

SÖÐUR

A. WILHELMIN

SÓIÁASIANÐUSE TÍÐAKIRI
18. APRILL 1931. N.º 15-16

Tallinna Linna Gaasivabrik

Tarvitage gaasi:

- köögis kütmiseks küpsetamiseks, praadimiseks, soojavee valmistamiseks.
- vannitubades gaasivanniahjude kütteks.
- ajutiselt tarvitatavate ruumide kütteks.
- eesruumide ja väliseks valgustuseks.

Kodumajapidamist ratsionaliseerite Teie vaid gaasi kütteinena tarvitusele võtmisega, sest **gaas** on 4—7 korda odavam muist kütteaineist, võimaldab eeskujulikku puhtust, äärmuseni hõlbustab keetmist, küpsetamist, soojendamist.

Igasuguseid seletusi ja nõuandeid gaasi-küsimuste kohta saab gaasivabrikust.

TALLINNA LINNA GAASIVABRIK

müüb suurel ja väikesel hulgal kõrgeväärtuslikku

gaasitõrva.

Tõrv on saadud parimast Inglis kivisöest horisontaal-retortides. On väga kohane katuste tõrvamiseks ja ületab oma omadustega parimad import kivisöe tõrvad. Gaasitõrval on suur kattevõime, kuivab katusel ruttu, ei jookse maha, ei riku pappi, on vastupidav ilmastikule, annab katusele musta läikiva sileda pinna. Tõrv on hinnalt odav ja temale ei ole juure segatud alaväärtuslikku tõrva. Tallinna gaasivabriku tõrvaga kaetud katused 20 aasta seismise järele on kõige paremas korras.

Gaasiga küttes maksab:

lõuna valmistamine 4—5 inim. 5—6 snt.
1 liitri vee keetmine. . . . 0,6 „
1 vanni vee soojendamine. . . 20 „
1 soojavee duš. 1 „
praeahju küte 1 tunni jooksul 3 „

EESTI KIVI-ÕLI

Aktsia-Ühisus.

Raudteejaam: KIVIÕLI. Postiagentuur: KIVIÕLI.
Telegrammide-aadr.: Steinöl-Lüganuse; telefon Lüganuse 19.

Õlevkivi kaevandus.

Õlivabrik ja õlide raffineerimine.

Tööstuse eriala:

I. Kütte-õli, jõu-õli, immutus-õli ja selle-sarnased saadused.

II. Kodumaa bensiinid parimas häduses:

„ESTOLIN“ (kinnitatud kaubamärk) — lennukite, sõidu- ja veoautode jaoks vastavates hädustes.

„ESTOL“ (kinnitatud kaubamärk) — piirituse denatureerimiseks.

Kinnitatud kaubamärk.

KUI VÕSA VARJAB METSA.

Vastuseks meie laskeõpetuse ja laskerõistfuste süsteemi arvustajatele.

O. Sternbeck.

I.

Viimasel ajal on mitmelt poolt hakatud kaunis teravalt arvustama meil laskeõpetuse kohta maksmapandud nõudeid ja seda süsteemi, mille järele meil on korraldatud suuremaid laskevõistlusi. Alguse tegi lugupeetud A. Traksmann oma märkustega 1930. a. „Sõduris“ Nr. 47/48. Pikema artikliga esines K. L. 1931. a. „Sõduris“ Nr. 7/8. Lugupeetud A. Traksmann ammutas alused oma märkustele sellest, mis ta nägi ja kuulis oma tutvunemiskäigul paljudes meie väeosades peale tagasituleku välismaalt. K. L. „Sõduri“ toimetuse järelmärkuse kohaselt kuulub ise meie rivijuhtide perre ja ta artikkel käsitlevat küsimust tegeliku elu nõuete seisukohalt. See on väga rõõmustav nähe. Meie tegelikkude rivijuhtide ja tegelikkude laskeõpetajate häält kuuleme selles artiklis õieti esmakordselt. L. E. I. on meil tarvitamiseks kinnitatud 1923. aastal, ligi 8 aastat tagasi. Selle eeskirja §§ 184—187-ga on väeosadele võimalus antud kõige laialisema uurimise alla võtta niihästi meie relvastusesse, laskemoonasse ja lasketarvetesse kui ka laskeväljaõppesse puutuviad küsimusi. Organile, mis seda uurimist on kohustatud teostama, on kohuseks tehtud kõigist oma töö tagajärgedest, mis on üldise tähtsusega ja võivad pakkuda üldist huvi, informeerida reatavat keskasutist. Enam kui 7½ aasta jooksul oleks sel teel võinud koguneda rikkalik, isegi ülikirikalik materjal väga paljude küsimuste kohta, mis eluliselt huvitavad mitte ainult meie tegelikke laskeõpetajaid ja rivijuhte, vaid ka neid keskasutusi, kelle mureks on eeskirjade ja nõuete

ajakõrgusel ning võimaluste piirides hoidmine, relvade, lasketarvete ja õppeabinõude soetamine, soovitamine, korrashoid jne. Et need keskasutised seda materjali eeskirjade parandamisel, võistluskavade kokkuseadmisel, õppeviiside kindlaksmääramisel, relvade kordaseadmise reeglite väljatöötamisel jne. ei oleks arvestanud, seda ei julge vist küll keegi väita.

Häda on aga selles, et seda kohtadelt oodatavat ja isegi eeskirjaliselt nõutud materjali senini üldse näha pole olnud.

Endise laskeinspektuuri ja praeguse jalaväe inspektuuri kaustades leidub ainult kaks kolm informatsiooni kohalikkude laskekomiteede otsustest ja tegevusest. Seda 7½ aasta ja õige suure arvu iseseisvate väeosade kohta!

Võib veel enam öelda. Nende ridade kirjutaja on mitmel korral ühele või teisele väeosale soovitanud katseviisil läbi viia ühte või teist talitusviisi õppetöö või relvade korrashoiu alal, paludes võimalikult täielikke andmeid saata selle kohta, missuguseid tagajärgi see talitusviis on andnud. Mis aga rõhuval enamusel säärestest juhtudest saamata on jäänud, kõigi palvete ja meeldetuletuste peale vaatamata, on just see palutud informatsioon. Kui seda kuidagi on saadud „välja pigistada“, siis ainult isiklikkudel jutuajamistel asjale kõige lähemal seisvatel. Et sel teel ei saa koguda objektiivset, vastuvaidlemat materjali, vaid ainult subjektiivseid, tihti pealiskaudseid ja põhjendamata „arvamisi“, on selge.

Mitme aasta jooksul on nende ridade kirjutaja ka „Sõduri“ veergudel kutsunud

välja kutsuda mõtteavaldusi laskeväljaõppe küsimuste kohta. See on aga ikka enamasti jäänud „hüüdja hääleks kõrbes“. Mulje sellest on pikkade aastate jooksul olnud niisugune, et kõik on kõige paremas korras ja kellelgi midagi öelda ega soovitada ei ole...

Sellepärast olgu igapidi tervitatud see tõsine „maa hää“. Kuid ka „maa nääl“ tuleb nõuda kaaluvaid põhjendusi, asjasse süvenemist, väärnämete õigete põhjusteni tungimist. Kui võetakse ette suurattaak tervele süsteemile, siis tuleks see attack ka põhjalikult ette valmistada. Tuleks opereerida usutavate, igapidi veenvate andmetega. Tuleks hoolitseda selle eest, et kausaalset sidet teatavate nähete vahel otsitaks õieti. Tervet süsteemi arvustades ei tuleks piirduda pealiskaudse näitamisega, milleks see süsteem on degenercerunud mingisugustes erioludes.

Käesoleval juhul on lugupeetud arvustajad käinud veidi teist teed. Ja olgugi, et üks neist lugupeetud arvustajatest teistimõtlejaid üliljulgelt süüdistab „naiivsuses“, „sihilikkuses“ ja „võsa varjust metsa mITTenägemises“, on nende ridade kirjutaja siiski sügavalt veendunud, et mitmes tükis just lugupeetud arvustajate eneste ees mets on võsa varju jäänud. Tõsiolude põhjalikumast valgustamisest ei pääse seega kuidagi mööda, olgugi et seda võimalik ei ole paari reaga teha.

II.

Esiteks mõningate andmete kohta K. L. artiklis.

K. L. ütleb, et mingisuguse ajateenijate kutse kohta laskeasjandusele on pühendatud aega enne laagrit kuni 50% ja laagrisoleku ajal 61%. Lõviosa sellest ajast olevat kulutatud asendite drillile ja punktilaskmisele.

Jutt on silmnähtavalt jalaväe rügemendist, sest et noorteüksused laagris ei käi.

Kõige pealt olgu tähendatud, et noorteõpetajad oma kohused rügemendi vastu on jätnud täitmata, kui rügemendis üldse veel tuleb väga palju tegeleda asendite drilliga. Eeskirja nõuded selles suhtes on täiesti selged ja vastuvaidlematad. Noortekursus peab maksva eeskirja kohaselt andma algajale niisuguse ettevalmistuse, et pärast reamehekursusel, enam ei oleks vaja tagasi pöörata asenditesse

asumise ja kukepäästmise algõppuse juurde. See on silmnähtavalt jäetud tegemata ja seda tunnistab K. L. ise päris avalikult. Noortega harjutatavat tõsiselt ainult „klassikatsenumbrit“ lamades laskmist 150 m peale. Kõik muu sündivat ainult selleks, et aruandes oleks võimalik näidata, et programm on täidetud...

Kas on see siis õige või vähemalt vabandatavgi? Kui programmi kärpida, siis tuleb teda kõige pealt kärpida tagantpoolt, mitte aga põhinõuete poolt. Kui programmi õigel täitmisel ei suudeta mehi viia 150 m klassikatsesele, siis öeldagu seda otsekohe. Klassikatse nõuded on ju ometigi inimeste poolt üles seatud ja inimeste poolt ka muudetavad. Kuid uhkustada sellega, et päris meelega see põhitöö, mis peab tehtud olema noorteüksuses, veeretatakse reameheüksuse õlgadele, ei ole vähemalt mitte viisakas. Reameheüksuse seisukohalt oleks küll palju vastu võetavam, kui nad noorteüksuselt saaksid mehi, kes 150 m peale ei ole lasknud ühtegi lasku, kui saada mehi, kellele peab hakkama õpetama kätehoimise ja päästmise aabitsat.

Kui aga asi kord nii on, et reameesteüksus seda aabitsatuupimist jälle esimestest ridadest peab peale hakkama, kas on ka siis vähegi asjatundliku ja vähegi õieti korraldatud õppuse juures vaja ohverdada nii palju aega punktilaskmise algete kätteharjutamisele, kui seda väidab K. L.?

K. L. ei ütle täpsalt, kui palju tunde just on kulutatud punktilaskmise drillile ja missuguste kuude peale see suur ajakulu on kuhjunud. Katsume ise teha umbkaudseid arvestusi. Välistreening ja tagajärgi andev väljaslaskmine võib meil algada kõige varemalt aprilli alguses. Juuli lõpus, hiljemalt augusti alguseks on punktilaskmise võistlused läbi olnud, seega peaks ka punktilaskmise palavik möödas olema. „Sesoon“ vältaks seega maksimum 4 kuud. Tõmbame sellest ettevaatuse pärast veel ühe kuu maha. Saame 12 õppenädalat ümmarguselt á 40 õppetundi, kokku 480 õppetundi. Igasuguste ettenägemata juhtude peale viskame veel 30 tundi ära. Jääb 450 tundi. Oletame, et punktilaskmisele ja asendite drillile kulutati 60% tervest laskeasjandusele pühendatud ajast. Üldisest õppeajast oléks see K. L. andmetel keskmiselt 33% või ümmarguselt 150 tundi 450-st. Milleks võidi see tundidearv ära kulutada?

Latvija uus sõjaminister kolonel Ed. Laiminš.

24. märtsil saeimi poolt ametisse kinnitatud K. Ulmani kabineti kaitseminister Ed. Laiminš on sündinud 17. augustil 1882. aastal Trikatis. Lõpetanud Ufas Maamõõdukooli, Vene kindralstaabi akadeemia geodeesia alal ja Pulkovi observatooriumi 2-aastase astronoomilise kursuse. Vabadussõja lahtipuhkemisel astus rahvuslisse sõjaväkke, teenides kolonel Balodi brigaadi staabis. 1919. aasta suvel määrati idaväerinna staabi ülemaks ja peale seda Kuramaa diviisi staabi ülemaks. Sama aasta sügisel Ed. Laiminš määrati sõjaministri abiks, olles ühtlasi sõjavägede ülemjuhataja staabi ülemaks, nende ametite ühtivuse tõttu. Sõjaministri abi ametis ta oli kuni 1924. aastani, mil lahkus kaitseväest koloneli auastmes.

Esmakordselt riigitüüri juurde Ed. Laiminš tuli 1924. a. detsembris, kui talle usaldati siseministri koht. Sellest ametist tuli nüüd kaitseministriks, siirdudes jälle tagasi talle nii hästi tuntud kaitseväge juhtimise alale.

Olles pikemat aega siseministriks, omanud suured teened Latvija siseelu korraldamises.

T.

Kolonel Ed. Laiminš.

Latvija uus sõjaminister.

Oletame, et laskur selle „sesooni“ jooksul välja laskis terve oma punktilaskmisteks määratud padrunitenormi — 165 padrunit. Korralikult sisseseatud laskegalleriis või punktilaskmise rajal tähendab see iga lasu näitamisel maksimum 6 tundi laskmist igale laskurile. Korruga laskmisel olla võib galleriis või punktilaskmiserajal meil maksvate määruste kohaselt maksimum üks jagu. Oletame, et see jagu on täiearvuline, 10 rea-meest suur, ja et gallerii on minimaalse mahuga, ainult 2 märklauda suur. Antud suur jagu (niisuguseid pole meil harilikult olemaski) kulutaks siis puhtalt laskmise peale maksimum $6 \times 5 = 30$ tundi.

Drilli peale, s. o., ilma tegeliku laskmiseta toimetatavate palgepaneku-, sihtimise- ja päästmiseharjutuste peale ei saa kuidagi rohkem kulutada, kui $\frac{1}{2}$ tundi päevas. Selle aja jooksul võib laskur ära teha oma 50—60 palgepanekut ja

päästmist, veel suurem pingutus tooks kasu asemel ainult kahju. Harjutab siin juba vähemalt terve jagu (või ka terve rühm) korruga. 72 õppepäeva peale annab see 36 tundi. Laskmisega kokku saame maksimum 66 tundi.

Nüüd oletame, et rügement noorteüksusest kätte sai täielikud võhikud, mehed, kes oskasid püssi ainult laadida ja pukilt sihti panna, kellel aga veel aimugi ei olnud ei asenditest ega päästmisestehnikast. Teiste maade vabatahtlikkude laskurühnute (asjatundjate!) praktika näitab, et need algteadmised võidakse võhikutele kätte õpetada umbes 10 tunniga. Mis edasi sünnib, on juba püüdliku mehe iseisev edasiharjutamine ja mahub täiesti igapäevase pooletunnilise „drilli“ alla. Võtame „meie olude“ kohaselt selle aja kolmekordselt, saame maksimum 30 tundi. Kogusummas saame seega 96 või ümmarguselt 100 tundi.

Ettevaatlikult arvestades saime aga

K. L. andmetest vähemalt 150 tundi puhas asendite ja punktilaskmise drilli... Silmnähtav on, et see kuidagi võimalik ei ole, või õigem, et 50 tundi 150-st, või tervelt $\frac{1}{3}$ kasutatud ajast on kulutatud mingisuguste ebaproduktiivsete toimingute peale.

See ebaproduktiivselt kulutatud aeg kasvab veelgi, kui silmas peame, et meil rügementides nii armetuid, galleriisid ja radasid, kus ainult kaks meest korruga laskma mahuksid, olemaski ei ole, ja et noorteüksused reamehekursusele tervet noortemassi ka välja ei saada päris võhikutena. Võib kindlasti öelda, et vähemalt pool sellest ajast, mis öeldakse olevat kulutatud „asendite viimistlemisele“ ja õudustäratavale punktilaskmise harjutamisele, peab olema kulutatud hoopis kuskile mujale.

See muu ei pruugi sugugi olla sihilik ja teadlik ajaraiskamine või koguni ebaõigete ajaandmete näitamine aruannetes ja töökavades. Kui töö ei ole ratsionaliseeritud ja puudus on sisseadetest ning abinõudest, siis võib ajakaotus mõnikord veel suuremgi olla.

Viige laskegalleriisse, kus kõrvuti ainult kaks laskurit laskma mahuvad, korraga terve kompanii, ütleme 100 meest. Kui igamees laseb 5 lasku, kulutades selleks 10 minutit, siis viibiks terve kompanii selle 5 lasu pärast „laskmas“ üle 8 tunni! Keegi aga ei hakkaks vist väitma, et kompanii tervikuna tõesti kõik need 8 tundi on kulutanud laskmise peale.

See ei ole muidugi midagi muud kui meelega võimalikult teravana valitud näide, mis sugugi ei pruugi peegeldada kuskil tõesti asetleidnud tõsiasju. Kuid tõendada, et meil selle laadilisi ajaraiskamisi laskeharjutustel sugugi ette ei tule, ei julge vist ka mitte keegi.

Öeldakse ehk, et laskmise ajal vaba meeskonnaga peetakse laskmisega otsekohe seotud kõrvalõppuseid, parandatakse leitud vigu, „viimistletakse“ asendeid jne., ning et sellepärast kulutatud tunnid ikkagi sama punktilaskmise arvele lähevad.

Nii see ka tegelikult enamasti ongi. Iga laskmise juures näeme käimas terve rea kõrvalõppusi, tegevuseta vahtijad on meil viimasel ajal õppeplatsidelt peaaegu kadunud.

Neile kõrvalõppustele kulutatud aega võib aga ainult siis lugeda ratsionaalselt kulutatuks, kui nad annavad või vähemalt

võiksid anda tagajärgi. Kaugeltki iga kõrvalõppus ja iga „järelaitamine“ ei anna aga tagajärgi.

Pange laskur, kes juba tegelikult käelt laskmisel oskab saavutada võrdlemisi ilusaid tihedusi, puki taha sihtima kolmnurke või diafraagmas kirpu tasaseks seadma. Mis kasu sellest oleks? Aega võtaks see töö küll õige palju, see aeg aga oleks täiesti otstarbetult raisatud.

Ülisagedasti olen isiklikult väeosade harilikkudel laskeharjutustel kokku puutunud järgmise nähtega.

Õpilane ei täida harjutuseingimusi. Ilma pikema jututa otsustab laskmise juhataja, et õpilane „rebib“ ja „noogutab“ ning määrab talle vastava portsjoni vastavaid järelaitamisharjutusi. Tabamis-pildi ja tarvitatud relva lähemal järelvaatamisel selgub aga **vastuvaidlemata, et tingimuste mittetäitmisel sugugi õpilane süüdi ei olnud, vaid et täiesti korratu, valesti lael istuva rauaga, halva lukustusega ja õpilase silmale kohandamata sihtimisvahenditega püss üldse ei võimaldanud tingimusi täita.**

Mis aitavad säärasel juhul kõik kõrvalõppused ja eritreeningud kokku? Neile kulutatud aeg on just niisamuti täiesti asjata raisatud, kui seda oleks kompanii 8-tunniline „laskmisel viibimine“ kahe märklauaga galleriis.

Toome nüüd ühe näite päris tegelikust elust.

X kompanii paar nädalat enne üleriiklisi ja mõni päev enne oma väeosa sise-misi võistlusi, mis välja peavad selgitama, kes siis lõppeks üleriiklistele võistlustele väeosa esindama lähevad. „Eritreening“ ja „asendite viimistlemine“ on täies hoos. Laskmisele just sellest kõige enam kirjutust püsti asendist satub nende ridade kirjutaja.

Ei taha alguses kuidagi oma silmi usaldada. X kompanii on ikka seisnud hästi laskvate kompaniide nimekirjas. Ka antud juhul ei ole tagajärjed just mitte pahad. Kuid laskurite asendid ajavad päris hirmu peale. Püssikandvad käed üldiselt mitte vertikaalselt püssi all, vaid kramplikult kõrvale kistud, õlasse-tõmbavad käed allapoole ripakil, kehad ettepoole kүүrus, sihtiv silm mitte otsevaatamise seisus, vaid piilub kuidagi „alkulmu“, jalad täigivõitluse seisus, põlved nõtkus...

Kui palju tühja ja tõepoolest hirmust tööd pidi olema see kompanii teinud, et mehi niisugusest pööraselt vales asendist vähegi korralikult laskma saada?!

7. aprillil 1931.

Tallinna garnisoni kalmistul.

**Endise 3. diviisi ja Tallinna
garnisoni ülema**

kindral Johan Unt'i

**Surma esimese aastapäeva
mälestamine.**

1. pildil. Kindral P. Lill, õpetaja Stockholm, kindral G. Jonson, kaitseminister hra A. Kerem.

2. pildil. Pärjapanek. Kindral G. Jonson pärjaga.

3. pildil. Tallinna Maleva päalik F. Pinka saadetud päalik Fr. Uibopuull, asetab hauale pärja Tallinna Malevalt.

Ometi ei ole jämedatest, täiesti lubamata vigadest vaba asendi kätteõpetamine kes teab kui vaevarikas toiming. Vaja ainult kõik olulised võtted õpilastele selgesti kätte näidata ja nende otsarve ning tähtsus teha õpilastele selgeks ning arusaadavaks. See ei võta üksiku asendi kohta kuidagi üle ühe tunni aega. Olen isiklikult ühes noorteüksuses näinud, kuidas lasketubli allohvitser 40 minuti jooksul tervele rühmale korraga kõik teatava asendi põhialused selgeks tegi ja, nagu see pärastisel kontrollimisel vastuviadlematalt selgus lõplikult kätte õpetas.

Milles võib veel seista nii kätteõpetatud asendi „viimistlemine“? Ka sellesse puutuvad küsimused ei ole kuigi keerukad lahendada. Kui laiale võib jalad asetada, kui kaugele „sissepoole“ võib eelpoolseisva jala pöida keerata, ilma et lihastes segavaid pingeid tekiks, kui kõrgele asetada püss õlasse, et kael pingule ei jääks ja silm õigesse otsevaatamise seisustatuks? See on peaaegu kõik, mis individuaalsele lahendamisele kuulub. Arukas laskur, kes on ära õppinud teatava asendi põhialused, millede vastu eksiida ei tohi, lahendab need küsimused iseisestvalt. Vähem taipajatele tuleb nõu anda ja proovida, mis neile paremini sobib. Aega selleks jätkub ka normaalsete õppekavade ja normaalse drilli piires enam kui küllalt. Ja kui see töö tehtaks ära õigel ajal, s. o. noortekursusel, siis ei oleks tõesti pärast vaja mõelda asendite viimistlemisele ega kurjustada, kui lõpmata harjutused vigastes asendites ei anna soovitavaid tagajärgi.

*

Selleks et teatavat treeningut korraldada otstarbekohaselt, et vältida täiesti tühja ja tagajärjetut vaevanägemist, et üles leida ebaõnnestumiste õigeid põhjuseid, et näha ja osavalt parandada õpilaste viga, peab tegelikult laskõpetaja kõige esmalt ise olema tõesti hea laskur ja hea relvataundja. See on aabitsatõde, mis tuleks kord omandada. Viulimängu õppima ei läheks vist küll keegi inimese juurde, kes selle kunsti üle ainult mõne rea raamatust on lugenud või viulist suure vaevaga oskab heliredeli välja kääksutada. Laskmist aga pannakse pahatilti õpetama „laskurid“, kes oma oskuste pooltest vägise kipuvad alla jääma algajale

noorsõdurile ja relva võistluskõlblikku seisukorda seadma pannakse „meister“, kes laskekunstis ise algklassist ei ole jõudnud kõrgemale.

Kolmanda ja teise klassi laskurit ei saa veel kuidagi pidada laskõpetajaks, kellel silma oleks õpilase vigade nägemiseks, tabamispiltide hindamiseks, harjutuste määramiseks ja korraldamiseks ning relvade võimete üle otsustamiseks. Ka meie I klassile esitatavad nõuded (60% võimalikust kahelasuga püsti, kolme lasuga põlvelt ja viielasuga lamades) on selleks veel veidi napid. Kui palju on aga meil I klassi kuuluvaid kaadrilaskureid? Kes kohapeal olusid tunneb, teab seda. Igatahes % siin ei ole mitte väga suur. Meisterklassi märki kannavad meil vaid kolm laskurit, üks ohvitser ja kaks üleajateenijat.

Kas võib relva laskekõlblikku seisukorda seada relvasepp, kes ise tegelikult laskmisel pole peensusteni tundma õppinud kõiki neid tegureid, millest oleneb relva prätisioon ja sobimus antud laskuritele? Mitte kunagi. Kui palju on aga meil relvatöökodade juhte, kes ise oleksid vähemalt esimesegi laskurklassi laskurid?

Niisugustel tingimustel võidakse küll vähegi korralikkude tagajärgede saavutamiseks vaeva lõpmata palju näha ja aega lõpmata palju kulutada. Iga vaevanägemine ei vääri aga kiitust ja iga ajakulu ei saa tunnistada ratsionaalseks. Ja ebaratsionaalselt kulutatud aeg ning ilmaaegu nähtud vaev ei pruugi kaugeltki langeda koormaks maksvale nõuetesüsteemile...

*

Ebaratsionaalsele harjutamisele ja kõlbmata vahenditega harjutamisele pühendatud aeg on aga siiski veel kuidagi seotud antud ainega. On aga olemas terve rida asjata ajakulusid, mis ei ainega ega õppenõuetega enam mingisuguses ühenduses ei ole.

On ometigi täiesti absurdne, viie lasu väljalaskmiseks marssida laskeväljale üle 10 kilomeetri (edasi tagasi üle 20 km) ilma vähemagi võimalusest tee peal läbi viia mõnda muud harjutust. Niisugust tööd on aga meil mõnikord tegelikult sooritatud, ja seda terve laagriperioodi jooksul...

See on muidugi õige erandlik absurdum. Kuid võib öelda, et meil väga mitmel elementaarseteks laskeharjutusteks tarvilkud sisseaetud on paigutatud liig kaugele kassarmetest ja laagrielamutest. Seda isegi juhtudel, kui

maastik ja krunditingimused oleksid võimaldanud neid paigutada palju lähemale. Arvake kokku, kui palju aega läheb kaotisi nende täiesti asjata minekute ja tulekute peale — saate aukartust ärata- vada arvud.

Tegelik laskeõpetaja ei saa siin muidugi midagi muuta. Ei ole käesoleva artikli asi „süüdlasi“ otsima hakata, kuid ei saa jätta märkimata, et mõnikord isegi kõik ministeeriumi keskasutised ühisel jõul ei ole suutnud muuta kohapeal loodud ehitus- ja paigutuskavasid. On kord juba nii: töönõuded seatakse üles ühelt poolt, nõuete teostamise võimalused aga luuakse hoopis teiselt poolt, hoopis teistel kaalutlustel ja hoopis arvestamata seda, kas loodavate võimaluste juures nõudeid üldse saab täita. . .

Agaga kui palju aega läheb veel kaotisi töö lihtsa korraldamatuse tagajärjel! Tul- lakse palgepaneku ja päästmisedrilli te- gema; plats on aga alles täiesti organiseerimata. Vaja üles seada märgid (hea kui nad töö alguseks kohalgi on), vaja alles meeskond gruppidesse jagada, vaja vahet koguni mõtlema hakata, mis teha. Ei maksa pattu salata, meie kirjutame küll väga palju ning väga pikki ja keerulikke töökavasid, tegelikult on see aga pahatih- ti samasugune numbritäitmine, nagu lugupeetud K. L. ütleb olevat püstilaskmise noorte- kursusel. Samasuguste asjata aja- kaotustega põrkame kokku laskmise al- gamisel ja lõpetamisel galleriis, relvade puhastamisel ja ülevaatamisel jne.

Katsutagu kord pidada täpsat statistikat selle kohta, kui palju aega viidavad ära täiesti tarbetud toimingud, püütagu järel mõelda, kui palju oleks võidud aega säästa töö otstarbekohase korraldusega, siis selgub vastuvaidlematalt, kas meil punktilaskmine praeguste nõuete juures pruugib ära neelata nii palju üldisest õppe- ajast, kui seda väidab K. L.

Senikaua aga, kui asjata ajakaotused kõik pannakse ratsionaalse töö kontosse, ei ole lugupeetud K. L. 50—60% kuidagi usutavad ja veenvad.

III.

See, mis lugupeetud K. L. oma artikli IV peatükis küll rasvase, küll sõrendatud kirjaga ette toob püsti- ja põlveltlaskmise mahamatmise põhjendamiseks, kõlab küll väga radikaal-uuenduslikult, kuid kahjuks veidi vähe veenvalt.

K. L. näeb püsti- ja põlveltlaskmises peaašnjalikult ainult puht sportlikku ala. Lahinguliselt olevat nad ainult „ettetule- vad eriasendid“, millede sallitavuski võ- vat olla küsitav.

Nende ridade kirjutajal oleks küll pal- ju arusaadavam, kui asendite mitmekesi- dust eitaks ja erilist lamades laskmise asendi rõhutamist nõuaks laskesportlane. Tippsaavutused, rekordid, see on ju ome- tigi spordi hing ja just mingisuguse ühe eriala harjutamisega ning uurimisega jõu- taksegi ületamata tippsaavutusteni. Nii on lugu üksikute jooksualadega, hüpetega jne. Vaba sellest ei ole ka rühmsport, näiteks jalgpall. Iga meeskonna liige peab ka siin olema harjutanud oma eri- rolli ja täiesti vastama selle erirolli nõue- tele, muidu ei või juttugi olla meeskonna võidukast esinemisest. Kümnevõistlejad jne., kes esinevad paljudel aladel korraga, on üldse teatav haruldus, nende saavutu- si hinnatakse ka sootuks teise mõõdupuu- ga. Ja kui laskesportlane pooldaks ühe- külgselt lamades asendi harrastamist, kui eriliste tippsaavutustega meelitavat, siis oleks see täiesti arusaadav.

Kui aga niisugust ühekülgsust ainuüki- vastuvõetavaks loeb sõjamees, kes ome- tigi peaks valmis olema ühevõrra hästi relvaga teotsema igal liiku- mise või muu tegevuse hetkel, igal maastikul, igasugustes oludes, siis kipub see jääma pisut aru- saamataks.

K. L. püüab seda tungi ühekülgsusele pikalt põhjendada. Selle põhjenduse pea- tuumaks on väide, et ainukene lahingu- line põhiasend olevat laskmine la- mades, muu aga olevat „ettetulevad“ eri- asendid. Teisiti mõtlejaid süüdistab K. L. naiivsuses, sihilikkuses, võsa varjust metsa mITTenagemises ja oma mõtete ain- sa põhjendusena J. E. II. § 406 väljavõtte ettetoomis.

Kardan väga, et just lugupeetud K. L. ise „võsa tagant metsa ei näe“ ja just ise „õnnelikus naiivsuses või sihilikult“ möö- da sammub tõsiasjadest.

Katsume vaadata, kui sagedasti siis tegelikus sõjas seda ainuõigustatud lahingulist põhiasendit, lamades laskmist, tarvitada tuleb ja üldse tarvitada saab.

Selge on, et täiesti lagedal ja siledal maal kallale tungides ja hüpetevahelistel peatustel tuld avades laskmine lamades on ainuõigustatud laskmiseviis.

Samuti on selge, et jäädes kaitselise vastase surve all, esialgu, kui veel pole jõutud sügavamale maasse pugeda, lasta tuleb lamades.

See on ka kõik. Muid juhte, kus lamades laskmine ennast peale summiks nii ainuõigustatuna, on sõjategevuses vist küll raske leida.

Kui sagedasti tuleb tegelikult teostada neid „reeglipäraseid“, laudlagedal maastikul hüpete kaupa arenevaid kallaletunge, püssitule avamisega hüpetevahelistelt peatustelt?

Õppeväljadel ja arvurikka pealtvaatajate pere mugavuste kohaselt valitud manöövrimaastikul võidakse vahest ehk küll mulje saada, et nii seda päris sõda igapäev hommikust õhtuni peetaksegi. Tegelikult moodustavad kallaletungid üldse osa sellest tegevusest, mil sõduril tuleb tarvitada oma individuaalrelva. Kui ükskõik missuguses sõjas kokku arvame need päevad ja tunnid, mil on teostatud kallaletunge ja arvestame aja, mil on tehtud midagi muud, siis leiame, et ka protsentuaalselt ülekaal kuidagi ei jää kallaletungidele. Asjaolu, et pealetungilahingutel on sõjas otsustav tähtsus, ei muuda selles kvantitatiivses vahekorras midagi. Ka püssidest väljalastud kuulide arv ei annaks kunagi ülekaalu just kallaletungidele.

Kallaletung üle täieliku lagendiku on nüüdisaja masinrelvastuse juures ettevõtte, mida küll keegi ei võta ette kerge südamega, kui ei suudeta vastavate abinõudega (suurtükid, masinrelvad, tankid, gaas jne.), vastase tuld võimalikult täielikult ära lämmatada. Eriti meil, meie arvulise nõrkuse juures, tuleks sääraseid kallaletunge teostada vist küll enam kui ettevaatlikult. Ja kui niisugusel kallaletungil kord on õnnestunud oma abirelvadega vastase tuld tarvilikul määral lämmatada, palju jääb siis püssimeestel aega praktiseerida lamades laskmist? Abirelvade toetus ei või ju vältla lõpmatuseni, seda on vaja kiirelt kasutada. Aega ei loeta siin tundidega, vaid minutitega...

Siirdume lagendikkudelt vähegi kaetud lähistele, kust kaudu kallaletungide läbiviimine juba sagedamini võimalik on. Liigume veidi võsastikus, metsasaludes, põlukraavisid ja orgusid mööda. Läheme kesksuvel kõrge taimestikuga kaetud põldudele ja niitudele, mis sügismanöövrite ajal tühjad ja paljad on. Katsume mõnel lagendikulgi teotseda talvel, sügavas ja pehmes lumes.

Eeldale, et laskmise otstarbeks ei ole paljas paugutamine, vaid et väljapaisatavate kuulidega ikka midagi tabada või vähemalt tabamisega ähvardada tahetakse, ja küsime siis, kui palju leidub viimatikirjeldatud tingimusi võimalusi just lamades laskmiseks. Tuntav osa meie võimalikust sõjategevuse piirkonnast on kaetud suuremate metsade ja padrikutega. Kui palju leidub tõsisel metsapealetungil võimalusi K. L. lahingulise „põhiasendi“ tarvitamiseks (muidugi jälle selle eeldusega, et lihtsalt kuulidega ei puurita auke õhuruumi, vaid alati püütakse tabada mingit kindlat märki)?

Vaatleme nüüd püssiga teotsemist rünnakkaugustel ja võitlusel vastase positsiooni sisemuses.

K. L. ütleb:

„Üks asi on punktilaskmine asendist püsti käelt ja hoopis ning täielikult iseasi on tulistamine käigul. Pole tarvis olla eriteadlane laskeasjanduse alal, et selles veenduda.“

Ei ole ka sugugi vaja olla mingisugune „eriteadlane“ ei laskeasjanduse ega ka jalaväe üldise lahingõppe alal, et veenduda lugupeetud K. L. kriitikalise mürsu märgist möödalaskmises.

Mis on püssiga käigul tulistamine?

Kui seda enesele kujutatakse ette paugutamisenä peatamata käigul, siis tuleb see kahtlemata tunnistada eksiarvamiseks, mis oleks silmatorkavas vastolus kõige meie eeskirjade vaa-detega ja nõuetega püssitule ülesannete ja kasutamiskiiside kohta.

Mis meie oma püssitulelt üldse ja eriti lähedatel distantsidel nõuame, on meie eeskirjades väljendatud selgelt ja kate-gooriliselt.

„Lähedatel kaugustel asuvate või samadel kaugustel ilmuvate ja kiirelt kadu-vate märkide tulistamisel on püssituli tap-petuli.“ (J. E. II. § 129.)

„Näpsavate üksiklaskudega hävitatakse iga vastane, kes veel julgeb tõsta oma pead.“ (J. E. II. § 405.)

„Vintpüss on ja jääb praeguse aja lahinguväljal ikkagi individuaalseks üksikvõitleja tapperelvaks. Niisugusena ta nõuab äärmist täpsust töötamisel. Kui seda täpsust ei saavutata, kaotab vintpüss oma tähtsuse.“ (L. E. I., seletuskiri muudatustele, I, teine kärke. Viimane sõrendus minu poolt. O. S.)

„Lähedatel distantsidel, kus lahingus sageli tuleb peatuda ainult hetkeks, ei ole

enam kuidagi võimalik püssile tuge valmistada. Seepärast siin peab osatama täpsaid tabamusi saavutada käelt laskmisega kõigist asenditest". (Sama laskestuskiiri, I, eelviimane kärbe.)

Meie L. E. I tunneb küll isegi täiesti palgepanemata laskmist puusalt kuni viie sammu kauguste märkide pihta. Kuid isegi see laskmine ei ole mõeldud juhusliku paugutamisenä, vaid ikkagi pihtalaskmisena. Et selles veenduda, loetagu läbi L. E. I. § 68, mis muu seas praegugi muutmata maksev on.

Et samasugust suurt tabamisvõimsust nõutakse ka jagude jne. kollektiivselt tulelt, peaks ka vastuvaidlemata järgnema L. E. I. vastavate paragrahvide sisust.

Erandeid sellest täpsuse taotlemisest kuskil ei ole tehtud.

Ei pruugi aga tõesti olla „eriteadlane“ laskeasjanduse alal, et veenduda selles, et peatamata käigul paugutamisel absoluutselt mingisugust tabamisvõimet ei ole ja olla ei saagi. Kui juba kuulipilduja tuli sõitvalt tankilt on küsitava mõjuga, mis võib siis oodata käigul määratu suurte nurkade all kõikuvate üksuste püsside tulest?

Kas siis tõesti meie J. E. II. koostajad, kellede hulgas ometigi olid ka L. E. sisu eest hoolitsejad isikud, võtsid meie laskeviiside hulka niisuguse teadupärast täiesti otstarbetu ja mõjuta kõmmutamise, ilma et seda palju hiljemalt ilmunud L. E. I. muudatustes poole sõnagagi oleks nimetatud või põhjendatud, ilma et kuskil oleks näidatud, kuidas niisugust laskmist tegelikult teostada, missuguseid võtteid selle juures tarvitada?

K. k. kuulivihku (samuti ka p. k. vihku) on lähedatel distantssidel tõesti võimalik lihtsalt kuulide kukkumise järele juhtida märgi pihta. Eelduseks sellele on pikad valangud (terve magasin korraga). See võimaldab tõesti kõige lähemale distantssile (kuni 100 m) maashoidvat tuld anda peatamata käigult. Vastav laskmiseviis on sellepärast ka L. E. II. § 254-s kirjeldatud.

Ameeriklased lubavad peatamata käigul lasta ka üksiklaskudega töötavast automaatrelvast (distantssidel alla 150 yardi). Vastav töötamisviis on jällegi eeskirjades täpsalt kirjeldatud. On mõeldav, et väga kiire päästmise juures ka siin võimalik on kuulide kukkumise järel relva märgi pihta suunida.

Kuidas aga peatamata käigul umbkaudu märgi pihta suunida käsitsiladitavat üksiklaskurelva, pealegi kõigil distantssidel kuni 200 m, seda ei suuda mina enesele küll ette kujutada.

Kui J. E. II. § 406 oleks tõesti mõeldud meie teotsemsiviiside hulka võtta käsitsiladitava üksiklaskupüssi tule peatamata käigult, siis oleks selleks vajalikkude töövõtete kirjeldus ka antud kas L. E.-s või erijuhendites. Seda aga sündinud ei ole.

Ei ole sellepärast vist raske kõigest eelmisest teha järeldus, et J. E. II. § 406 „tulistamine käigult“ kuidagi ei või olla mõttetu kõmmutamine peatamata käigult, vaid et see on seesama näpsav üksiklask, millega J. E. II. § 405 käsib hävitada iga vastase, kes veel julgeb tõsta oma pead. Niisugust lasku saab aga anda ainult siis, kui **hetkekski peatatakse, selle hetke jooksul korrektselt asutakse laskeasendisse ja ilma rebimiseta päästetakse sihitud lask.** Laadimine sünnib muidugi käigul.

Just niisugusena kirjeldavad püssidest antavat „rännakutuld“ (assault fire) muu seas needsamad Ameerika eeskirjad, mis üksiklaskudega töötavast automaatrelvast seda tuld käsivad anda peatamata käigult. Ainult niisugusena võime seda tuld endile ette kujutada ka meie, kui meie ei taha läbi tõmmata kriipsu kõigist oma senistest põhinõuetest püssitule kohta ja ei taha asendada tappetuld mõttetu ning võitleva sõjaväe moraali õonestava kõmmutamisega.

Kas niisugusel rännakutulel tõesti nii vähe on ühist punktilaskmisega püsti käelt, kui seda väidab lugupeetud K. L., sellest alampool. Siin aga olgu märgitud, et lamades laskmine „rännakutule“ andmisel igatahes vaevalt võiks küsimusesse tulla, nii suur oleks ajakaotus selle asendi tarvitamisel.

Et tõsine võitlus vastase positsiooni sisemuses, asulates jne., ka kuidagi eriliselt ei soodusta lamades laskmise tõstmist ainuõigustatud „lahingulise põhiasendi“ troonile, peaks olema iseenesest mõistetav tõsiasi igaühele. Seal, kus iga silmapilk iga kaevikupöörde ja iga mullahniku tagant, iga maja, iga vareme ja tänava-käänaku juures võib üles kerkida vastase paigalpäisivaid laskureid, kuulipildureid, taganevaid või esijoonele appitõttavaid gruppe jne., ei ole enamalt jaolt aega mõeldagi mahaheitmisele. See võitlusefaas

nõuab näpsava laskmise kiiruse väljaarendamist viimase võimaluseni. Kõige kiirem püssiga töötamine püsti asendistki osutub siis tihti liig aeglaseks; hea automaatpüstol tubli püstolilaskuri käes osutub paljudel juhtudel kindlamaks lahingrelvaks ja elupäästjaks, kui pikk ja välkkiireks tarvitamiseks liiga kohmakas vintpüss. Et Maailmasõjas just võitlustes kaevikutes ja eriliste löögiosade varustamiseks väga ohtralt tarvitati püstoleid, on tõsiasi. Maailmasõja järelaastatel avaldati mõnelt poolt mõtteid, et lähivõitluse individuaalrelvana tugevajõuline püstol üldse otstarbekohasem oleks, kui püss ja katsuti käepäralist püstolit ja masinpüstolit kujutada tuleviku löögijalaväe üldise varustusena. Paljudes riikides näeme praegugi veel tendentsi normaalselt vintpüssi lähendada karabiinile (Itaalia, Tšehhoslovakkia, Ameerika viimased katsemudelid jne.). Kuivõrra viimane tendents välja kannatab kriitikat relvatehnika seisukohalt ja kuivõrra sellega möödapääsemata kaasakäiv suur tabavuse langemine on vastu võetav lahinguliselt, need küsimused jäägu siin puudutamata. Konstateerida aga tuleb, et selle tendentsi ellukutsujaks on olnud mitte ainult soov vähendada sõduri koormat, vaid ka soov leida hästi käepäralist ja lähivõitluses hästi kiireks tarvitamiseks soodsat relva. Et see ei taha hästi kokku sobida vaatega, et lahinguline põhiasend on just lamades laskmine, peaks olema arusaadav.

Kaitsel tuleb lamades laskmine küsimusse ainult neil juhtudel, kui kaitsela-
asutakse vastase survele, ja neilgi juhtudel ehk ainult esimesel paaril tunnil. Hiljemalt ollakse juba tingimata palju sügavamal maa sees ja ei lasta igatahes enam mitte lamades.

Areneb vastase pealetung lähivõitluse-
seni, siis ei erine kaitsja töötamine individuaalrelvaga jällegi miskis suhtes pealetungija omast.

Vaatleme pealetungi- ja kaitsela-
hingu kõrval ka teisi sõjalisi tegevusi, kus relvatarvitamine võib küsimusesse

tulla (luure, julgestus rünnakul ja lähene-
misele, patrulleerimine valveteenistuses ja positsioonidevahelisel „eikkellegimaal“: partisanitegevus jne.). Need tegevused ei moodusta, muu seas, sugugi mitte väikese % üldisest sõjategevusest. Kuidas aga neis tegevustes lamades laskmine suudaks panna ennast maksma ainuõigustatud lahingulise põhiasendina, sellest ei ole just kerge aru saada. Kas siis näiteks piilur asula või metsasalu läbivaatamisel, valveteenistuses, patrullikäigul jne., kohates vastast lähedal distantsil, tõesti normaalselt ikka heidab maha ja alles lamades hakkab tarvitama relva?

Kõige eelmisega ei taha ma sugugi öelda, nagu oleks siis just püsti laskmine see „õige lahinguline asend“ või lahinguline põhiasend. Ma olen ainult püüdnud näidata, et selleks kuidagi ka ainult lamades laskmist ei või pidada. Lahingus, luurel, julgestuspiilkonnas, partisanitegevuses jne., tuleb alati relva tarvitada kõige mitmesugusemates tingimustes ja asendites. Tuleb lasta küll lihtsalt käelt, lahtisel maastikul, küll kasutades igasuguseid mõeldavaid tugesid ja varjumisevõimalusi.

**Lahingulist põhiasendit ei ole ole-
maski.** Kõik võimalikud ettekujutatavad asendid ja töötamisviisid on siin täiesti üheväärilised. Niisamuti, nagu ei ole võimalik lahingutegevust üldse suruda mingisuguse surnud šabloni alla, ei ole ka võimalik luua põhiasendi mõistet lahingulise relvatarvitamise suhtes.

Kui sõdurile terve ta laskekursuse jooksul rõhutatakse, et lamades laskmine just see peamine ja tähtsam lahinguline laskmiseviis on, et kõik muud relvakäsitamiseviisid ainult juhuslikud ja sõjas harva tarvitavad on, kui sõduris nii kasvatakse veendumus, et hästi lamades laskmisest sõjalisteks otstarveteks täiesti küllalt on, siis võib see tõsioludes minna maksma nii mitme mehe elu ja võib sellel veel ka halvemaidki tagajärgi olla.

(Järgneb.)

LANDESWEHR JA LIITRIIGID.

Ed. Laaman.

Meie sõjas landeswehri on üks pealt-näha mõistatuslik probleem — lääne liitriikide politika. Esimeses Võnnu vaherahu 10. juunil 1919 toetab see täielikult landeswehri. Mõni päev hiljem ilmub äkki nagu „deus ex machina“ muistseis draamades Inglise kindral sir Hubert Gough ja viib liitriigid ühe hoobiga Eesti seisukohale. Kuidas see võis juhtuda?

Saksa vägede jätmine endise Vene riigi piiridesse, oli liitriikidele üldse vastumeelt. Nagu sakslased ise seletasid (Reval. Ztg. 14. nov. 1918), võttis nende eneste ettepanekul marssal Foch selle üle tingimuse vaherahulepingusse (§ 12). Enamluse hädahoju tõttu pidi Saksa vägi neid maid vast siis evakueerima, kui liitriigid seda maa siseseisukorra suhtes kohaseks leiavad. Ainult saksa rekvisitsioonid pidid lõppema viibimata (§ 14).

Saksa väejuhtus Baltimaal — „A. O. K. 8“ — tahtis esialgu oma vägesid siia veel mitmeks kuuks edasi jätta. Avalikus teadaandes (Rig. Ztg. 21. nov.) põhjendati seda vajadusega sõjaväe hiiglasuuri ladusid viimase ni ära vedada. Seni pidi saksa vägi maad ka enamlaste vastu kaitsma. Paar päeva hiljem teatati aga juba, eelmine teade põhjeneda äraiganenud orienteerimise ja Eestimaa evakueerimine algavat juba lähematel päevadel.

Mis põhjustas nii järsu seisukoha muutuse? Eeskätt muidugi kiire lagunemine saksa sõjaväes. Revolutsioon oli väeülemuste autoriteedi kukutanud ja nagu aasta varem vene soldatid, hakkasid nüüd ka saksa omad „isevoolu korras“ oma käepeal koju voolama.

Teiseks oli Nõukogude Venemaa Bresti rahulepingu tühistanud ja valmistas kähku „kolme miljonilist punaväge“, et okupeeritud piirimaid tagasi vallutada. Ja saksa peavolinik A. Winnigiga 19. novembril tsiviilvalitsuse ülevõtuks lepingut tehes ei olnud Eesti valitsus milgil kombel saksa vägede edasijäämist palunud. Eesti valitsuse ringides kardeti nimelt, et saksa väest edaspidi rohkem tüli oleks, kui abi. Kartus, mis hiljem Lätimaal tõeks osutuski.

Kahe kuuga taganesid saksa väed kuni Liibavi väravate alla. Vastu panid punaväele ainult kohalikkudest elanikkudest väesalgad. Nende moodustamiseks lätlastest,

Balti sakslastest ja venelastest saksa A. O. K. varustusega oli Läti sõjaminister, omaegne Läti kütipolkude asutaja Zalit 7. detsembril Winnigiga lepingu teinud. Selle segarahvuslisele maakaitsele — „landeswehri“ otsiti ülemjuhatajaks rootsi ohvitseri; ajutiselt võeti saksa major Scheybert, kes aga Balti sakslastega läbi ei saanud, siis vene kindral-major parun Freitag-Lo-ringhoven.

Meeleolu lätlaste seas oli aga nii halb, et neist detsembri lõpuni rohkem väge ei saanud, kui umbes paar roodu. Mõned läti väeosad jooksid laiali, teised tõstsid lausa mässu. Ühe roodu mäss Riias suruti maha pommitamisega Inglise sõjalaevadelt.

Rohkem mehi said kokku Balti sakslased, kes kohe saksa revolutsiooni järel, oma Balti rahvuskomitee 13. nov. 1918 üleskutse peale olid hakkanud vabatahtlikku „landeswehri“ moodustama, saades A.O.K. 8-lt rikkalikku toetust.

Selles kitsikuses tegi Läti valitsus 29. detsembril Winnigiga lepingu. Ta lubas läti kodaniku õigused — eriti ka maasaa-mises — saksa sõduritele, kes vähemalt neli nädalat aitavad punaväe vastu sõdida.

3. jaanuaril langes Riia. Läti valitsuse juht Ulmanis ühes paari ministriga sõitis Skandinaaviasse sõjalist abi otsima. Osalt Balti saksa intriigid tõttu ei tulnud sellest aga midagi.

Läti abiks tuli 1. veebruaril Liibavisse ainult krahv Rüdiger von der Goltz, saksa kindral, kes eelmisel aastal ühe saksa diviisiga Soome kodusõja otsustas. Ta reorganiseeris saksa väe, tõi landeswehri juhiks omameelse saksa suurtükiväe ohvitseri, major Fletcheri, ajas Liibavi saksa soldatite nõukogu laiali ja märtsikuus puhastas pea kogu Kuramaa.

Goltzi varju all hakkasid Balti sakslased oma poliitilist seisukorda kindlustama. Ühed, nagu endine Liivimaa maamarssal von Stryck, katsusid seda otsekohe riigipöörde teel. Selle paberid sattusid aga liig vara Läti valitsuse näppu. Teised — Balti rahvuskomitee kaudu — esitasid Läti valitsusele oma „14 punkti“, mille seas olid: mõisate võõrandamine ainult täie tasu eest, seisuste edasikestmine, saksa ja läti keele üheõigustamine, kuriaalsed valimised. Ühesõnaga — seesama hertsogiriigi pariteetlik põhiseadus, mis oli Balti „landes-

rati“ viimane eeskava okupatsiooni kokkulangemisel.

Goltz ütleb, ta lootnud landeswehri löögiosa Liibavisse tuues baltlaste „14 punktile“ rohkem kaalu anda. Löögiosa andis seda kaalu ka omal kombel. 16. aprillil marssis temast paar roodu orkestriga läbi linna ja jäi Läti kindralstaabi ette puhkama. Signaali peale seati äkki kuulipildujad üles, tormati staapi sisse ja võeti kõik vang. Niisama tehti Läti valitsusasutustega. Riigipööre oli sündinud. Goltz oli selle toime pannud umbes nii, nagu vahva sõdur Schweik tutvustas kassi kanaarialinnuga: tõi kassi kanaarialinnu juure, see aga krapsas kohe linna kinni ja pani nahka.

Uueks peaministriks kutsuti kirikuõpetaja A. Needra, kes hakkas valitsema „14 punkti“ järel. Senine peaminister Ulmanis ühes mõne ministriga pääsis põgenema, sinnasamasse Liibavi sõjasadamasse laevale „Saratov“, Inglise sõjalaevade kaitse alla. Nii jäi Liibavisse üksteise kõrvale neli võimu: Needra sakslastega maal ja Ulmanis inglastega merel. Ning silda nende vahel katsuti leida Ameerika sõjamissiooni kaudu. Olid ju Ameerika president Wilsoni „14 punkti“ parajasti sakslaste pool moodis — neile rajati Saksamaa viimased lootused. Nähtavasti seepärast koondasid baltlasedki omad nõudmised nimelt ei enam ega vähem kui 14 punktiks.

*

Lätlastega võideldes katsusid sakslased kohalikke liitriikide esindajaid oma poole võita. Goltzil läks korda Prantsuse kapten Chappey't veenda, et võitlus enamluse vastu on kõigi haritud rahvaste ühine asi (Goltz: Meine Sendung, lk. 158). Kõige rohkem arusaamist leiiti aga Ameerika sõjamissioonilt, — nähtavasti sellepärast, et sel kõige vähem oli arusaamist Balti olukordadest, sest ta jõudis Liibavisse vast aprilli algul ja otsustas asju puht teoreetiliselt. Baltlased kujutasid talle Balti siseprobleemi president Wilsoni retsepti järele, kui vähemusrahvuse probleemi, kus Läti enamus Saksa vähemusele liiga püüab teha. Lugesed asja nii lihtsaks, hakkasid Ameerika esindajad kohe pärast Liibavi 16. aprilli riigipööret pöörajale kui ka pööratuile peale käima: leppigu nad kokku koalitsioonile: $\frac{2}{3}$ Ulmanise mehi, $\frac{1}{3}$ riigipöörataid ja ongi koos uus valitsus, kus kõik esitatud. Et asi mitte ministritoolide jaotuses pole, vaid Balti elu põhiküsimustes, eeskätt maaküsimuses, seda Ameerika ohvitserid ei märkanud. Nad nägid ainult

silmapilgu ülesannet — enamluse tagasi-
tõrjumist.

Nemad olid ka liitriikidest esimesed, kes soovitasid Goltzil Riivat vallutada. Nähtavasti president Wilsoni idealismile sihtides võeti asi üles filantroopilisest küljest. 9. mail toodi Pariisi rahukonverentsil välisministrite „viienõukogus“ arutusele Riia toilituse küsimus. Palju Nõukogude Vene suurlinnu kannatasid siis nälga, aga just Riia võeti arutusele. Teatati, et seal äärmine puudus valitseb, et punaväed hirmutegusid toime panevad ja 5000 pantvangi kuskil saarel näljutavad. Küsiti, kuidas neile abi viia.

Von der Goltz olla ette pannud, et ta Riia vallutab, kui Inglise laevastik teda aitaks. Nimelt olla kevadiste vete tõttu rünnak maad mööda alles võimata; ainuke tee oleks — dessant Inglise laevadelt põhja poole Riivat ja sealt haarang linna peale.

Goltz ise ütleb, mõtte Riia vallutamiseks olla talle annud inglise admiral, kuid saksa ülemused lükkanud selle tagasi, et end ingllastest mitte liig ärarippuvaks teha (Goltz, lk. 161). Liitlaste jutu järel olnud ettepaneku tegija — Goltz ja Inglise admiraliteet kes selle tagasi lükkanud, kartes koostööst saksa sõjaväega liig suurt saksa mõju kasvamist Baltimail. Sama kartust jagas ka prantsuse välisminister Pichon.

Välisministrite viienõukogu andis siis Riia küsimuse rahukonverentsi toilituskomisjoni kätte Hooveri eesistumisel. 14. mail sõjakaespertidega nõu pidades jõudis see otsusele, et Riia võtmiseks ei saa liitriikide dessanti tarvitada ega ka saksa abi kasutada, vaid ainuke võimalus on kiires korras kohalikke jõude organiseerida ja seks Baltimaadesse saata sõjamissiooni Briti juhatusel, kes kohalistele valitsustele nõu annaks parimatest abinõudest, kuis end enamluse vastu kaitsta ja sakslasi oma maalt kõrvaldada. Balti riikidele tuleks 10 miljoni inglisis-naela suuruses krediit avada tarvitamiseks viisil, mida sõjamissioonid otsustavad.

Nii oli Ameerika sõjamissiooni algatus Pariisis Inglise ja Prantsuse vastuseisul täielikult nurjunud. Mitte ainult, et Goltzile ei antud õnnistust Riia vallutamiseks. Vastuoksa — nõuti just kohaliste rahvaste relvastamisest, mida Goltz takistada püüdis.

Von der Goltz vallutas 22. mail Riia oma enda käe peal. Ta käis seks Berliinis Saksa valitsuselt luba saamas, kuid seal läksid arvamised lahuks. Kuna sõjaminister, sotsialist Noske kogu aeg Goltzi Balti politikat toetas, kartis Erzberger liitriike

ja soovitas katsuda uuesti enamlastega läbirääkimistesse astuda. Lõpuks ühineti sellel, et Riia vallutamine on Läti sisemine asi. Nii siis lükati Goltzile sirmiks ette Needra ja landeswehr.

*

Liibavi 16. aprilli riigipöördele reageerisid liitriigid seega, et Inglise algatusel, 23. aprillil esitasid Saksamaale protestnoodi. Selles nõuti, et Ulmanise valitsusele uuesti täielik vabadus antaks oma tööd jätkata ja võim läti vägesid mobiliseerida.

Kuna Saksamaa vastas kõrvalepõiklevalt, Ulmanise kukutamine olnud Läti enda sisemine asi, mis saksa väejuhatusesse kuidagi ei puutu, saatsid liitriigid 4. mail uue noodi, nõudes, et sakslased Läti siseasjusse ei segaks, et saksa väge seal okupatsiooniväeks ei peetaks ja et kindral von der Goltz kui riigipöördesse segatud isik, ära kutsutaks.

Saksa valitsus neid nõudmisi ei täitnud, loobus ka Goltzi ärakutsumast, sest see ei olla millegis valitsuse juhtnöördest üle astunud. Selle asemel 9. mail ähvardas ta Lätimaalt kõik saksa väed evakueerida ja seega maa uuesti enamlaste kätte jätta, mis liitriikidele muidugi meeldida ei võinud.

Selle ähvarduse vastu protesteeris marsal Foch 13. mai kirjas rahukonverentsile, näidates, et vaherahu § 12 põhjal ei tohi saksa väed ennem taganeda, kui kohalikud väed jõuavad maad enamlaste vastu kaitsta. Ühtlasi juhtis ta liitriikide tähelepanu, et kuna saksa väe evakueerimist ometi lõpmatuseni ei või edasi lükata, tuleb kiirustada abi Baltimaadele, mida kõige kohasem oleks anda Inglismaa poolt.

Liibavis oldi vahepeal nii kaugel, et Inglise sõjaväeesindaja 9. mail võis teatada läbirääkimistest uue koalitsioonivalitsuse üle Ulmanise juhatusel, kus oleks 5 Ulmanise meest, 1 Needra lätlane, 1 juut ja 3 baltlast. 11. mail teatas sama inglane, kõik osalised olla juba koalitsiooniks nõus olnud, kuid siis olla sakslaste intriigi peale Needra mees tagasi astunud. Ja 12. mail: Needra valitsus ei olla seni midagi teinud, et Läti rahvuslist väge väljaspool saksa toetust formeerida; nii et kui sakslased teostavad oma taganemise ähvarduse, siis küllalt kohalikke jõudusid ei jää, kes maad enamlaste vastu suudaksid kaitsta. Parim abinõu rahu alalhoidmiseks olla koalitsioonivalitsus.

Viimase arvamusena ühines 15. mail ka rahukonverentsi Balti komisjon, juure lisa-

des tingimuse, et uus Läti valitsus peaks olema rahuloldav liitriikidele. Ameerika esindaja prof. Morison toetas sealjuures inglise sõjaväeesindaja mõtet, et koalitsiooni enamus peaks kuuluma Ulmanise meestele, kes ainuüksi võimsad oleksid Läti rahvast relvastama.

Kuna Saksamaa oli von der Goltzi ärakutsumisest loobunud, pani sir Esme Hovard Balti komisjoni järgmisel koosolekul, 19. mail ette, ärakutsumisel mitte edasi insinueerida, tingimisega, et Goltz aitaks koalitsiooni valitsust luua, läti väeosade relvad tagasi annaks ja lätlasi mobiliseerida lubaks.

Prantsuse esindaja Kammerer teatas, et Liibavis näib veel üks riigipööre sündinud olevat: Läti rahvanõukogu manifestid, kus Needrat demissioneerima kutsuti, olla maha kistud ja kolm ajalehte suletud. Selle puhul soovitati liitriikide esindajailt Liibavist teada saada, kas nad toitlusjaotuse varal ei saaks sakslasi taltsutada. Niisama paluti välisministrite nõukogus juba otsustatud liitriikide vahelise sõjamissiooni väljasaatmist Liibavisse kiirustada.

22. maiks oli inglise sõjaväeesindaja Liibavist major Keenan Pariisi kutsutud aru andma. Ta seletas Balti komiteele, von der Goltzi kursis olekus riigipöördega ei olevat mingit kahtlust. Praegu valitsevat Kuramaal valge terror ja karta olevat, et Riia võtmisel seal iga haritud lätlane maha lastakse kui ta oleks enamlane. Balti parunid on lubanud kolmandiku oma maadest saksa kolonistidele ja 10—12.000 saksa soldatit näib selles lootuses juba Kuramaale tulnud olevat.

Küsimusele, kuidas lugu parandada, vastas Keenan, et Ulmanise valitsus tuleb uuesti jalule seada ja koalitsioon luua vabameelsemate baltlastega, nii et igatahes lätlastel enamus jääks. Muidu võiksid ka lätlased maa uuenduses liiale minna, nagu venelased 1917. aastal, aga nii lätlased kui eestlased olevat valmis ses asjas liitriikide nõu kuulda võtma, nii et maa uuendus kestaks aastat 30.

23. mail otsustas välisministrite nõukogu Pariisis saata oma nõudmiste läbisõrumiseks Baltimaale liitriikide vahelise sõjamissiooni ühe Briti kindrali juhatusel. Seks määrati sir Hubert Gough, endine Inglise 5. armee juhataja. Tema armee oli Amiensi all 1918 kevadel kogu saksa peahoobi raskust tunda saanud; nüüd pidi ta sakslastele tunda andma liitriikide võidu raskust.

Saksamaale saadeti 30. mail noot, kus

nõuti Lätis koalitsiooni valitsuse loomist, mis esindaks kõike parteisid. Niikaugel olid asjad Pariisis, kui Baltimaal landeswehri sõda puhkes.

*

Juuni esimestel päevadel olid eestlastel Võnnu raionis esimesed kokkupõrked Riia poolt põhjapoolse tungiva landeswehri vastu.

Kohe astus Pariisis rahukonverentsi Briti delegatsioon kokku ja palus valitsusjuhtide neljanõukogu, et see sakslasi käseks taganeda või vähemalt taganemiseks ettevalmistada. Neljanõukogu saatis asja 7. juunil ülemsõjanõukogusse, kes, leides, et sakslased enamlastega kahasse töötavad, 11. juunil otsustas sakslastele käskida lõpetada iga uus edasiliikumine põhja poole Eesti sihis, evakueerida viibimata Liibavi ja Vindavi ja nii ruttu kui võimalik, muud endise Venemaa osad. Käsud anda ruttu, veel enne rahu allakirjutamist. Saksa loobumisel olla valmis surveabinõudeks, kuni blokaadi kõvendamiseni. Kohalikke Balti rahvaid toetada varustuse ja rahaga. Samas mõttes tegi otsuse ka Balti komisjon 10. juunil, peale selle kui tema esimees Howard oli seletanud, et sakslaste viibimata evakueerumise puhul enamlaste tagasipöördumist karta ei ole, sest et eestlased valmis oleksid rinnet Pihkvast Dvinski pidama ja poolakad leedulastega ka Dvinski peale on tungimas. Komisjon omalt poolt teatas neljanõukogule, et Saksa väed Baltimail liitriikidele kõige hädaohtlikumat poliitikat ajavad, ja et neist seal rohkem kahju kui kasu on, mispärast neid vahele § 12 põhjal viibimata tuleks evakueerida.

Veel 8. juunil oli Saksa valitsus liitriikidele vastanud, et ta valmis on Baltimaa 6—8 nädalaga evakueerida, kuid lätlasi ei või lasta mobiliseerida, sest et need Saksa väe tagalat ähvardaksid. Von der Goltz ei võivat Läti valitsust uuesti jalule seada, see tähendaks Läti siseasjusse segamist.

18. juunil saatis marssal Foch Saksa maale liitriikide nõudmise — seisma panna edasitung Eesti sihis, evakueerida Liibavi ja Vindavi viibimata ning muu osa kõige lähemal ajal. Samal ajal teatati Saksa valitsusele, et kindral Gough on volitatud koha peal nende nõudmiste täitmist korraldama.

Seega oli landeswehri esimene kokkupõrge eestlastega murdepunkti liitriikide poliitikas välja kutsunud. Ja just nüüd, kus näha oli, et liitlaste poolt enam mingit hõlpu ei ole loota, asus landeswehr Eesti vastu otsustavasse sõjategevusse.

*

Kui landeswehr esimest korda Eesti vägedega kokkupõrkas, katkesid Liibavis 3. juunil Needra ja Ulmanise läbirääkimised koalitsiooni valitsuse moodustamiseks. Lahku oli mindud selles, et kumbki tahtis ise valitsuse etteotsa jääda ja teise pooldajaid ainult täienduseks juure võtta. Needra valitsus kolis Riiga üle ja kuna Berliinis oli otsustatud operatsioonidele Lätimaal kui Lätimaa siseasjadele vaadata, võttis ta niipea kui kokkupõrked Eesti väega edasi arenesid, 6. juunil landeswehri komanderi major Fletcheri Läti kodakondsusse. Kõigist liitriikide ähvardustest hoolimata sai seega landeswehr eestlaste vastu täitsa vabad käed. Seniste liitriikide protestnootidega polnud tema vastu „juriidiliselt mitte midagi tetta“, sest landeswehr oli nüüd puha Läti vägi.

Tegelikult seisis küsimus selles, kumb Läti valitsus enamlastest vabastatud Põhja-Lätimaa oma alla võtab ja seal mobilisatsiooni toime paneb: kas landeswehri Needra valitsus, või Eestiga liitus tegutsevad ja Ulmanist tunnustavad Semitani Põhja-Läti väed. Kumbal see korda läheb, sel oleks ka rohkem lootust lõplikult Lätimaa premeheks jääda. Sellepärast oli Riia vallutamise järel landeswehri esimene mure — võimalikult ruttu kogu Põhja-Lätimaa oma alla võtta. Ja samal põhjusel tõttas Eesti 3. diviis ühes Semitani lätlastega neile vastu, seda enam, et samal ajal Eesti 2. diviis idapool Kreutzburg-Jakobstadi operatsiooniga juba Düüna ääre välja oli löönud ja sealt ainuke laiaroopa-line raudtee ühendus Eestisse käis Võnnu tagant Ramotski kaudu.

Sõda Eesti ja landeswehri vahel oli juba mitu päeva käimas, kui nende kokkupõrget lahendama jõudsid Võndu 10. juunil liitriikide sõjamissioonide esindajad: Tallinnast Prantsuse kol.-leitn. F. Hurstel ja Ameerika kol.-leitn. Dawley, Liibavist Ameerika sõjamissiooni esimees kol.-leitn. Warwick Greene ja Inglise kol.-leitn. Talents. Eesti ülemjuhatajat esindas kol.-leitn. Rink, Semitani — kol.-leitn. E. Kalnin, landeswehri — major Fletcher, tema staabiülem von Dohna, landeswehri komandier kol. parun Taube, rittm. v. Jena ja Needra sõjaminister adv. Vankin.

Kalnin juhtis tähelepanu sellele, et puudub landeswehriiga koos töötava Ballodi Läti väe esindaja. Fletcher vastas, et Ballod temale allub, seega tema ka Ballodi väge esindab. Siis võttis Kalnin üles põhiküsimuse: liitriigid, nagu ka Eesti ja Semitani lätlased tunnustavad Lätis mitte Need-

ra, vaid ainult Ulmanise valitsust; seega ei võiks Fletcheriga kui mitteseadusliku valitsuse esindajaga läbirääkimisi üldse pidada. Kas tunnustavad liitriigid Fletcheri Saksa vägesid tõesti Läti väeks?

See oli küsimus, millest kõik olenes. Kokkusõitnud liitriikide kolonelid osutasid liig nõrkadeks diplomaatideks, et seda küsimust lahendada. Nende esimees kollekt. Greene seletas, et kuni Läti väed on Fletcheri komando all, ka Saksa väed loetakse ajutiselt Läti vägedeks.

Siis võtsid liitlased vormiliku „erapooletuse“ seisukoha, mis tegelikult tähendas Needra toetamist. Nad ei taht kumbagi poolt toetada, lugeda kokkupõrget vaid arusaamatuseks ja pidada võimalikuks seda lahendada, kui kumbki naaberriik teise siseasjusse ei sega. Päevaülesandeks olla võitlus enamuse vastu ja seda tehku kumbki omal territooriumil. Eesti vägi taganegu oma keelepiirini ja ainult ajutiselt pidagu oma käes osa Läti enamlusvastasest rindest.

See liitlaste ootamata toetus vastas täiesti Fletcheri nõudmistele; Eesti esindaja Rink tähendas aga, et tal volitust ei ole ilma Ramotski sõlmepunkti saamiseta vaherahu teha. Nii tehti ajutine sõjariisitud rahu kuni 13. juunini, milleks Eesti poolt täielikumad volitused pidid kohal olema.

Juhtivat osa mängis siin nähtavasti ameeriklane Greene. Sakslased ütlevad, et ta neile ikka kõige sõbralikum olnud. Varsti pärast seda Pariisi väljakutsutud, esitas Greene seal 19. juunil rahakonverentsi Balti komisjoni ees seisukoha, et sakslastega ei tuleks mitte täielikult katkestada, ja et liitriikide sõjamissiooni ülem peaks saama Liivi- ja Kuramaal mitmerahvusliste vägede üldiseks ülemjuhatajaks. Viimases asjas otsustas Pariis aga veel Goughi arvamist küsida.

*

13. juuni vaherahu läbirääkimisteks polnud Greene enam liitriikide missioonide esimees. Eesti esindajad jõudsid sinna Inglise kolonel Tallentsi ja Ameerika kolonel Dawley seltsis „hiilgavate nägudega“. Tallents tõi taskust välja paberi, kus kindral Gough, liitriikide sõjamissioonide uus juht, Goltzile käsu andis Ramotski raudteesõlm Eesti vägede kätte jätta, poole Saksa vägedest Saksamaale saata, Ulmanisele valitsuse moodustamist ja väe mobiliseerimist lubada ja suurtükid Liibavi sõjasadamast ärakoristada, tehes von der

Goltzi isiklikult vastutavaks käsu täitmise eest.

Sakslased olid kui pähe löödud. Viimaks sai parun Taube küsimuse suust: „Kas on Baltimaa Inglise poolt annekteeritud ja kindral Gough aseksuningaks määratud, et ta endale lubada tohib meile käskusid anda ja pealegi nii viisakuseta kujul?“

Edasi jätkasid sakslased läbirääkimisi veel ainult aja võitmiseks, kuni väed eestlaste vastu koondataks. Saksa valitsuse nõusolekul astus ka vabatahtlik raud-diviis Needra teenistusse. Von der Goltz ise pidi ametlikult eemale jääma, et Saksamaad mitte ei saadaks vaherahu tingimiste rikkumises süüdistada. Ta tuli aga erariides tegelikult operatsioone juhtima, kuna vormiiseks ülemjuhatajaks oli Needra sõjaminister Vankin.

20. juuniks oli Gough veel kord Eesti ja Saksa esindajad Valka vaherahu konverentsile kokku kutsunud. Sinnatuleku asemel algas aga landeswehr pealetungi, mis paari esimese päeva edu järel pöördus õnnetult: Võnnu—Lemsalu seisukohad murti läbi ja samuti mõni päev hiljem ka Koiva jõe seisukohad.

Siis vast, 25. juunil, otsustas Balti rahvuskomitee järele anda. Parun Taube saadeti eestlastelt vaherahu paluma, aga kui „häbemata kolonel Reek“ sellele vastas, et eestlased oma rahutingimused alles pärast Riia vallutamist dikteerivad, kiirustati Taube ühes Balti rahvuskomitee esimehe adv. A. Reusneriga ja adv. E. Moritziga Liibavi Ulmanisega lepitust tegema.

Eesti võitude mõjul olid juba Liibaviski sündmused käimas. Sinna jõudis 26. juunil kindral Gough ühes liitriikide sõjalaevadega ja otsustas kohe sakslastele õppust anda.

Von der Goltz oli ootanud, et Saksamaa rahu liitriikidega alla ei kirjuta, vaid uuesti sõda alustab. Sellepärast oli ta Saksa väed Liibavist aegsasti liitriikide laevasuurtükkide laskekaugusele ära viinud ja linna kaitseks jätnud Lieveni venelaste väeosa eestlasest kolonel Kanepi juhatusel.

Seda ärakasutades kutsus Gough samal õhtul liitriikide esindajad, linnavalitsuse, sõjavõimud ja elanikkonna kokku ja laskis kasiino aias saksa okupatsiooni mälestussamba pidulikult maha kiskuda. Kui graniit-kolonne vastu pani, käsutas Kanep ka ühe landeswehri väeosa köitest kaasa sikutama ja ühise juubeldava hurraaga tõmmati Saksa kotkas maha tolmusse.

Järgmisel päeval, 27. juunil, toodi Ulmanis aurik „Saratovilt“, kus ta riigipöör-

dest saadik maapaos olnud, pidulikult maale, kus liitriikide esindajad ühes linna rahvaga teda kui Läti peaministrit tervitasid, kuna Lieveni Vene vabatahtlikud auvahiks seisid. Muinasjutulikke asju sai siis Lätimaa näha.

Liibavi sündmustest kuulda saades, ruttas Needra ise autol sinna, et päästa, mis veel päästa on; võeti aga Läti uute vabatahtlikkude poolt kinni ja pisteti kodusse aresti.

Selle järel jõudsid Liibavisse Balti rahvuskomitee esindajad. Nad teatasid, et nüüd liitriikide nõudmistele alistuvad ja valmis on soovitatud Ulmanise koalitsiooni astuma ning landeswehri andma liitriikide juhatuse alla. Liitlaste vaheltsobitusel moodustati uus Ulmanise koalitsiooni kabinett, kus lätlaste juure lisati veel 2 sakslast ja 1 juut. Landeswehrlastele lubati amnestia ja Läti rahvanõukogusse astusid varsti Balti rahvuskomitee esindajad: selle uus esimees parun V. von Fircks, P. Schiemann, H. v. Brümmer ja pastor K. Keller.

Nii lätlased kui sakslased palusid siis liitriikide abi sõjategevuse lõpetamiseks Eestiga. Seks saadeti läbi sõjaliini Eesti vägede juure Prantsuse kol.-leitn. Du Parquet. Eesti sõjamehed ei tahtnud esiteks rahust ilma Riia võtmata kuulda. 2. juuli õhtul algasid Strasdenhoffis siiski vaherahu läbirääkimised. See oli peasjalikult kolo-

nel Tallents, kes seal läbi surus otsuse, mida liitriikide esindajad Liibavis 30. juunil vastu võtnud, — panna sakslased Riia evakueerima, aga ühtlasi Eesti vägesid mitte Riiga sisse lasta.

Du Parquet jutustab, paljud lätlased olevat hiljem etteheitnud, et Eesti vägedelt siis pole lastud sakslasi otsustavalt lüüa. Liitlaste lõppsihiks olnud aga Riia hoida uue võõra okupatsiooni eest ja takistada konflikti Läti ja Eesti vahel. Ka paistnud Eesti vägede edaspidine edu küsitav, sest Düüna lõunakaldal oleks von der Goltz ka Üksküla—Bauske vahel asuvat Saksa VI tagavara korpusi Eesti tiiva vastu võinud kasutada.

*

Liitriikide politika Lätis kordas teatava määrani nende poliitikat 1918. varasügisel Ida-Venemaa valgete juures. Nii Liibavis, kui ka Ufa ülevenemaalisel nõupidamisel käisid nad peale, et enamlusvastased jõud moodustaks koalitsiooni-valitsuse kõigist parteidest, samal eeskujul nagu liitriikides enestes oli Maaailmasõja aegu kodurahu maksma pandud ja kõigi parteide koalitsioonid loodud. Kuid mis liitriikidel rahvastesõjas võimalik, oli palju raskem Ida-Euroopas kodusõja oludes ning siin otsustas valitsuse koosseisu lõpukorras mitte parteide kokkulepe, vaid sõjariistus jõud.

EESTI-POOLA ÜHINGU PEAKOOSOLEK.

Laupäeval, 11. aprillil peeti riigikogu esimehe korteris Eesti-Poola ühingu peakoosolekut, millest võttis osa 60 liikme ümber, nende seas ühingu auesimehena kindral Laidoner, Poola saatkond täies koosseisus, kõrgemaid kaitsevälasi ja rohkesti Eesti avaliku elu tegelasi. Üldine liigete arv ühingus on 87.

Koosoleku avas ühingu esimees härra K. Einbund. Juhatajaks valiti teedeministri abi ins. K. Jürgenson.

Esimehe poolt ette kantud läinud aasta tegevuse aruandest selgus, et ühing on korraldanud aktuse Poola iseseisvuse püha puhul, annud välja koguteose „Poola“, võtnud osa Poola presidendi külaskäigust Eestisse ja loodud sõprusidemeid sõsarühinguga Poolas. Koguteos „Poola“ kujutab enesest täielikuma kogu kirjatõid Poola üle eesti keeles.

Käesoleval aastal ühing kavatses samuti korraldada Poola iseseisvuse päeva pühitsemist, kuid laiemal alusel.

Kindral Tõrvand avaldas soovi, et sel päeval korraldataks aktusi ka teistes linnades ja laia-

ulatuslikumalt kasutataks ära raadiot ning teisi võimalusi. Sellest päevast võiks kujuneda „Poola päev“ Eestis. Edasi ühingul on kavatsus korraldada Poola graafika näitust ja suvel ühingu liikmetele ekskursioone Poolasse.

Juhatuse ettepanekul valiti ühingu auliikmeteks: Poola saadik Eestis C. Libicki, Poola senati end. marssal prof. J. Szymanski, Poola end. saadik Eestis F. Charvat, Poola seimi liige T. Holovko, Poola kirjanik J. Kaden-Bandrevski, kindral J. Laidoner ja end. riigivanem O. Strandmann.

Ühingu juhatusse valiti tagasi endistest — esimeheks härra K. Einbund, liikmeteks: pr. Tõrvand-Tellmann, prof. A. Piip, härrad E. Maddison ja Haman, uuteks — kindral A. Lossmann ja prl. Lindemann. Revisjoni komisjoni valiti ins. K. Mauritz, Kohtupalati liige Kasse ja direktor Vestholm. Rahaline aruanne kinnitati ja võeti vastu tulevase aasta eelarve.

Pärast koosolekut oli tee ühingu esimehe juures.

Kn.

Suurriikide laevastikud desarmeerimise tähe all.

Märtsikuu leppisid Inglismaa kaasabil Prantsusmaa ja Itaalia kokku oma sõjalaevastikkude suuruse kohta. Lõpulik kokkuleppe teksti kokkuseadmine on aga nähtavasti raskustega seotud, mille tõttu see veel lõpulikul kujul ei ole avaldatud. Oleks vist huvitav tutvuneda seniste merejõudude piiramiste saavutustega, ühesarvatud Prantsuse-Itaalia kokkuleppe andmetega, mille

üle ülevaatliku pildi annavad alljärgnevad tabelid. Esimestes tabelites on kokkuvõtlikult näidatud Washingtoni ja Londoni konverentside tulemused ja Prantsuse ning Itaalia kokkuleppe saavutused kui nad ratifitseeritud saavad. Viimane tabel näitab suurriikide laevastikkude üldveeväljasurvet ja arvu lähemas tulevikus, kui märtsikuu kokkuleppe teostub.

Suurriikide laevastikkude suurused on senini reguleeritud järgmiselt:

Laeva tüüp ja riik	Washingtoni konverents veebr. 1922. a. Kestvus kuni 1936. a.		
	Tegelik arv 1930. a. (Klambrates koeffits.)	Üld-veeväljasurve (Klambrates tegelik üld-veeväljasurve 1930. a.)	
Lahinglaevad ja lahingristlejad.			
Inglismaa	(5) 20	525,000	(556,300)
Ühendriigid	(5) 18	525,000	(525,800)
Jaapan	(3) 10	315,000	(301,300)
Prantsusmaa	(1,75) 9	175,000	(194,544)
Itaalia	(1,75) 4	175,000	(88,970)
		Lahinglaevade veeväljasurve ei tohi ületada 35.000 tonni ja suur- tükide kaliiber 40,6 cm (16"). Lahinglaeva iga on fikseeritud 20 aasta peale, s. o. enne seda aega ei tohi asendada neid uutega.	
Lennukitekandjad:			
Inglismaa	6	135,000	(115,350)
Ühendriigid	3	135,000	(76,280)
Jaapan	3	81,000	(61,300)
Prantsusmaa	1	60,000	(22,145)
Itaalia	1	60,000	(5,000)
		Suurim veeväljasurve 27.000 t. Suurim kaliiber 20,3 cm (8"). Iga 20 a.	
Ristlejad:			
		Üldveeväljasurve piiramata. Suurim üksiku laeva veeväljasurve 10.000. Suurim kaliiber 20,3 cm (8"). Iga määrata. Tegelik olu- kord 1930. a. alul. Arvesse on võetud ainult laevad, mis peale Maa- ilmasõda ehitatud.	
Inglismaa	(53)	332,000	
Ühendriigid	(11)	80,500	
Jaapan	(25)	140,000	
Prantsusmaa	(6)	51,750	
Itaalia	(3)	24,900	
Flotilja juhtlaevad ja destroyerid.			
		Mingisuguseid kokkuleppeid. Olukord oli 1930. a. alul:	
Inglismaa	153	159,300	
Ühendriigid	284	290,300	
Jaapan	101	105,570	
Prantsusmaa	67	72,100	
Itaalia	85	76,600	
		Arvesse on võetud kõik teenistuses olevad flotilja juhtlaevad ja destroyerid.	

Laeva tüüp ja riik	Washingtoni konverents veebruaris 1922. a. Kestvus kuni 1936. a.	
	Tegelik arv 1930. a (Klambrates koeffits.)	Üld-veeväljasurve (Klambrates tegelik üld-veeväljasurve 1930. a.)
Allveelaevad.	Mingisugusi kokkuleppeid. Olukord oli 1930. aasta alul:	
Inglismaa	51	44,300
Ühendriigid	108	77,060
Jaapan	61	61,360
Prantsusmaa	52+47 ehitusel	38.450 + ehitusel 49.750=88.200.
Itaalia	43+14 ehitusel	27.050 + ehitusel 9.800=36.850.
Igasugused teised tüübid:	Ei olnud arutusel.	

Laeva tüüp ja riik	Londoni konverents 22. aprillil 1930. a.	
	Arv	Üld-veeväljasurve
Lahinglaevad ja lahing- ristlejad.		
Inglismaa	15	427,850
Ühendriigid	15	456,000
Jaapan	9	273,800
Lennukitekandjad:	Washingtoni konv. määrus muutmata, kuid kolm lepinguosalist riiki kohustavad kuni 31. XII 1931. a. mitte enam lahinglaevu ehitada. Prantsusmaale ja Itaaliale jääb see õigus.	
Ristlejad:	Washingtoni konverentsi määrused jäid muutmata, kuid kõik viis riiki leppisid kokku, et mitte ükski riik ei varustaks lahinglaevu, mis 1. IV 1930. a. olemas, platvormidega lennukite maandumiseks. Samuti lepiti kokku, et lennukitekandjad veeväljasurvega 10.000 tonni ja alla ei tohi varustatud olla suurtükkidega, mille kaliiber ületab 6,1".	
Inglismaa	50,15	339,000 146,800 192,200
Ühendriigid	38,18	323,500 180,000 143,500
Jaapan	33,12	208,850 108,400 100,450
Flotilja juhtlaevad ja destroyerid.	Arvud, mis on näidatud veeväljasurve lahtris, samuti teine arv esimeses lahtris on lepingus ettenähtud, kuna esimese lahtri esimene arv vastab olukorrale mis väljakujuneb, kui praegu teoksil olevad programmid on läbiviidud. Ristlejate iga kohta jõudsid kõik viis riiki järgmisele kokkuleppele: ristlejate kohta, millede ehitusega on alatud enne 1. I 20. a. ja mille suurus on üle 3000 t. — 16 aastat, millised hiljem alatud — 20 aastat. Ristlejate kohta, millede suurus on alla 3000 t., määratakse iga vastavalt kindlaks 12 ja 16 aastat.	
Inglismaa	145	150,000
Ühendriigid	145	150,000
Jaapan	101	105,500
	Prantsusmaa ja Itaalia kokkuleppele ei jõudnud, ülejäänud kolm riiki leppisid kokku järgmiselt:	
	Arv ei ole lepingus ettenähtud ja kujutab enesest ainult tegelikku olukorda. Üksiku laeva veeväljasurve mitte üle 1500 t. Kuid 16% üld-veeväljasurvest võib pidada laevu veeväljasurvega kuni 1850 t. Suurim kaliiber 130 mm. Iga nende kohta, millede ehitusega alatud enne 1. I 1920. a. — 12, peale selle tähtaja — 16 aastat.	
	10% destroyerite tonnaazist võib ära kasutada ristlejate ehitamiseks, millede suurtükkide kaliiber ei ole üle 6,1".	

Laeva tüüp ja riik	Londoni konverents 22. aprillil 1930. a.	
	Arv	Üld-veeväljasurve
Allveelaevad.	Prantsusmaa ja Itaalia kokkulepele ei jõudnud. Teistel järgmiselt:	
Inglismaa	45	52,700
Ühendriigid	40	52,700
Jaapan	45	52,700
Igasugused teised tüübid:	Kõik viis riiki jõudsid kokkulepele: Suurim tonnaaž 2000 t. Kuna iga lepingu osaline on õigustatud ehitama 3 allveelaeva veeväljasurvega kuni 2800 tonni. Esimestel suurim kaliiber 130 mm, teistel 155 mm. Allveelaevade iga 13 aastat.	
	Igasuguste teiste sõjalaevade kohta otsustati kõigi viie riigi poolt, et nad ei kuulu mingisuguste piiramiste reeglite alla tingimisel:	
	a) kui nende suurus on alla 600 t.	
	b) kui nende suurus on 600—2000 t. ja nad ei ole relvastatud suurtükiga kaliibriga üle 15,5 cm ehk rohkem kui nelja 76 mm suurtükiga, nendel ei ole torpeedo-torusid, ning nende kiirus ei ületa 20 slm.	
	c) igasugused veepealsed laevad, mis ei ole ehitatud sõjalaevana, millele artilleeria relvastus vastab eelmises punktis tähendatud tingimustele, ei ole varustatud torpeedo-torudega ega tökkemiinide veestamise säadistega, millel ei ole rohkem kui 2 katapultit ega platvormisi lennukite maandumiseks ning millede kiirus ei ületa 20 slm.	

Laeva tüüp ja riik	Prantsusmaa ja Itaalia kokkulepe märtsi kuul 1931. a.			
	Arv	Üldtonnaaž		
Lahinglaevad ja lahingristlejad.	Prantsusmaa ja Itaalia on õigustatud kumbki ehitama kaks lahinglaeva, veeväljasurvega mitte üle 23.333 tonni. Suurtükkide kaliiber mitte üle 12". Laevade valmissaamisel kohustab ennast Prantsusmaa likvideerima kaks lahinglaeva ja Itaalia — ristlejaid üldtonnaažis 33.640 tonni. Lahinglaevade üldtonnaaž kumbagis riigis tõstetakse 181.000 tonnile.			
Prantsusmaa	9	181,000		
Itaalia	6	133,200		
Lennukitekandjad:	Prantsusmaa ja Itaalia jätavad omale õiguse ehitada kumbki kuni 34.000 tonni lennukitekandjaid, Londoni konverentsis ülesseatud tingimustel.			
Prantsusmaa	3	56,000		
Itaalia	3	39,000		
Ristlejad:	Prantsusmaa ja Itaalia leppisid kokku kuni 31. XII 36. a. mitte enam ristlejaid ehitada, millede suurtükkide kaliiber on 8", väljaarvatud need, millede ehitus on alanud. Ristlejaid, millede suurtükkide kaliiber on 6,1" ja alla, võivad uutega asendatud saada. Sellega saame järgmise pildi.			
Prantsusmaa	20,7	168,100	70,000	98,000
Itaalia	24,7	146,400	70,000	76,400
	Sellega on Itaalia kätte saanud paritäädi Prantsusmaaga ristlejates, millede suurtükkide kaliiber on 8". Tabel on kokkuseatud sama põhimõtte järele, nagu eelmises lahtris.			

Laeva tüüp ja riik	Prantsusmaa ja Itaalia kokkulepe märtsi kuul 1931. a.	
	Arv	Üldtonnaaž
Flotilja juhtlaevad ja destroyerid.	Üld veeväljasurve jääb muutmata, juurearvatud ehitusel olevad laevad. Iga Londoni konverentsi määruste järele. Sellega saame järgmise pildi:	
Prantsusmaa	83	109,300
Itaalia	96	91,300
	Mööduandev on siin veeväljasurve. Arv vastab praegusele olukorrale. Vanade ristlejate veeväljasurve, millel suurtükkide kaliiber üle 6,1", võib asendatud saada destroyeritega.	
Allveelaevad.	Kahjuks puudub veel kokkuleppe ametlik tekst. On ainult teada kui suur üldtonnaaž jääb Prantsusmaale. Silmaspidades, et Itaalia on alganud 22 uue laeva ehitust, võib olukord kujuneda järgmiselt:	
Prantsusmaa	88	81,989
Itaalia	79	52,700
Igasugused teised tüübid:	Puuduvad andmed. Igatahes on Londoni konverentsi tingimuseid ka Prantsusmaa ja Itaalia poolt ratifitseeritud.	

Suurriikide laevastikkude suurus peale Londoni konverentsi ja Prantsuse-Itaalia kokkulepet, kui viimane ratifitseeritud saab.

Laeva tüüp	Riik		Inglismaa		Ühendriigid		Jaapan		Prantsusmaa		Itaalia	
	Arv	Tonnaaž	Arv	Tonnaaž	Arv	Tonnaaž	Arv	Tonnaaž	Arv	Tonnaaž	Arv	Tonnaaž
Lahinglaevad ja lahingristlejad	15	427,850	15	456,000	9	273,800	9	181,000	6	133,200		
Lennukitekandjad	6	135,000	4	90,000	4	29,700	3	56,000	3	39,000		
Ristlejad 8" artilleriaga	15	146,800	18	180,000	12	108,400	7	70,000	7	70,000		
Ristlejad artilleriaga 6,1" ja alla	35	192,200	20	193,500	21	100,450	13	98,000	17	76,400		
Flotilja juhtlaevad ja destroyerid	145	150,000	145	150,000	101	105,000	83	109,300	96	91,300		
Allveelaevad	45	52,700	40	52,700	45	52,700	88	81,989	79	52,700		
	261	1,104,550	242	1,078,200	192	670,050	203	596,289	208	462,600		

H. S.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Võitlus lennukite vastu õhukaitse kuulipildujate abil.

Sissejuhatus.

Õhukaitse küsimused omavad tänapäev akuutse iseloomu. Kõik riigid püüavad võimalikult täielikumalt lahendada õhukaitse probleemi ning leida sarnase õhukaitse organisatsiooni, mille juures oleks võimalik saavutada parimaid tagajärgi õhuvaenlase kallaletungi tagasitõrjumisel.

Õhumärkidest (lennukitest) on kuulipildujate tulele kätte saadavad madalaltlendavad vaatlus, koostöö ning jalaväe lennukid, millised õige tihti ründavad ka maapealseid märke.

Õhukaitse kuulipildujad on vahendeiks, mis käepärast kõikidel väeliikidel ja misugused otstarbekohase kasutamise, õige ja plaanikindla meeskondade väljaõppe juures annavad õhukaitse alal nähtavaid tagajärgi. Meil puuduvad vastavad käsiraamatud sel alal, ning käesolevas ja järgnevais artiklis püüame vahetada mõtteid õhukaitse kuulipildujate kasutamise ja meeskondade väljaõppe meetodilise külje üle ning anda edasi meil senini omatud kogemusi sel alal. Rööbiti sellega on aine käsitamisel kasutatud ka välismaa allikaid.

Õhumärgi tulistamise iseäraldused.

Võrreldes maapeal asuvate märkide tulistamisega on õhumärgi tulistamine erinev, mis tingitud:

- märgi iseloomust,
- laskmise olukorrast.

Maapeal asuvate märkide tulistamisel on meil tegemist kas paigalseisva ehk võrdlemisi aeglaselt liikuva märgiga. Pealegi sünnib märgi liikumine ühes ja samas horisontaal tasapinnas ning liikumise suunda on kerge arvesse võtta. Samuti ei ole raske teatava ettesihtimisega märgi kiirust arvestada.

Õhumärk (s. o. lennuk) aga liigub alati suure kiirusega, on väga paenduv, s. o. vastava manöövri abil võib kergesti muuta liikumise suuna, ning suuna muutmised sünnivad mitte ühes horisontaal vaid täiesti piiramata ruumalas.

Selletõttu ei ole sihtimine sarnase märgi pihta nii lihtne ja ei saa kasutada ka samaseid abinõusid (sihinguid), milliseid kasutatakse maapealse märgi tulistamisel. Suur ettesihtimine ei võimalda enam lihtsa abisihtpunkti määramisega arvesse võtta märgi kiirust ja pealegi puuduvad taevafoonil sarnased abisihtpunktid.

Ka laskmise olukord on teistsugune kui maapealse märgi tulistamisel ja esitab laskurile ja relvade materjalosale erinõudmisi, milliseid tuleb arvestada.

Peaerinevus seisab selles, et lasta tuleb suurte maastikunurkade all. Maapealse märgi tulistamisel ei ületa maastikunurk tavaliselt 12° — 15° , kuna aga õhumärkide tulistamisel on see nurk 60° — 90° . Seega ei tööta enam relvade materjalosa ja ka laskur normaal olukorras; on vajalikud erialused, milledele relvad kinnitades sarnaste maastikunurkade andmine võimaldatakse. Muutuvad isegi laskemoona ballistilised omadused.

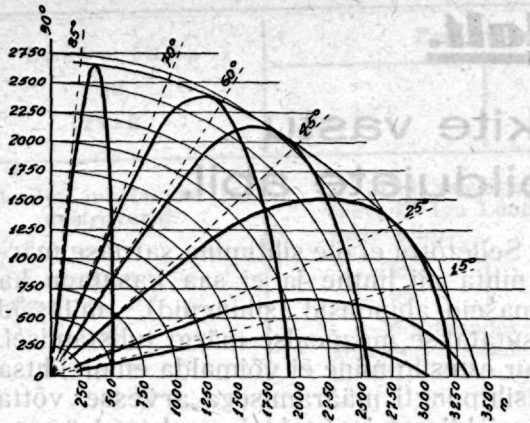
Käesolevas artiklis puudutame lühidalt õhumärkide tulistamise teoreetilisi aluseid ja vaatleme edaspidi täpsamalt võimalikude õhukaitse kuulipildujate ja sihingute materjalosa ja peamiselt õhukaitse kuulipildujate meeskondade väljaõppe küsimusi.

Õhumärkide tulistamise teoreetilised alused.

1. Kuuli ballistilised omadused õhumärgi tulistamisel.

Maastikunurk kuulipildujatest maapealsete märkide tulistamisel on harilikult 0° kuni 21° . Samaste nurkade juures tuleb alati arvestada kuuli lendjoont, s. o. tema tõusu ning kuju.

Õhumärgi tulistamisel aga, kus maastikunurk tavaliselt 65° — 85° ja kus märk teataval kõrgusel viibib, on lendjoon kuni haripunktini peaaegu sirgjooneline (joon. 1). Maastikunurkade juures 90° — 85° on kuuli lendjoone haripunkti kõrgus maapinnast 2750 m. Seega sarnaste maastikunurkade juures kõrgustel kuni 2750 m ei ole vaja lendjoone kuju arvestada ning

Joon. nr. 1.

sellest järeldame, et veel 2750 m kõrgusel on õhumärk kuulipildujale kättesaadav. Kuid sarnasel kõrgusel ei anna laskmine enam tagajärgi. See on tingitud sellest, et kuul suuremate maastikunurkade juures kaotab kiiremini oma algkiiruse ja tema elav jõud ja seega ka läbilöögi jõud vähenevad ning teatud kõrguse piires üleminnes ei osutu kuul enam küllalt hädaohtlikuks õhumärgile (lennukile).

Alljärgnevas tabelis on näidatud kõrguse, laskekauguse ja maastikunurga mõju kuuli kiirusele.

Tabel 1 (Vene laskemoonale).

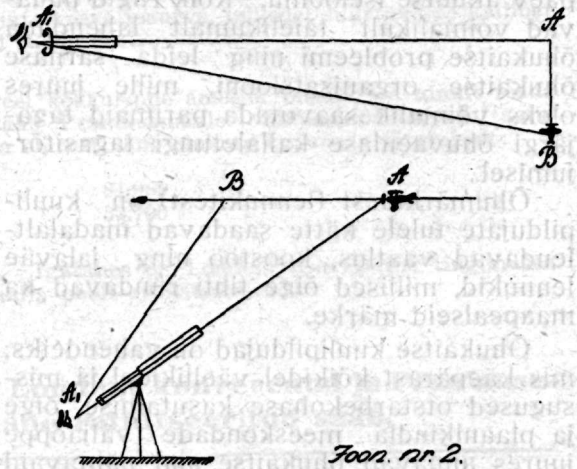
Kõrgus	Maastikunurgad						
	0	15	35	45	65	75	85
200	720	720	720	721	723	725	725
600	440	442	444	446	454	460	466
1000	300	295	295	295	215	294	29
1500	236	226	224	216	205	199	189

Katsetega on kindlaks tehtud, et ainult sarnased kuulid lennukile hädaohtlikud on, millede lõpulik kiirus on vähemalt 220 m/sek., nii et, nagu tabelist näha, ei ole enam mõtet tulistada lennukit suurematel kõrgustel (kaugustel), kui 1000 m. Seega loetakse lõpulikuks laskekõrguseks õhukaitse kuulipildujatele kõrgus 1000 m. Pealegi kõrgemal asuvaid lennukeid on ka väga raske sihtida kuulipilduja sihingute abil. Seda tuleb alati silmas pidada õhumärgi tulistamisel. Õhukaitse kuulipilduja viimase võimaluseni peab jääma nägematuks õhuvaenlasele, muidu tema ründab õhukaitse kuulipildujat ehk hoiab end väljaspool tema tulepiirkonda. Mõle-

mil juhul ei saa siis õhukaitse kuulipilduja edukalt oma ülesandeid täita.

2. Märgilennukiirusest tingitud parandus (ettesihtimine).

Õhumärki tulistatakse vastava parandusega (ettesihtimisega). Parandus on vajalik sellepärast, et oma suure liikumise kiiruse tõttu jõuab märk selle aja vältel mis kuul tarvitab märgini jõudmiseks teatud maa edasi lennata.

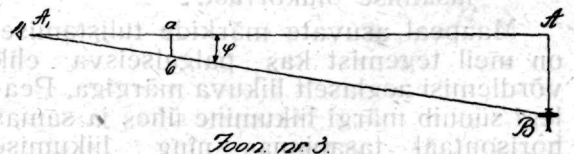
Joon. nr. 2.

Kui A₁A (joon. 2) on kaugus (kõrgus) kuni märgini, ning selle kauguse katmiseks kuul vajab t sek., võrdub parandus AB märgi kiirusele V_m kasvatatud ajaga t.

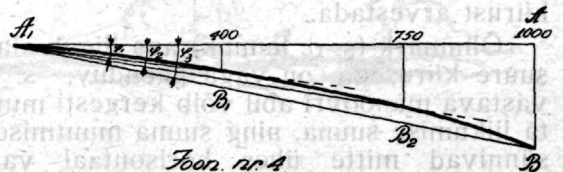
$$AB = V_m \cdot t.$$

Näide: kaugus (kõrgus) märgini A₁A = 1000 m. Lennuki kiirus V_m = 55 m/sek. (200 km/t.). Vene padrundi kuul vajab 1000 m katmiseks 2,1 sek. Seega parandus AB = 2,1 · 55 = 115,5 m.

Õhumärgi kiirusest ja laskekaugusest tingitud parandused.

Joon. nr. 3.

Joon. nr. 4.

Tabel II (Vene laskemoonale 3'' ehk 7,62 Vene andmetel).

Lennuki kiirus m/s.	500	600	700	800	900	1000	Kaugus mtr.
	0,80	1,00	1,20	1,50	1,80	2,10	Kuuli lennuae g sek.
85	68,0	85,0	102,0	127,5	153,0	178,5	Parandused m.
80	64,0	80,0	96,0	120,0	144,0	168,0	
75	60,0	75,0	90,0	112,5	130,0	157,5	
70	56,0	70,0	84,0	105,0	126,0	147,0	
65	52,0	65,0	72,0	97,5	117,0	136,0	
60	48,0	60,0	78,0	90,0	108,0	126,0	
55	44,0	55,0	66,0	82,5	99,0	115,5	
50	40,0	50,0	60,0	75,0	90,0	105,0	
45	36,0	45,0	54,0	67,5	81,0	94,5	
40	32,0	40,0	48,0	60,0	72,0	84,0	
35	28,0	35,0	42,0	52,5	63,0	73,5	

Tabel III (Inglise laskemoonale 0,303'' ehk 7,69 Var. Val. Relv. os. Ballistika jaama andmetel. Lennukooli arvestus).

Lennuki kiirus m/s.	500	600	700	800	900	1000	Kaugus mtr.
	0,80	1,10	1,40	1,70	2,00	2,30	Kuuli lennuae g sek.
85	68,0	93,5	119,0	144,5	170,0	195,5	Parandused m.
80	64,0	88,0	112	136,0	160,0	184,0	
75	60,0	82,5	105	127,5	150,0	179,5	
70	56,0	77,0	98	119,0	140,0	161,0	
65	52,0	71,5	91	110,5	130,0	149,5	
60	48,0	66,0	84,0	102,0	120,0	138,0	
55	44,0	61,5	77	93,5	110,0	126,5	
50	40,0	55,0	70	85,0	100,0	115,0	
45	36,0	49,5	63	76,5	90,0	103,5	
40	38,0	44,0	56	68,0	80,0	92,0	
35	32,0	38,5	49	59,5	70,0	80,5	

Nagu näha tabelitest II ja III on õhumaergi kiirusest tingitud parandused õige suured ning sarnaste paranduste arvesse võtmiseks on vajalikud erisihingud, milledega oleks võimalik kiirelt ja enam-vähem täpsalt sihtimist ja laskmist toimetada.

Õhukaitse sihingute konstruktiiivsed põhimõtted.

Iga õhukaitse sihing võimaldab sihtimisjoone kindlaks määramist ja märgi lennusuunast ja kiirusest tingitud paranduse arvesse võtmist. Kõikide õhukaitse sihingute konstruktioon on rajatud järgmisele põhimõttele (joon. nr. 3):

Kolmnurgas A_1AB , kus A_1A on laskekaugus, AB ja nurk φ märgi kiirusest tingitud parandus ja parandusnurk ning A_1B sihtimisjoon, on meil võimalik leida kunstlise, proportsionaalselt väiksema paranduse, mida arvestades võiksime laskmist toimetada. Sarnase kunstlise paranduse saame, asetades teataval kaugusel laskuri silmast joonlõige ab , mille suuruse määrame kindlaks kolmnurkadest A_1AB ja A_1ab järgmiselt:

$$\frac{A_1A}{AB} = \frac{A_1a}{ab} \text{ kust } ab = \frac{AB \cdot A_1a}{A_1A} \text{ ehk } ab = \frac{V_m t \cdot A_1a}{A_1A}$$

Valemist näeme, et ab suurus ripub ära:

- märgi kiirusest (V_m)
- kaugusest laskuri silmast (A_1a)
- kaugusest märgini (A_1A).

Nendest andmetest on V_m ja A_1A iga õhukaitse sihingu konstruktioonis antud suurused ning V_m -iks võetakse tavaliselt 70—85 m/s. ehk 250—300 km/t., kuna A_1a varieerub vastavalt tarvitava kuulipilduja süsteemile 45—50 sentimeetri.

Kaugus A_1A ei ole olulise tähtsusega juhusel kui φ konstantne ning ab -ga kätte näidatud parandus oleks maksev kõikidel kaugustel. Kuid konstantse φ nurga on võimalik saada ainult siis, kui parandus AB muutub proportsionaalselt kaugusele A_1A , ehk õigemini kuuli lennuajale t , ning seega A_1B , s. o. sihtimisjoon on sirgjoon. Tegelikult aga kahaneb kuuli lennukiirus õhutakistuse mõjul õige tuntuvalt ja nagu katsetega kindlaks tehtud, on nurk φ konstantne ainult kaugustel kuni 400 m. Peale selle aga suureneb tema järjest ja A_1B muutub kõverjooneks (joon. nr. 4).

Sellest on tingitud, et õhukaitse sihingu ehitatakse harilikult ühele kindlale kaugusele ja nimelt 1000 m, s. o. kõige suuremale õhukaitse kuulipilduja tarvitamiseks võimalikule laskekaugusele, mille juures ka võimalik parandus kõige suurem. Kaugused alla 1000 m võetakse aga arvesse eri laskmise ehk sihtimise meetodiga.

(Järgneb.)

V. A.

Taktika alalt.

TAKTIKALINE ÜLESANNE Nr. 3.

PATALJON KAITSEL.

Üldolukord.

(Kaart 1:300000 L. 4).

Rohelised tungivad peale kagust. 15. mai hommikul roheliste peajõud asusid puhkusel Võnnu raionis (umbes 20 km kagupool Aru a.s.), kuna nende ratsaluure oli oma alla võtnud Emajõe lõunakalda (umbes 10 km kagupool Aru a.s.).

Siniste poolt on välja saadetud luureosad — ratsavägi ja ratturid kõvendatud s/autodega — kellel on ülesandeks oma käes hoida ülekäigud Emajõel, sulgedes roheliste eelosadele ülepääsu Emajõest. Öösi 14/15. mail siniste XI brigaad koondus Kärkna a.s., Sootaga raiooni (4—5 km loodepool Vasula a.s.).

Eriolukord.

(Kaart 1:25000 Tartu ümbruskond).

15. mai hommikul rüüül 1. sai brigül. XI. käsu, millest selgus, et brigaadil on ülesandeks asuda kaitsele Mütta a.s. (3 km edelapool Muriküla), Vasula, Engavere, Kobratu külade üldjoonel, eesmärgil tõkestada roheliste pealetung loode sihis. Brigüli käsu põhjal rüüül 1. andis käsu pataljonidele väljaastumiseks ooteseisukohtadele ja sõitis pataljoni ülematega ning otsesetoetuse kergesuurtükiväe grupi (I) ülemaga maastiku luurele.

Olukorra hindamise ja maastiku luure tulemusena rüüül 1. võttis otsuse, mille hiljem väljendas järgmises käsus:

1. Jalaväe rügemendi staap.

Op. Nr. 47.

Vasula a.s., 15. mail
kell 0730.

Operatiivkäsk Nr. 18.

(Kaart 1:300000 ja 1:25000 Tartu ümbruskond).

1. Rohelised tungivad peale kagust. 15. mail kell 0500, nende peajõud, umbes üks jalaväe diviis, asusid puhkusel Võnnu raionis. Roheliste ratsaosad olid samal ajal oma alla võtnud Emajõe lõunakalda.

2. XI brigaadil on ülesandeks asuda kaitsele Mütta a.s., Vasula, Engavere, Kobratu külade üldjoonel eesmärgil lõplikult tõkestada roheliste pealetung loode sihis. Brigaadi kaitsele asumist katavad meie kõvendatud luureosad, kes 15. mail kell 0430 oma alla võtsid ülekäigud Emajõel, et tõkestada roheliste eelosade Emajõest ületulekut.

3. 1. rügemendil on ülesandeks organiseerida piisiv kaitse Haavamõisa, Haava a.s. kõrgendikkude raionis, sulgedes roheliste pealetung loodesse. Rügemendist paremal asub kaitsele 1/2. rügement, vasakul — 18. üksik jalaväe pataljon. Rügemendi kaitseõigu piirjooned: (vaata skeem) paremalt: Kõrveküla vallamaja (v. a.), Alliku talu (s. a.), vasakult: Auvere küla (s. a.), Amme jõgi (v. a.).

4. Otsustasin kaitsele asuda kahe pataljoni võitlusjärgus, pöörates erilist tähelepanu Haavamõisa kõrgendiku ja Haava a.s. raiooni oma käes hoidmisele.

5. Vastupanupositsiooni eelserv: Alliku metsa kaguserv, Vaestemaja, Haavamõisa kõrgendiku kagu läng..... (edasi lahendada)...

Tõkestusjoon*) (lahendada).

Julgestuspositsioon: Aida, Karu, Kilgi kõrtsi joonel.

Eelpositsioon: Kõrveküla, kõrg. 86,1 joonel.

6. Kaitse organiseerida järgmiselt:

a) Vastupanupositsioon.

2 pataljoni löiku:

— parempoolne löik I pataljon, 1 rühm pioneere ja siderühm.

— vasakpoolne löik II pataljon, 1 rühm pioneere ja siderühm.

Pataljoni löikude vahejoon: kõrg. 86,1, Rätsepa, Pärna (kõik p. p. s. a. I/1). Pataljonidel on ülesandeks asuda piisivkaitsele, organiseerides toetuspunktid kõrg. 77,2 raionis ja Engavere kõrgendikul.

b) Julgestuspositsioon.

Lahingeelpostidel on ülesandeks vastase luure ja eelosade tegevuse tõkestamine, vaatlus ja alarm.

Lahingeelpostideks määrata igal võitlusjärgu pataljonil mitte üle 1 rühma.

d) Eelpositsioon võtta oma alla ratturkompaniil ühe tema käsutusse antud r. k. saaterühmaga III pataljonist. Ülesanne: takistada vastase lähenemist meie vastupanupositsioonile, sundides teda hargnema lahingkorda.

7. Otsesetoetuse I kerge suurtükiväe grupi jaotam järgmiselt:

I pataljoni toetuseks 3. kerge haubitsapat.

II „ „ 1. „ kahurpatarei.

Kahurpatarei nr. 2 minu käsutuses.

Grupi ülemal korraldada suurtükiväe asetus sarnaselt, et grupp suudaks tulistada 2. patareiga kuni jooneni: Aru a.s., Auvere, vastupanupositsiooni ette kõige patareidega ja sisemusse 2 patareiga.

Vastulöögi tuled ette valmistada (vaata skeem).

Tõkketuled**)

Üldtegevuse suurtükivägi peab võitlust vastase suurtükiväega ja valmistab ette vastulöögituled Pikameie, Aida raiooni.

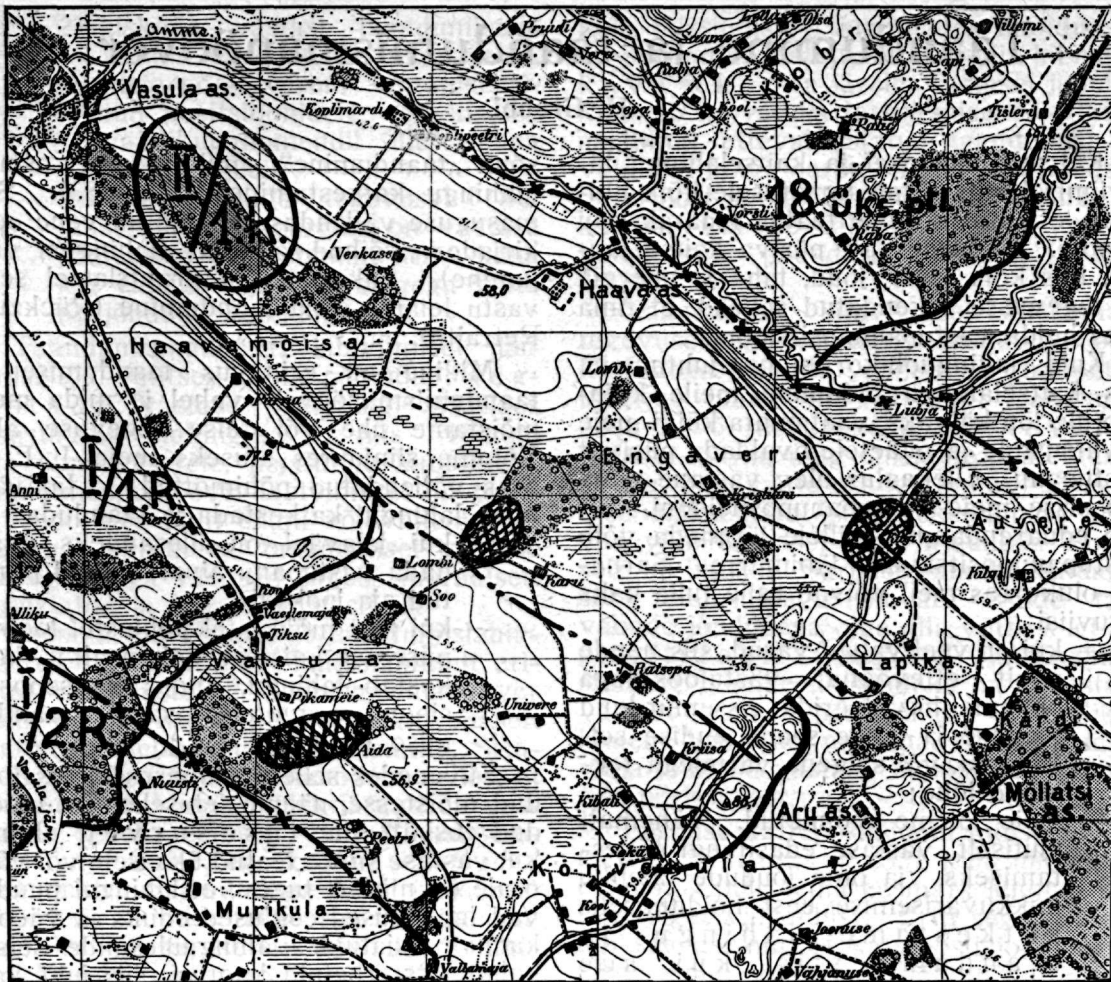
8. Rügemendi varu III pataljon. Asub Vasula a.s. 1 km edelapool olevasse metsa ülesandega:

— ette valmistada vastulöökkide andmiseks kõrg. 77,2 ja Haava a.s. suunades.

— organiseerida varude positsioon Vasula a.s. 1 km edelas oleva metsa lõunaserv, Kopliardi joonel sarnaselt, et sul-

*) Tagaserv.

**) Tõkketuled selguvad pärast patulide sellekohaseid soove.

Taktikalise ülesande nr. 3. juurde.

geda vastase edasitung Vasula as. suunas.

9. Rügemendi ratsa komando asub 15. mail kell 0800 Luunja as. raiooni ülesandega astuda kontakti eestotseivate brigaadi luureosadega ja viimaste taandumisel jääda vastasega kontakti, selgitades tema jõudude liikumise suund.

10. Pioneervarustuse ja materjalide ladu rügemendile asub Sootaga as. *)

Puumaterjali võtta ligematest metsadest, eeskätt vastupanupositiooni ees olevatest metsadest.

Pioneerkompanii-ülemale esitada täna kell 1000 positsiooni organiseerimistööde kava.

11. Liitesad: — 1. rügemendi ja 18. üksiku pataljoni vahel 1 rühm III/1. rüg. asukohaga umbes 800 m läänepool Lubja veskit.

Ülesanne: sulgeda tulega vastase edasitung Amme jõe kallastel. — I/1. ja II/1. vahel (lahendada).

12. Rügüli K. P. — Vasula as.

Patül I/1. K. P. — Anni talu juures,

Patül II/1. K. P. (lahendada).

Ratturkompüli K. P. — kõrg. 86,1.

Sidekompüli luua täna kell 0930 telefoni

*) 2,5 km loodepool Vasula as.

ühendus minu K. P. ja patülide ning ratturkompüli K. P. vahel.

13. Leppemärgid: lahingepostide taandumisel — valged raketid; suurtükiväe tõkktuled — punased raketid; r. k. tõkktuled — rohelised raketid.

Rügemendil olla lahingvalmis täna kell 1500.

14. Rügemendi L. P. — 500 m lõunapool Vasula as. metsas.

Rügemendi S. P. — Vasula as.

N. N.

Rügüli 1.

M. M.

Stabül.

Lahendada:

— Rügüli käsus lahendamiseks jäetud punktid patül II/1. seisukohast.

— Patül II/1. käsk kaitsele asumiseks.

— Sama pataljoni r. k. kompanii tuleplaan (tabel ja skeem).

Märkusi:

1) II/1. rüg. on täies koosseisus ja asus 15. mail kell 1600 skeemil tähendatud kohal.

2) Patül II/1. sai rügüli suusõnalise käsu kaitsele asumiseks 15. mail kell 0600.

3) Ilm ilus. Temperatuur + 15° C. Päike tõuseb kell 0352, loojeneb kell 2043.

Taandumine ja taandumismanööver.

H. Grabbi.

Kaitsele asumisel ja kaitselahingu läbiviimisel juht võtab tarvitusele kõik abinõud, et visalt kaitsta teatud maa-ala või raiooni. Seda eeskätt püsiva kaitse juures, kus kõik meie jõud, tahe ja energia on tegevusse rakendatud selleks, et oma käes hoida vastupanupositsiooni.

Kuid lahinguolukorras on juhtumeid, kus kaitselahingu pidamine meile kujuneb üle jõu käivaks, vaatamata kõigi meie kavatsustele ja püüetele avaldada püsivat vastupanu. Ülekaalus olev vastane murrab sisse meie vastupanupositsiooni, algab eduarendamist, millele järgneda võib vastupanupositsiooni läbimurre. Sarnases olukorras meil võivad esile tulla kaks teguviisi:

- kui on veel vabad varud, siis nende poolt ettevõetud vastulöökidega püüame likvideerida sissemurdnud vastase ja jalule seada endise seisukorra, või sulgeda varudega tekkinud lõhe;
- meie oleme võimetus, vähemalt ajutiselt, vastase edasitungi tõkestamiseks, ja oma jõudude täieliku kokkuvarisemise eest hoidumiseks katkestame lahingu ja taandume siis, kui see veel võimalik ajas.

Viimasel juhul meie loobume lahingust ajutiselt, tahame end lahti kiskuda vastasest, et saavutada uuesti tegevusvabadus, endid korraldada, ümbergrupeerida ja alles pärast seda uuesti võitlust jätkata, kuid meile juba enam soodsamates tingimustes. Sarnast lahingutegevust meie nimetame taandumiseks.

Sõjakirjanduses taandumist käsitatakse ühede poolt kui erilist lahingutegevust, kuna teised vaatlevad taandumist kui kaitselahingu üht eriviisi. Viimane liigitlus on õigem, sest oma tegevuse iseloomult on taandumise kestvuselt peetavad lahingud puht kaitselahingud, mis arenevad ainult erilistes tingimustes. Samuti ka vastulöögid: oma eesmärgilt kuuluvad nad kaitselahingu hulka, kuid oma läbiviimise viisilt kujutavad nad ainult teatud varianti pealetungist.

Taandumise läbiviimise kohta lahingu-eeskirjades ei leidu palju näpunäiteid ega üksikasjalikke põhimõtteid. Meie J. E. II osas puudub isegi alljaotuse pealkirjana

sõna „taandumine“, mille asemel esineb „lahingu katkestamine“ (lhk. 183). Samasuguse väljenduse leiame ka vene eeskirjades „võihod iz boja“ (lahingust väljumine). Sakslastel ja prantslastel selle vastu leiame sõna taandumine (Rückzug. Retraite).

Milline on erinevus taandumise ja taandumismanöövri vahel ja mida meie mõistame ühe või teise tegevuse all? Võtame siinjuures aluseks meie J. E. II osas väljendatud põhimõtted: „Jalaväel tuleb lahingut katkestada ja taanduda:

- kui jalaväel on ülesandeks avaldada vastupanu ainult teatud piiratud aja jooksul;
- kui juht mõjuvatel põhjustel loobub püsivast kaitsest kohapeal ja katkestab lahingu, andes kaitsepositsioonil asuvatele osadele taandumise käsu.“ (§ 527.)

Süvenedes selle § viimases lõikes toodud mõistesse, näeme, et selles on mõeldud eeskätt vastase survet. Juhul, kui vastase surve teatud üksusele või väeosale on niivõrt tugev, et lahingul puuduvad igasugused eeldused eduks ja väeosa kannab asjatuid, lahinguülesande seisukohalt otstarbetuid kaotusi, siis juht katkestab lahingu ja taandub. See on olukorrast tingitud loobumine püsivast kaitsest ja seda meie nimetame taandumiseks.

Selle vastu sama § esimese lõike kohane tegevus on oma eesmärgilt sootuks erinev. On mõeldud olukorda, kus meie juba a priori loobume püsivast kaitsest, ei avalda vastasele vastupanu kogu oma jõududega, vaid püüame ainult aeglustada tema edasitungi ajavõitmise eesmärgil. See on taandumismanööver.

Taandumismanööver on seega operatsioon, mis võetakse ette vastasest vabanemise eesmärgil sageli veel täitsa võitlusvõimeliste vägedega, on vabatahtlik taandumine ilma vastase erilise surveta. Vajadused selleks võivad olla:

- Juhi manöövri idee elluviimisel, kus meie teatud maa-ala vabatahtliku loovutamiseks tahame
- 1) võita aega oma vägede ümbergrupeerimiseks või abivägede kohalejõudmiseni vastavalt uuele kavatsetud manöövrile,

2) kiskuda vastast taandumisega temale ebasoodsale maastikule, meie poolt varem organiseeritud positsioonidele, et siis ise vajalikul momendil üle minna pealetungile.

— Piirikatte osade tegevusel. Sel juhul meie eesmärgiks on vastase pealetungi aeglustamine nii kaua kui vähegi võimalik, et aega võita peajõudude koondamiseks.

Taandumismanöövri läbiviimisel juhtimise alal valitseb üldine põhinõue: aeglustada vastase pealetungi vältides otsustavaid lahinguid, mis võiksid viia enneaegsetele, asjatutele kaotustele. Taandumismanöövri läbiviimisel on taanduv pool pea alati enam või vähem oma tegevuse peremees, taandumisel vastase survele on aga väeosad sageli moraalselt vapustatud ja füüsiliselt väsinud.

Eelpool märkisime, et taandumislahingut tuleb vaadelda kui kaitselahingut erilistes tingimustes. Taandumismanööver oleks aga sarnaste, kindla kava kohaselt peetud kaitselahingute kogusumma. Sisuliselt seisab taandumismanööver selles, et vastasele avaldatakse järk-järguliselt vastupanu selleks eriliselt valitud positsioonidel (suur laskeväli, kaetud seljatagune jne.) ainult osa jõududega, kuna ülejäänud jõududega valmistatakse ette ja võetakse oma alla seljataguse uus positsioon. Esimesel positsioonil asuvate vägede ülesandeks on vastast tule alla võtta juba suurtel kaugustel, sundida teda hargnema, aeglustada tema pealetungi ja siis otsustavast lahingust loobudes taanduda uuele positsioonile. Tegevus kandub üle nendele osadele, mis meil varemalt juba asusid seljataga positsioonil ja mis nüüd muutub esimeseks.

Üldiselt võime märkida, et kuigi taandumine ja taandumismanööver erinevad oma eesmärgilt ja olukorra poolest, milles nad asetleivad, on nende läbiviimises siiski väga palju ühist. Jalaväe seisukohast võetuna on siin isegi raske tõmmata piirjoont, sest see on eeskätt juhtimise küsimus.

Meie ei peatu siinkohal taandumismanöövri üksikasjadel, märgime ära vaid need üldised põhimõtted ja juhised, vastavalt millele peab sündima taandumine jalaväe seisukohast võetuna. Seda eesmärgil, süvendada ja laiendada meie J. E. II osas taandumise kohta toodud põhimõtteid.

Üheks peamiseks nõudeks on: üks-

kõik missugustes tingimustes taandumine ka ei sünniks, teda tuleb läbi viia kindlalt kava ja korra järele, vastasel juhul ta kujuneb korratuks taganemiseks. Üksikasjalikult ettevalmistatud taandumist on võimalik kõige paremini läbi viia peasjalikult öösi ja sellepärast on tarvilik, et kaitsja, kui see vähegi võimalik, püsiks kohal kuni pimeduse tulekuni (J. E. II § 529).

Taandumise läbiviimisel raskemaks tegevuseks on kontaktist loobumine peajõududega, nende väljumine lahingust. Isegi sel juhul, kui algame taandumist öösi, ei või meie kindlad olla, et vastane seda ei märka ning otsekohe pealetungile ei asu taanduvate osade kannul. Ka vastase väiksemate osade tõkestamata tegevus võib sarnasel juhul kujuneda äärmiselt ohtlikuks. Sarnase ohu kõrvaldamiseks tuleb lahingus olevate osade taga vabade jõududega oma alla võtta kättepositsioon (sakslastel „Aufnahmestellung“), mille ülesandeks on tõkestada vastast tema pealetungil võimalikult kauem, igal juhul nii kaua, kui peajõud on välja jõudnud vastase suurtükiväe mõjuvõtte piirkonnast.

Sarnase kättepositsiooni mõiste leidub meie J. E. II osas (§ 533), kuid ühenduses eelmise § pole tema eesmärk leidnud küllalt selget väljendust. Eriti segavalt mõjub see asjaolu, et kättepositsiooni organiseerimine on ette nähtud katteosade taga. On loomulikum ja loogilisem, kui nimetame neid osi, mis asuvad kättepositsioonile kätteosadeks.

Kattepositsioonile asuvad katteosad on seega järeelväeks, kellel ülesandeks tagada igal juhul peajõudude väljumist lahingust. Nende tegevus võib sündida kas üldise järelväena, või üksikute väiksemate osadena, olenevalt sellest, kas vanemal juhul on jõude varus üldise kättepositsiooni organiseerimiseks, või võitlusjärgu rügementidel ja pataljonidel tuleb katta iseseisvalt oma taandumist nende jõududega, mis veel pole kistud lahingusse. Ainult harukorral on võimalik pideva, katkematu kättepositsiooni organiseerimine. Üldiselt aga kättepositsioon kujundab endast katkendilist joont, kus katteosad oma alla võtnud eeskätt tähtsamad ja markantsemad esemed maastikul.

Kattepositsioonil puudub sügavus. Suurte laskeväljade ja kaetud seljataguse olemasolu on tähtis. Kui on olemas kiirelt liikuvaid osi, nagu ratsavägi, ratturid (teede olemasolul) ja jalavägi veovahen-

ditel, siis tuleb eeskätt neid määrata katteosadeks, varustades neid rikkalikult laskemoonaga. Juhul, kui taandumine algab pimedada tulekul, on tarvilik, et katteosad asuksid neile määratud positsioonidele juba valguses.

Taandumise läbiviimisel on tähtis, et ta sünniks ka märkamatuult vastasele. Juhul, kui algame kavakindlat taandumist alles pimedada tulekul, on meie huvides, et vastasel jääks võimalikult kauem mulje meie kohalpüsimisest. Vastasel korral ta võib algada kohe meie taanduvate osade jälitamist, püüab alal hoida kontakti ja jõuab meie uue kaitsepositsiooni ette ennem, kui suudame end korraldada kaitseks. Selleks, et vastast arvamisel hoida meie kohal asumisest, tuleb temast lahtikiskumisel lahingust välja tõmmata mitte kõik osad, vaid rinde esijoonele maha jätta üksikuid väiksemaid osi, kes oma tegevusega simuleerivad, mulje tekitavad, meie kohalpüsimisest. Nende ülesandeks on aegajalt ettevõetud tulistamisega (ka lahinguvälja valgustamine raketidega) tõestada vastasele kontakti olemasolu ja takistada ühtlasi tema luureosade tegevust. Arvesse võttes sarnaste osade ülesannet ja tegevusiseloomu, oleks neid vist kõige kohasem nimetada kontaktiosadeks. Sakslased nimetavad sarnase ülesandega osi „ettejäivateks osadeks“ (die vorne bleibenden Truppen). Igal juhul tuleb aga neid osi eraldada katteosadest, kellel teistsugune ülesanne, ja sellepärast on raskelt mõistetav ka meie J. E. II osa § 532, kus räägitakse „taandumise kaitsemiseks määratud katteosadest“. Kui nende all on mõeldud rindele mahajäetuid osi (näib olevat nii), siis kahekordne katteosade nimetus võib esile tuua arusaamatusi.

Millised jõud tuleb jätta kontaktiosadeks? Raske on anda sel alal täpsat normi, sest see on suurel määral vastase tegevuse iseloomust. Näib, et kui vastane taandumise algamise momendil pole enam aktiivne (lahingu raugemine pimedada tulekuga), siis üldiselt küllalt on 2—3 jaosta võitlusjärgus oleva kompanii kohta. Soovitav on automaatrelvade kohalejätmine, jättes selleks tarbekorral maha ka üksikuid r.-kuulipildujaid. Kontaktiosadele tuleb jätta küllaldaselt arvul ka laske-moona. Ühise juhi määramine kontaktiosadele pole mõeldav: nad asuvad isoleerituna laial rindel. Vajalik on aga igast kompaniist ühe ohvitseri kohalolek kontaktiosade juures.

Kui kaua kontaktiosadel tuleb kohal püsida? Teha neile ülesandeks püsida kohal kuni viimase võimaluseni — oleks ekslik. See pole nende ülesanne ja seda ei suuda nad ka täita vastase suuremate jõudude pealetungil. Kui algame taandumist pimedas, siis kontaktiosade tagasitõmbumine peab sündima enne valget, sest vastasel korral nende taandumine võib muutuda üldse küsitavaks. Igal juhul tuleb neile määrata kindel kellaaeg, mis ajani püsida kohal. Kui vastase suuremad jõud algavad tegevust varem — surutakse kontaktiosad ikkagi tagasi.

Näide küsimuse praktilisest lahendamisest. Oletame, et algame taandumist pimedada tulekul. Valgeks läheb kell 0600. Sel juhul on selge, et kui vastane kavatseb uuesti algada kallaletungi valge tulekul ja täiendavate andmete saamiseks korraldab õist luuret, siis luure peab sündima hiljemalt kella 0400—0430 aegu, et saadud andmeid kasutada kavatsetud kallaletungil. Tähendab, on tähtis, et meie kontaktiosad veel kell 0400 paiku püsiks kohal. Taandumist võivad nad algada umbes kell 0430—0500, s. o. veel enne valgeks minekut.

Samuti pole ükskõik, kuhu neid kontaktiosi maha jätta. Arvesse võttes seda, et öise luure tegevusobjektiks on peamiselt markantsed esemed maastikul (teed, küla servad, valitsevad kõrgendikud jne.), tuleks ka valida sarnaseid punkte kontaktiosade asukohtadeks.

Katte- ja kontaktiosade toetuseks tuleb jätta kohale ka osa suurtükiväest. Kuna aga vajadus on suurtükiväe kiireks kohale asetamiseks uuel kaitsepositsioonil ühes vastava side- ja juhtimisvõrgu loomisega, siis on soovitamam maha jätta kas üksikuid suurtükke või üksikuid rühmi patareidest. Viimased kasutavad tulistamiseks varemalt ettevalmistatud laskeandmeid, või teotsevad saatesuurtükkidena. Sarnane lahendusviis võimaldab meil suurtükiväe enamiku õigeaegset kohaleasetamist uuel positsioonil ühes vajaliku juhtimise- ja sidemeeskonnaga. Kohalejääv osa suurtükiväest läheb kaitsepositsioonil asuvate osade käsutusse, saab kindla ülesande, kui kaua kohal püsida ja tema julgeolek tagatakse katteosade poolt nii palju, kui antud olukord seda üldse võimaldab.

Peajõud väljuvad lahingust katte- ja kontaktiosade julgestusel. Taanduvatele osadele määratakse taandumisribad, milles nad endid peavad julgestama, ja taandumissuund. Esimeses järjekorras tuleb vabastada rindetagune, saates uutele asu-

kohtadele kõik tagala asutised. Neile järgnevad: raskesuurtükivägi, voorid, kerge suurtükiväe enamik ja jalaväe peajõud. See on umbes selles järjekorras, nagu need üksused ja osad kaitsel on paigunenud maastikul.

Jalavägi algab vastasest lahtikiskumist ja taandumist algul laial rindel väiksemate osadena, koondudes järk-järgult suuremate üksuste kolonnidena. Selleks igale üksusele määratakse kindlaks vastavad koonduskohad. Kompaniide ja pataljonide kolonnide moodustamine sünnib normaalselt katteosade taga.

Kõigi juhtide püüdeks peab olema alal hoida vägedes kindel kord ja distsipliin, viibides taandumisel oma väeosade ja üksuste otsese läheduses. Traatside võetakse maha juhtide korraldusel alles siis, kui ollakse veendunud, et alluvate osade taandumine on alanud takistamatult.

Taandumise läbiviimiseks on harva võimalik anda üldkäske. Normaalselt juht annab selleks üksikkäske ja korraldusi sarnaselt, et esimeses järjekorras tegevust võiks alata need osad, mis lahingust väljuvad varemalt. (Uuele kaitsepositsioonile asuvad osad, voorid, katteosad jne.)

Lahingu katkestamine ja taandumine päeval ning vastase survele on palju raskem ja ohtlikum. See on võimalik suure-

mate kaotusteta ainult siis, kui teotseme täiesti kinnisel maastikul. Vastasest lahtikiskumiseks päeval tuleb maha suruda tulega tema kõige lähemad ja mõjuvamad tulepesad, et võimaldada osa jõududele tagasi tõmbumist kuni mingisuguse varjeni. Selleks tuleb tegevusse rakendada suurtükivägi. Tulistamine suitsumürskudega ja suitsukatte tekitamine hõlbustab kontaktis olevate osade tagasi tõmbumist. Sageli ka väheste jõududega ette võetud vastulöögid, mille eesmärgiks vastase tegevuse surve ajutine halvamine, on lahtikiskumist soodustavaks abinõuks. Jõud, mis juhil veel kasutamata või võimalik lahingust välja kiskuda, tulevad korda seada ja asetada kattepositsioonile. Sarnases olukorras ettevõetud taandumisel katteosad peavad tarbekorral püsima kohal viimaseni, et võimaldada peajõududele väljumist lahingust.

Vaatamata sellele, millises olukorras ka taandumine ei sünniks, juhid peavad tarvitusele võtma kõik abinõud, et ta teostuks kavakindlalt niipea, kui olukord seda vähegi võimaldab.

Vastase survele kindla korra järele läbi viidud taandumine nõuab moraalselt tugevat jalaväge ja kindla iseloomuga juhte, kes suudavad väljendada mehisust vägede juhtimisel ja nende võitlusvõime alalhoidmisel.

Maastiku organiseerimisest suurtükiväes.

Praegusaja sõjas on suurtükiväe tähtsus eriti suur, mida ka Maalimasõda tõestab. Selle lõpu faasil, kui rinne stabiliseerus, kujunesid suuremad lahingud sõna tõsisel mõttes suurtükiväe vahelisteks duellideks. Kuigi peale sõja on palju räägitud jalaväe arvu suhtelisest suurendamisest teiste väeliikide arvel (nagu F. Culman — Stratégie), ei ole suurtükiväe tähtsus sugugi langenud. Ka arvamine, et tulevikus suurtükiväge võib lennuvägi asendada, ei pea paika, sest viimane pole veel niivõrt täiuslik, ning küsitav on see asjaolu ka veel lähemas tulevikus, teiseks suudab lennuvägi enesega kaasa võtta väga vähesel arvul laskemoona. Suurtükivägi jääb ka lähemas tulevikus võimsamaks relvaks ning jalaväe toetajaks lahingväljal. Tema purustab kõik tõkked nii ligiläbi kui kaugel, mis vaenlane meie vägedele ette seab.

Loomulik siis, et vaenlane igasuguste abinõudega püüab meie suurtükiväe tegevust segada ning teda võitlusvõimetuks teha. On ka arusaadav, et see on ainult siis võimalik, kui vaenlasele on teada meie suurtükiväe täppisasetus lahingväljal. Seda aga võimaldab juba maailmasõjas täiuseni arenenud vaatlustehnika, eriti õhufoto. Lahingväljal saadud kogemused näitasid selgesti, et iga tegevus, mis ei sündinud varjatult ning iga moondamata ehitus hävitati viibimata vastase tulega. Järelikult peame varjama igat oma sammu ja algatust, et see juba tema algidus paralüüeeritud ega ärahävitatud ei saaks. Kuigi meie paljude asjade olemasolu varjata ei saa, siiski peame püüdma vaenlast petta, andes tema luurevahenditele vale ettekujutuse meie paigutamisest ja tegevusest, et tema edaspidist tegevust vale teele suunida.

Selleks peab meile abiks tulema maastiku organiseerimine, eeskätt moondamine. Labidas ja moondamine peavad alati käsikäes käima, ütleb ka saksa välikindlustamise eeskiri.

Et aga moondamise võtted ja abinõud soovitavaid tulemusi annaks, peab iga kaitsevaelane igasugusel sõjategevusel oma ülalpidamisega soodustama moondamise kavatsuste läbiviimist. Ka kõigeparemad võtted ja viisid ei vii sihile, kui kaitsevaelased ei tunne nendele kaasa või ei hinda selle väärilist vajadust. Moondamine ei kujuta küll enesest mingisugust materjalset jõudu sõna otseskoohes mõttes, kuid et tema, varjates ja pettes hoiab ära tihti suured kaotused ja sellega kaasas käivad moraalsed vapustused, on ta üheks suureks võidupandiks juhatusel. Selle kohta ütleb saksa välikindlustamise eeskiri, — kaevumistöö ühes moondamisega säästab verd, kõvendab kallaleitungi ja kaitset.

Ei vasta tõele arvamine, et moondamine teeb araks. Kui moondamise läbi on võimalik vältida suuremaid kaotusi, siis ta vastuoksa, teeb sõduri palju julgemaks.

Meil tuleb alati arvestada asjaolu, et vaenlane õhus valitseb. Meie ei suuda enesele nii arvurikkaid õhujõude soetada, et omi rindeid ja seljatagust vaenlase õhuvaatluse eest täielikult varjata ja kaitsta. Sellepärast maastiku organiseerimise, eeskätt moondamise väljaõppe peale kaitsevääs peaks pandama suuremat rõhku, et seda tõsta tarvilisele kõrgusele. Ei nõua ju moondamise võtted ja abinõud kuigi suuri kulusid, ainult head tahet ja leidlikkust. Moondamise tähtsust kriipsutavad teravalt alla eranditult kõikide riikide määrustikud.

Kuid kahjuks peab ütleva, et see ala meie kaitsevääs, eriti suurtükivääs sööti on jäänud. Taktikalistel õppustel käskudes ja korraldustes on küll alati toonitatud moondamise vajadust, kuid see on pea eranditult jäänud ainult sooviks; osalt küll ka kõige lihtsamate vahendite puudusel. Üldiselt on piirdutud kohalise positsiooni valikuga, silmas pidades ainult tulistamise võimalusi ja et oleks küllaldane varjuvus laskeeeskirja normide järel, ning mõne põõsa ehk puu ladva asetamisega suurtüki ümber.

Jägala poligoon, kus peale viimase kahe möödunud aasta, pea eranditult kogu suurtükiväe taktikaline õppus suveperioodil sündis, on metsarohke maastik. Ka on tema pilka kasutamise aja jooksul niivõrt tuttavaks ja koduseks muutunud, kõik po-

sitsioonid on kindlateks kujunenud, kus laskeettevalmistusel isegi saha kraave pole tarvis teha, sest et need eelmistest aastatest juba olemas on. Lüüakse mõned oksad ümber surtülki, et patarei kaugemal möödaminejale, eriti ülemusele silma ei puutuks ja asi on korras. Tulipunkt on vaid ainult lasketulemused, et aga need oleks rahuldavad.

Mida annab niisugune õppus sõdurile maastiku organiseerimise, eriti moondamise alal. Kergesti jääb temale mulje, et ainult okstega moondamine see ainuke ja õige viis ongi. Vähe sellest, kui seda küsimust mõnel teoreetilisel tunnil puudutame, mainides tema tähtsust. Lühikene teenistusaeg sõduril ei võimaldagi palju kuulda ega näha, eriti juuni kütsega ilmu-nuil, kellede pea raskuspunkt õppes langeb talve perioodi peale. Enamvähem teadlik on ta ikkagi selles, mis ta praktiliselt läbi on teinud.

Moondamist mõjutab suurelt maastiku iseloom. Ühede ja samade objektide moondamine on heinamaal, põllul, metsas ja küntud maastikul — igalpool erisugune. Niisama suurelt mõjutab ka aasta-aeg. Eriti talvel on moondamine raske, kus lumepinnal kõik objektid ning toimingud selgelt eralduvad maastikust. Siin on meie sõdur veel abitum kui suvel.

Nagu eelpool juba tähendasin, ei tule tihti sõduril isegi saha kraavi suurtükile valmistada, küsimata teistest positsiooni organiseerimise töödest. Kuigi harva mõni patarei, kui laskeettevalmistuse aega palju juhtus olema, valmistas suurtüki kaeviku, ei muuda pilti sugugi. Suurtüki kaevikul ei tohiks olla enam nii suurt elu-õigust, sest paljudel juhtudel tema moondamine õhuvaatluse eest on peaaegu võimatu. Suurtükiväe hädavaajalisemad positsiooni organiseerimise tööd aga sisaldavad järgmisi punkte:

- Vaatluspunktide korraldamine
- Side korraldamine
- Moondamise tööd *)
- Suurtüki platvormide **) korraldamine
- Komandopunktide korraldamine.
- Laskemoona hoiukohtade korraldamine
- Meeskonna varjendid patarei läheduses ja eemal
- Teede korraldamine
- Gaasikaitse korraldamine

*) Siia tuleks ka vale posits. ja ehituste korraldamine.

**) Rataste aluse maapinna kõvendamine.

- Patarei tagavara positsiooni korraldamine
- Patarei lähedane kaitse
 - a) laskekohad meeskonnale ja r. ik.
 - b) laskemoona hoiukohad
 - c) tõkkesid.

Kõigi nende töödega peaks sõdur tuttav olema, vähemalt praktiliselt ise läbi tegema nii suvel kui ka talvel. Iga patarei asukohta juures leidub maadükid, kus tarvilikke ehitusi läbi viia saab. Ei ole soovitatav neid valmis teha järeltulevatele näitamiseks, vaid iga valmisaamisel jälle ära lõhkuda. Niisama ka igasuguseid vale ja dekoratiiv ehitisi: näitlikke (vale) kahureid, eelikuid jne., nii maakamarast kui lattidest. Ka võiks ehitada vaatepunkte vastava värviga papist, imiteerides kände, puu tüvesid, aedu, kive jne. Tööriistu on igas patareis, ainult materjali küsimus tekkitab vast raskusi. Kuid ka sellest on võimalik üle saada, sest suvel laagris on võimalik muretseda vajalik arv latte, teibaid, poste jne., mida ju kuigi suurel arvul tarvis ei lähe. Kuigi kõik summad eelarves piiratud on, ometi peaks jätkuma mõne kilo naelte, traadi, obaduste, papi, võrkude ja mõne lauaga tüki ostmiseks. Kulutame ju küllalt palju seinte ja ümbüruse ilustamiseks, aastapäevadeks ja igasugu pidustusteks. On ju iga inimene sunnitud toredust ja elamise mõnu vältima puht elulise tarbe kasuks.

Selle asja korraldamise võiks panna mõne ohvitseri peale, nagu see tehtud on gaasiasjanduse alal. See ei nõua erilist oskust, sellega saab toime igatüki, kellel

ei puudu tarviline huvi asja vastu ja kes sellesse süveneda tahab. Muidu poleks ka keskjuhatuse poolt korraldatavad vastavad kursused halvad, tooksid ainult asjale kasu.

Ei pea paika väide, et sõja ajal neid töid läbi viivad pioneerid. Pioneeride vähese arvu tõttu saavad nad olla vaid suuremate erioskust nõudva tööde juhatajateks. Kuid iga töö, ka seal, vajab eeskätt õppinud töölisi. Pealegi läheb jalaväel pioneeride abi rohkem tarvis, sest jalavägi ei suuda kõiki vajalisi tööriistu ja koha peal mitte saada olevat materjali tarvilisel määral kaasa võtta, mis aga suurtükiväes hulga kergem on. Saksa välikindlustamise eeskiri ütleb selle kohta, et iga väeliik ehitab temale tarvisminevad ehitised ise valmis. Järelikult peab ta tundma põhireegleid ja konstruktsioone, ning ka raskematel oludes ja öösi vilunud olema. Suurtükivägi peab tundma põhireegleid, ning patarei positsioonide, varjendite, tõkete ja lähedamaa kaitse ehitiste ehitamist. Eriti tähtis on vaatluspunktide ehitamine ja nende moondamine.

Sellest tingituna peaks organiseeritama iga grupi juurde niisugune n. n. „pioneer-väli“, kus kõiki eespool nimetatud töid praktiliselt läbi viia saaks. Ka näeb meie suurtükiväe õppekava ette rida teemasid maastiku organiseerimise alal noortele. Kuna aga noorte väljaõpe sünnib kaader grupis ja moorsõdur kunagi poligoonile ei saa, on niisugune „pioneer-välja“ sisseadmine väga vajalik.

A. H.

Õine lahing RKKA eeskirjades.

Õine lahing punaväe eeskirjades on leidnud laiemat ja üksikasjalikuma käsitlemist kui enamikus teistes sõjavägedes. Küsimust käsitlevad 1929. a. välieeskiri (PU) ja 1927. a. jalaväe lahingueeskirja (viimane ilmus 1930. a. uues trüki, kuid sisult ja kujult muutmata) II jagu. Välieeskiri, kui väekoondiste lahinguõppe alus, õist tegevust ei vaatle lahingutegevusena eritingimustes, nagu see omane Lääne-Euroopa eeskirjadele, vaid on tegevust lähemalt püüdnud siduda hariliku (s. o. päevase) pealetungi ja kaitsetegevusega: nii moodustab õine pealetung ühe osa pealetungi käsitlevast peatükist (p. XI punkt 7), õine kaitse aga — osa kaitselahingut käsitlevast (p. XIII punkt 6). Nimeetatud eeskiri annab õisele lahingutegevusele suure tähtsuse, nähes selles võimalust vastase üleoleva tehnika hävitava mõju vältimiseks. — Pimedus, udu, vihm, tuisk — eeskirja järele — tunduvalt vähendavad praegus-

aja tehniliste abinõude tegevust ja seega annavad tehnikalt nõrgemale (või antud raioonis küllaldaselt tehnilisi abinõusid mitteomavale), kuid vastupidavaid ja eeltähendatud tingimustes hästitreeneritud väeosi omavale poolele võimalusi lahingus edu saavutada.

Õise tegevuse üldisteks eesmärkideks välieeskirja järele on:

- a) lähenemine vastasele kuni klp. mõjuv tulekauguseni ja kallaletungi lähtealuseni;
- b) vastase kaitseriba üksikute punktide ründamine.

Kui lähenemine võimalik on läbi viia ka suuremate väekoondistega, siis tervete väekoondiste (eriti diviisi ja korpuse) kasutamist õiseks kallaletungiks loetakse erijuhtude hulka ja sellistel juhtudel kallaletungi alustatakse vaid vahetult enne koidikut, kusjuures õise kallaletungi ja rünnaku eesmärgiks on — pimedust kasutades vallutada sellised punktid ja raioo-

nid, mille vallutamiseks vastase kaitsesüsteem rikutakse, pealetungija srtv. tegevus ja läbi-murde teostamine valgetulekul aga kergenda-takse. Õiste tegevuste raskus lasub peamiselt jalaväl; suurtükiväge kasutatakse, reeglina, jalaväe toetamiseks ainult siis, kui vastane oma tule avab. Suurtükiväelist ettevalmistust õisi kasutatakse vaid harukordadel.

Jalaväe lahingueeskiri, käsitledes õist lahingut lähemalt jalaväe seisukohast, näeb ette, et õi võidakse ära kasutada:

- a) lähenemiseks vastasele võimalikult rün-naku kauguseni (umbes 200 mtr.);
- b) vastase kaitseribale päeval alustatud pea-letungi lõpuleviimiseks õise rünnakuga;
- c) vastase kaitseribas tähtsa maastikulise eseme või piirkonna vallutamiseks lühike-se ja ootamatu löögiga;
- d) õiseks retkeks vangidevõtmise eesmär-giga.

Siin väärib tähelepanu, et p.p. b ja c tä-hendatud õine rünnak oma läbiviimiselt jagu-neb: 1) harilikuks ja 2) üllatavaks rünnakuks. Esimene leiab kasutamist normaalselt kas päe-vase lahingu lõpuleviimise aktina, kui oli välja jõutud kuni 200 m distantssini, või kui õise lähe-nemise vahetu järg, kusjuures võidakse kasu-tada ka srtv. tuletoetust. Teine võib ette võetud saada ainult kahe kindla tingimuse olemasolul: 1) kui vastasel puuduvad valgustusvahendid ja 2) kui vastase asetus ja lähised sellele on täp-salt uuritud.

Kui harilik rünnak suurtükitule toetust võib arvestada, siis üllatav rünnak teostatakse ainult jalaväega, suurtükituld kasutamata, et vastast täiesti ootamata tabada. Rünnakujõududena

harilikul rünnakul võidakse kasutada õsi umbes rügemendi suuruses, üllataval rünnakul aga ainult vähemaid — pataljon ja väiksemad üksused, võimalikult spetsiaal-ettevalmistusega õi-seks tegevuseks.

Kõik õised pealetungitegevused teostatakse võimalikult koondatud lahingu- ja rivikordades, arvestades õise tegevuse üldisi raskusi, — lahinguplaan on lihtsaim ja liikumine sünnib ainult otsejoones.

Nii õise lahingu põhimõtteid pealetungi sei-sukohast. Jääks peatuda veel kaitsetegevusel. Õise kaitsetegevuse põhimõttelist külge ise-loomustavad eeskirjade nõuded:

- 1) õisi teise järgu (ešeloni) kuulipildujad nihutatakse esijärgu relvade intervalli-desse; esijärgu relvad ise vahetavad ka oma asukohti, et vältida vastase etteval-mistatud suurtükituld;
- 2) teise järgu laskuriosad asetatakse kohta-dele, kust kiire vasturünnak tulepesa val-lutanud vastase tiivale võimalik. — Ül-dine nõue aga on: alalist valmisolekut õise rünnaku tagasitõrjumiseks peab kont-rollima, õise vastulöögi küsimus kaitse-plaanis peab eriti üksikasjalikult välja töötatud olema.

Õise lahingu üldise iseloomustusena RKKA eeskirjade seisukohast võib ära märkida, et ees-kirjad näevad ette võimalusi terve lähenemise-ja kallaletungiperioodi läbiviimiseks õöpimeduse kattel võrdlemisi suurte väekoondistega (diviis ja korpus), isegi rünnak nendega on loetud või-malikuks, kuigi erijuhtudel. Sellepärast puna-väe tegelikke kogemusi rahuaja õiste õppuste alal peaks eriti silmas pidama. A. K.

N. S. V. Liidu uus sõjaväeteenistuse seadus.

13. augustil 1930. a. N. S. V. Liidu kesk-täidesaatev komitee (ZIK) kinnitas uue sõjaväeteenistuse kohustuse seaduse.

Uue seadusega viiakse mõningad olulised muudatused seni maksvusel olnud (8. augustil 1928. a. kinnitatud seadus) sõja-väeteenistuse kohustusesse.*)

Tegevteenistus tööstuses.

N. S. V. Liidus meeskodanikkude sun-duslik sõjaväeteenistus koosneb:

- enneteenistuse-ealisest ettevalmis-tusest 19.—20. eluaastani;
- tegevteenistusest 21.—25. eluaas-tani;
- tagavaraväes olemisest kuni 40 ja osale kuni 50. eluaastani.

Seni maksvusel olnud seaduse järgi sv. teenistuse kohuslasi, kes olid tunnistatud sõjaväeteenistuse kõlbulisteks, võidi mää-rata kas teenistusse punaväe kaadrisse

(regulaar-väeosadesse või territoriaal-väeosade kaadrisse), territoriaal-väeosade vahelduvasse koosseisu või nad said sõjalise ettevalmistuse väljaspool sõjavä-ge. Uue seadusega luuakse uus tegevtee-nistuse viis, nimelt sõjaväeteenistus töö-stuses (военно производственная служба).

Tegev sõjaväeteenistus tööstuses koos-neb:

- pidevast teenistusest tööstuse-ette-võtetes kahe aasta jooksul;
- pikaajalisest puhkusest (käsutusvä-gi) 3 aasta jooksul.

Teenistuse kestel tööstuse-ettevõtetes minnake läbi sõjalisi õppusi sõjakomissa-rilt kinnitatud eri programmi ulatuses.

Pikaajalisel puhkusel olemise ajal töö-stuse sõjateenistuslasi võidakse kutsuda kordamisõppustele kuni 3 kuuks (kolme aasta kestel), kuid mitte rohkem kui 1,5 kuuks ühel aastal.

Sõjakomissaril on õigus:

- 1) lubada tööstuse-sõjateenistuses seis-vaid isikuid pikaajalisele puhkusele (käsu-

*) 8. aug. 1928. a. sõjaväeteenistuse kohus-tuse seaduse kohta vaata „Sõdur“ nr. 27/28 — 1929. a.

misel arstlik komisjon määrab, kas isik on kõlblik üldkasulikkudeks töödeks või kõlbmata. Viimased vabastatakse üldse sõjaväeteenistuse kohustusest.

Senise seaduse järgi kavatsesi kasutada maakaitseväelasi sõjaajal mitmesugusteks töödeks seljataguses. Rahuajal maksid nad sõjamaksu (военный налог).

Uue seaduse järgi maakaitseväelased tegevteenistuse-ealised (21.—25. eluaastani) määratakse üldkasulikkudele töödele (metsaraiumine, metsaparvetamine, turbatööstus jne.) kuni kolmeks aastaks.

Üldkasulikkudele töödele määramine sünnib siseasjade rahvakomissari korraldusel kokkuleppel töökomissariga.

Juhtumil, kui maakaitseväelane ei olnud üldkasulikkudel töödel üldse või oli vähem kui kolm aastat, siis maksab ta erilist sõjamaksu. Sõjaajal kavatsetakse neid endiselt rakendada seljatagustele töödele.

Ülikooli ja politheknikumi õpilased saavad sõjalise ettevalmistuse samade õppeasutiste juures.

Ülikooli ja politheknikumi õpilased saavad kõrgema sõjalise ettevalmistuse väljaspool sõjaväge. See ettevalmistus koosneb 430 või 580 teoreetilise sõjaasjanduslikust tunnist ja 3—4-kuulisest koondõppusest. Teoreetiline ettevalmistus antakse samas õppeasutises, kus isik õpib, koondõppused korraldatakse suvel laagris. Sellises ulatuses sõjalise ettevalmistuse saanud isikud loetakse sõjaväe tegevteenistuse läbiteinuks.

Kõrgemate õppeasutiste kursuse kestvust pikendatakse 4—6 kuu võrra sel juhtumil, kui nende juures korraldatakse sõ-

jalist ettevalmistust. Isikud, kes on saanud ülalnäidatud sõjalise ettevalmistuse täies ulatuses, kui nad on atesteeritud hästi, nimetatakse pärast kursuse lõppu õppeasutises keskmisteks juhtideks tagavara-väes.

Enneteenistuse-ealine ettevalmistus pärast tegevasse teenistusse võtmist.

Enneteenistuse-ealises ettevalmistuses oli ja on ette nähtud sõjalisi õppusi kahe kuu kestel. On kordunud nähiseid, et isik, kes võttis osa enneteenistuse-ealisest sõjalisest ettevalmistusest, hiljem tunnustati kõlbmatuks tegevteenistuseks. Seesuguste nähiste ärahoidmiseks uue seadusega lubatakse territoriaal-diviiside piirkonnas enneteenistuse-ealise ettevalmistusena ettenähtud sõjalised õppused korraldada tegevteenistuse esimesel aastal. Seega tulevikus vastuvõetud ja territoriaal-väeosade vahelduvasse koosseisu määratud mehed esimesel aastal käivad koondõppustel 5 kuu (enne 3 kuu) kestel.

Muudatusi sõjaväeteenistuse kohustustes ühismajapidamiste (kolhoside) liikmete suhtes.

Ühismajapidamise (kolhos) liikmed, kes on määratud teenistusse territoriaalratsaväe osadesse, ilmuvad koondõppustele kolhosi hobustega. Kvalifitseeritud eriteadlased, kes töötavad ühismajapidamistes (kolhosides) või riigimajapidamistes (sovhosides), võivad saada ajapikendust kuni kolme aastani. Peale selle võidakse määrata ühismajapidamiste liikmed kaadri-väeosade asemel territoriaalväeosade vahelduvasse koosseisu.

Kl.

Partei-politilised organid RKKA-s ja nende tegevusest. *)

Rügemendi (väeosa) partei-politiline aparaat.

Kõikide partei-politiliste organite keskel omab tähtsama koha rügemendi partei-politiline aparaat. Sinna kuuluvad: komissar, väeosa partei-büroo eesotsas sekretäriaga, väeosa komsomoli-büroo eesotsas organiseerijaga, allüksuste politilised juhid

(vastavalt kompaniide ja komandode arvule) väeosa klubi ühes juhatajaga, väeosa raamatukogu ühes juhatajaga ja väeosa kooliõpetaja.

Väeosa partei-politiline aparaat on korraldatud niiviisi, et ta haarab oma tegevusega kogu politilise ja kultuur-selgitustöö väeosas ja juhib vahetult väeosa politilist elu. See töö sünnib kindla plaani järele ja on kokkukõlastatud väeosa üldise õppekavaga.

*) Algus „Sõdur“ Nr. 13/14.

See aparaat korraldab väeosas politilisi ja üldhariduslikke õppusi, punaväelaste koosolekuid, peab likvideerima kirjaoskamatuse, juhib sõjakirjasaatjate tööd jne. Kõige selle töö tagajärg peab olema punaväelaste massi ümberkasvatamine kommunistlikus vaimus.

Territoriaalväeosades peab see aparaat politilist tööd tegema ka elanikkude keskel oma väeosa komplekteerimisraioonis, peab tundma komplekteerimisraiooni politilist ja majanduslikku seisukorda ja abiks olema raiooni piirkonnas asuvate klubide sõjaliste nurgakeste tööde korraldamises ja läbiviimises.

Rügemendi (väeosa) komissar.

Rügemendi partei-politilise aparaadi eesotsas seisab komissar. Viimane on partei esindaja väeosas. Kuna teistes väeosa partei-politilistes organites on maksev valimise-süsteem, siis komissaride instituut on määratav. Komissarideks määratakse vastava staažiga ja politilises töös kogenenud parteiliige. Komissar on igas väeosas, alates üksikust kompaniist, üksikust pataljonist, rügemendist, brigaadi diviisist ja lõpetades korpusega. Juhtumil, kui väeosa- või asutiseülem on vastava staažiga parteiliige, siis väeosas komissari ei määrata, vaid juhile (ülemale) määratakse abi politilisel alal (pompolit), kes siis juhib väeosa politilist tööd.

Punaväe algpäevil oli komissaride ülesanne juhtide-eriteadlaste (spetside) tegevuse kontroll ja järelevalve. Kõik käsud ja korraldused kandsid ühes ülema allkirjaga ka komissari allkirja. Viimane oli tõendusks, et käsus ei leidu midagi vasturevolutsioonilist. Komissari allkirjaga varustatud käsutäitmine oli sunduslik. Tegelikult olid komissarid esimesed politilised organid punaväes.

Kodusõja ajal tõusis juhtide kohtadele palju parteiliikmeid, kes niisugust kontrolli ei vajanud. Samuti ei vajanud viimast ka pärast kodusõda koolidest väljatulnud juhid. Tekkisid lahkeliid ja suuremad arusaamatused komissaride ja juhtide vahel. Oli vaja selles suunas midagi ette võtta.

1924. a. partei keskkomitee leidis võimaliku olevat punaväes üle minna ainujuhi süsteemile. Selle tagajärjel NSVL-u sõja-revolutsioonilise nõukogu käsuga 2. III 1925. a. Nr. 234 väeosaülem vabastati komissaride kontrolli alt rivi-, majandus- ja administratiivaladel ja komissaridele jäi ainult partei-politiline tegevus ja selle juhtimine. Nende juhtide peale, kes omasid

vastava ettevalmistuse ja partei staaži, pandi ühelajal ka komissari kohused.

Rahvuslikkudes väeosades ja mereväes ainujuhi süsteemi siiski maksma ei pandud ja komissaridele jäid seal nende endised ülesanded.

Ainujuhi põhimõtte läbiviimine ja komissaride võimu piiramine ei läinud nii libedasti ja nii ruttu nagu seda loodeti. Tekkis passiivne vastupanu ja teatud opositsioon, mis kujunes õige teravaks 1928. aastal. Kuid see likvideeriti ja samal aastal anti uus määrus komissaride ja ainujuhi õiguste ja kohustuste kohta (Položenie o komissarah, edinonatšalnikah i pomoštnikah po polititšeskoj časti).

Praegusajal on komissar täiesti iseseisev ainult politilises töös. Sel alal võib ta anda käske ja korraldusi iseseisvalt. Kõik need käsukirjad, mis puudutavad politilist ala, kirjutab alla peale väeosaülema ka komissar. Kuid tal ei ole õigust seisma panna ega ära muuta väeosaülema korraldusi, vaid mitterõusoleku korral ta võib sellest ette kanda kõrgemale ülemusele.

Komissar ühes väeosaülemaga võtab osa kõikidest õppe-, mobilisatsiooni- ja operatiivtöödest ja nende kavade kokkuseadmisest, juhtivate jõudude määramisest ja nende atesteerimisest.

Komissaril on distsiplinaar-karistamise õigus kõikide väeosa või üksuse koosseisu kuuluvate isikute suhtes. Tema võib seisma panna väeosa partei rakukeste otsusi kui need kõrvale kalduvad partei liinist. Komissaride kaudu väeosa peab ühendust kohaliste partei organisatsioonidega. Tema juhib ka väeosa kultuur-, haridus- ja meelelahutustööd. Väeosaülema abil politilisel alal on samasugused õigused kui komissarilgi, nagu distsiplinaarvõim, politilise ala käsukirjade allakirjutamise õigus jne. Peale alluvust oma väeosa ülemale, allub ta ka diviisi politilise osakonna juhile.

Kompanii politiline juht (Politrük).

Kompaniis (eskadronis, patareis jne.) organiseerivad ja juhivad politilist tööd punaväelastega eriliselt selleks otstarbeks määratud politilised juhid (politrük). Oma tegevuses allub ta väeosa komissarile, siiskorral alal aga — pataljoniülemale. Tema on kompaniiülema distsiplinaar õigused. Politrüki ülesanne on politiliste õppuste organiseerimine, nende läbiviimine ja järelevalve. Õppuste läbiviimiseks jaotatakse kõik punaväelased gruppidesse à 15—25 meest. Iga grupile määratakse oma juht (grupovod), keda politruk mää-

rab juhtiva koosseisu keskelt. Üldiselt on iga päev ette nähtud 2 tundi õppusi poliitilistele teemadele. Harilikult juhatab politruk isiklikult õppusi ühes grupis või tähtsamate ainete õppust kõikides gruppides. Peaülesanne politrukil siin on grupijuhtide ettevalmistamine. Politruk peab veel abiks olema kompaniülema punaväelaste väljaõpetamisel. Sellepärast on kompaniülema kohustatud politruki informeerima kõikidest tema poolt tehtud korraldustest ja andud käskudest. Samal ajal on politruk kohustatud kompaniülema kursis hoidma poliitilise tööga kompaniis.

Politruk peab tundma kõiki kompaniis teenivaid punaväelasi, teadma nende nimed, päritolu, sotsiaalset seisukorda, poliitilist ilmavaadet, vaimset tasapinda ja isiklike omadusi.

Politrukid määratakse harilikult rühmaülemate keskelt, pärast vastavate 1-aastaste kursuste lõpetamist. Peale selle sünnib politrukide ettevalmistamine ka veel erikoolides, kus on kursus kolmeaastane.

Kui kompaniülema on parteilise, siis on ta ühtlasi ise politruk. Sel juhtumil määratakse kompaniülema abi poliitilisel alal, kes siis organiseerib ja juhib tegelikult poliitilist tööd.

Lenini nurgakene.

Lenini nurgakese ülesanne on pakkuda punaväelastele puhkuse, meelelahutuse ja kasulikult ajamöödasaatmise võimalusi. Lenini nurgakene on igas kompaniis, komandos, patareis, eskadronis jne. Selleks on seal eraldatud kas üks omaette tuba või osa üldisest ruumist. Sinna on koondatud ajalehed, ajakirjad, mitmesugused mängud, mänguriistad jne. Seal peetakse loenguid, korraldatakse küsimus-kostmise õhtuid, ühiseid mänge jne. Samuti moodustatakse seal soovijatest grupid mitmesuguste sõjaliste või mõningate teiste küsimuste selgitamiseks ja õppimiseks. Nii on sagedamad grupid: spordi, üldhariduslik, jumalavastaste jne. grupid. Peakorraldajaks siin jällegi on politruk, viimane määrab iga grupile oma juhi. Politruk ise saab juhtnõõrid väeosa klubi juhatajalt.

Iga Lenini nurgakese eesotsas on oma nõukogu, kuhu kuuluvad 4 liiget ja kaks kandidaati. Liikmed ja nende kandidaadid valitakse allüksuse üldisel koosolekul ja kinnitatakse väeosa komissari poolt. Selle nõukogu esimeheks on politruk, kes kinnitab kõik nõukogu otsused.

Igas allüksuses Lenini nurgakese juures on oma raamatukogu. Viimase juha-

tajaks määratakse kirjaoskaja ja rohkem arenenud punaväelane. Tema allub poliitrukile, kuna üldised juhtnõõrid saab väeosa raamatukogu juhatajalt.

Klubi.

Igas väeosas on klubi, mille eesotsas on klubi juhataja, kes allub vahetult väeosa komissarile.

Klubi tegevus sarnaneb Lenini nurgakese tegevusega, kuid klubi on ette nähtud rohkem arenenud ja aktiivsemate punaväelaste jaoks. Peale selle on klubi ülesandeks pakkuda juhtivale koosseisule ja ka nende perekondadele meelelahutuse võimalusi.

Samuti nagu Lenini nurgakeses, nii ka siin on moodustatud soovijatest mitmesugused grupid.

Igal klubil on oma juhatus. Viimane valitakse väeosa üldkoosolekul ühe aasta peale. Juhatus koosneb 6—10 liikmest ja 3 kandidaadist. Juhatuses esimeheks on klubi juhataja. Juhatuses avaldatakse pärast komissari poolt kinnitamist väeosa käsukirjas.

Klubijuhataja juhtnõõride järele teotseb ka väeosa raamatukogu, mille eesotsas seisab raamatukogujuhataja.

Klubi juures, väeosa komissari otsekohese valve ja juhtimise all, teotseb veel poliitilise töö kabinett. Viimane on juhtiva koosseisu tööruum. Seal on eriline raamatukogu juhtide jaoks. Kabineti eesotsas on nõukogu väeosa komissari eesistumisel.

Väeosa vanem õpetaja.

Et punaväes on kirjaoskamatuid palju, siis tehakse seal kirjaoskamatused likvideerimiseks ja vähekirjaoskajate edasiarendamiseks palju tööd. Selle töö korraldajaks ja juhiks on igas väeosas oma õpetaja. Kui kirjaoskamatusete arv on väga suur, siis määratakse õpetajale abiks üks või kaks meest rohkemarenenud ja haritud punaväelaste keskelt.

VKP rakukene.

Partei algüksuseks punaväes on kompanii, eskadroni, patarei või laeva rakukene. Viimane on allüksuses teenivate parteiliikmete ja nende kandidaatide koondis. Rakukene moodustatakse alati, kui kohal on kolm parteiliiget. Rakukese ülesanne on tiheda side loomine partei ja punaväelaste massi vahel, kommunismi propageerimine punaväelaste keskel, nende sotsiaalsete ja poliitiliste külgede tundmaõppimine, kõrgemate parteiorganite informeerimine poliiti-

lise meelsuse ja seisukorra kohta allüksuses, partei käskude ja korralduste elluviimine jne.

Juhtimise organiks rakukesele on üldkoosolek, mis kutsutakse kokku vähemalt kaks korda kuus. Jooksvate asjade ajamiseks valitakse üldkoosolekul rakukese presiidium, mis koosneb 3—5 liikmest ja kahest kandidaadist. Kui aga rakukeses on alla 7 liikme, siis presiidiumi ei valita, vaid valitakse ainult sekretär. Viimane, samuti ka presiidium, valitakse 6 kuu peale.

Rügemendi (väeosa) kollektiiv.

Kompanii ja temale vastavate üksuste rakukesed moodustavad rügemendi (väeosa) kollektiivi. Viimane teeb sama tööd, mis rakukene, kuid juba kogu väeosa suhtes. Peale selle juhib ta ka rakukese tööd, kinnitab nende tööplaanid, valvab viimaste täitmise järele ja peab sidet kohalike partei-organisatsioonidega. Kollektiivi juhtivaks organiks on väeosa kommunistide üldkoosolek, mis kutsutakse kokku vähemalt kord kuus. Üldkoosolekul valitakse kollektiivi büroo ja vastutav sekretär 6 kuu peale. Rakukeste presiidiumide ja kollektiivi büroode valimised on ühel ajal kogu punaväes. Need valimised kinnitatakse diviisi poliitilise osakonna poolt.

Sekretär on üldkoosoleku ja büroo otuste täidesaatja, ta peab sidet väeosa komissariga, juhib rakukeste sekretäride tööd jne. ja on vabastatud igasugustest kohustustest ja töödest väeosas. Väeosades, kus on kuni 100 parteiliiget, valitakse büroo 5-liikmeline, 100—150 liikme juures on büroo 7-liikmeline ja üle 150 liikme juures — 9-liikmeline.

Büroo liikmete vahel jaotatakse ülesanded nii, et üks juhib organisatsioonilist tööd, teine agitatsiooni, kolmas teeb tööd parteitute keskel, neljas komsomoli keskel jne. Mitmesuguste parteiliste küsimuste läbitöötamiseks moodustatakse büroo juures veel alalised ja ajutised komisjonid.

Tarbekorral büroo kutsub kokku jooksvate küsimuste harutamiseks partei aktiivi. Viimane koosneb büroo liikmetest, kompanii rakukeste presiidiumitest, büroo juures asuvate komisjonide eesistujatest ja üksikutest parteiliikmetest, kes aktiivselt osa võtavad partei tööst.

Samuti korraldab büroo rakukeste sekretäride nõupidamisi. Kollektiivi otsused on rakukestele sunduslikud ja rakukesed oma töös on vastutavad kollektiivi ees.

Väeosa kollektiiv ei sega end komissari korraldustesse. Lahkarvamiste puhul kol-

lektiivi ja komissari vahel on esimene kohustatud viimase nõudmisi täitma ja võib ainult kaebusega esineda kõrgema poliitilise organi ees. Komissari tegevus võib üldkoosolekul arutusele tulla ainult diviisi poliitilise osakonna loal ja viimase esindaja juuresolekul.

Kommunistliku noorsoo (komsomoli) organisatsioonid väeosas.

Kuni möödunud aasta lõpuni punaväes (väljaarvatud õppeasutised) kommunistliku noorsoo rakukesi ei olnud, vaid komsomol oli koondatud partei abistamise gruppidesse. Kuid PUR'i määrusega 26. XI 30. a. pandi komsomolide organisatsioonide kohta maksma samasugused määrused nagu parteiliste organisatsioonide kohta.

Kompanii (eskadroni, patarei) komsomoli rakukene.

Komsomoli organisatsiooniliseks allüksuseks on kompanii (patarei, eskadroni) rakukene. Viimane moodustatakse seal, kus on kohal vähemalt 3 komsomoli liiget. Kui kohal on alla kolme liikme, siis liituvad nad naabri allüksuste rakukestega. Rakukeste liikmeteks võivad olla komsomoli liikmed ja nende kandidaadid, partei liikmed ja nende kandidaadid. Kui rakukeses on üle 7 liikme, siis valitakse presiidium, vastasel korral valitakse ainult sekretär: presiidium koosneb 3—5 liikmest ja nende kandidaatidest vastavalt liikmete arvule. Presiidium valib sekretäri partei liikmete või nende kandidaatide keskel. Sekretär kinnitatakse väeosa komsomoli büroo poolt.

Väeosa komsomoli kollektiiv.

Kõik allüksuste komsomoli rakukesed koondatakse väeosa komsomolide kollektiivi. Viimase eesotsas seisab büroo, mis-sugune valitakse üldkoosolekul ja kuhu kuuluvad 7—9 liiget ja 2—3 kandidaati, vastavalt kollektiivi liikmete arvule. Büroo valib enda keskel sekretäri. Viimane peab olema partei liige. Büroo koosseis kinnitatakse väeosa parteibüroo poolt, kuna sekretär aga diviisi poliitilise osakonna poolt.

Väeosa kollektiivi ülesandeks on allüksuste rakukeste töö juhtimine, väeosa komsomoli puutuvate küsimuste lahendamine ja kohalike komsomoli organisatsioonidega läbikäimine.

Kokkuvõte.

Nagu eelpooltoodust näha, on punaväes loodud suureulatuslik organisatsioon,

mille kaudu sünnib sõjaväe poliitiline ettevalmistamine. Sellest selgub samuti kui suurt rõhku pannakse seal poliitilisele tööle. Nad ise ütlevad, et poliitiliselt ettevalmistamata punaväelane on ainult pool punaväelast.

See partei-poliitiline aparaat kujutab enesest ühe organite süsteemi, mille funktsioonid on punaväe juhtimise aparaadi funktsioonidega sedavõrt kokku kasvanud ja läbi põimitud, et ühte neist teisest on võimata eraldada.

Punaväe partei-poliitilised organid on eraldatud üldisest partei organisatsioonidest, kuid peavad viimastega tihedat sidet. *)

*) Partei põhikirjas on eriline peatükk partei organisatsioonide kohta punaväes (p. XII §§ 78—82).

Kogu sõjaväe juhitakse seal töölisklassi nimel kommunistliku partei (VKP) kaudu. Selle sõjaväe moraalse jõu allikaks on ustavus kommunismile.

G. K.

Allikad: 1) N. Haritonov, „Političeski apparat krasnoi armii. Gosudarstven. izdatelstvo, Moskva-Leningrad, 1929.

2) „Politrabota v krasnoi armii v mirnoe vremja“, Programma-posobie po kursu politrabotši dlja voennõh škol RKKA. Gosudarstvennoe izdatelstvo Moskva-Leningrad, 1928.

3) „Programma i ustav VKP“.

4) N. Višnjakov, F. Arhipov, „Ustroistvo voožennõh sil SSSR“. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva-Leningrad, 1930.

5) „Sputnik molodogo komandira“, Voennõi vestnik Moskva. 1927.

Võru kaitsmisest aprillis 1919 ja soomusrong nr. 1. dessandi osa selles.

P. Villemi.

Kindral Laidoner olukorrast Võru all.

Strateegiliselt kuivõrt suur tähtsus oli Võru kaitselahingul 1919. a. aprilli teisel poolel. ja et neid päevi tuleb lugeda meie Vabadussõja kriitilisemaiks, see paljudele selgus alles möödunud aasta suvel Vabadusristi Vendade väljasõidul sõjaaegse Ülemjuhataja kindral Laidoneri kõnest.

Härra kindral avaldas, et meie Vabadussõjas oli kaks kriitilisemat ajajärku: esimene 1919. a. jaanuari alul, kui vaenlane järjekindlalt lähenes meie pealinnale; teine aprilli teisel poolel Võru all. Viimase kriitilisust tunduvat tõstis asjaolu, et üldiselt ei saadud aru meie seekordsest äärmiselt raskest seisukorrast. Arvati, et vaenlane on löödud välja riigi piirest, ja kui tema kuskil tungibki Eesti territooriumile, siis see on osalise tähtsusega. Oli käimas Asutava Kogu valimise eelne kihutustöö. Erakondade vahekorrad teravnesid, tähelepanu tõmbus liinilt rohkem seljatagusesse. Ülemjuhatus aga ei tohtinud avalikult juhtida tähelepanu meie raskele seisukorrale rindel — see oleks võinud saada teatavaks ka meie vaenlasile.

Olukord Lõuna-rindel aga võis kujuneda katastroofiliseks. Enamlased olid

Võru alla toonud võrdlemisi suured ning oma parimaid jõude. Isegi nende Kõrgeima Sõjakooli kursandid olid toodud siia. Lõunast Võru suunas peale tungides nad jõudsid Võru raudteele 3 km kaugusele. Oleks enamlasil läinud korda raudteeliini Võru juures läbi lõigata ja vallutada Võru, siis oleks Petseri alt alanud meie väeosade tõenäoliselt paanikaline taganemine. Millega see oleks võinud lõppeda ja kas meie kaitseväge veel kord oleks suutnud teha nii suure pingutuse nagu jaanuaris, seda kindral Laidoner arvas raske öelda olevat.

Võru kaitsmise erilist tähtsust alla kriipsutades kindral Laidoner ütles:

„Loen seda ajajärku Vabadussõja kriitilisemaks, ja kui minul Ülemjuhataja varus sel korral üks ainuski vaba mees oleks olnud, mina oleks tema saatnud Võru alla.“

Olukord lõunarindel aprillis 1919.

Märtsi kuu viimaseil päevil ja aprilli kuu alul Petseri all meie vägedel oli edu.

Seisukord aga muutus tunduvalt raskemaks, kui Petseri—Košeljäha jaamades asuvate soomusrongide seljatagant 10. aprillil kevadine suurvesi viis ära raudtee

silla Piuša jõelt ning vaenlane sellest paari päeva järgi sai teada ja ägedalt hakkas tungima peale. Eesti väed panid mehisealt vastu.

Piuša jõel oleva silla parandamisega jõuti lõpule 18. aprillil kell 1200.

Vahepeal enamlased olid alanud pealetungi lõunast Võru suunas, eesmärgiga lõigata ära Valga—Petseri raudtee ning sellega sundida Petseri all teotsevad meie osad kiirele taandumisele.

Pealetungiks vaenlane koondas suuri jõude. Soomusrongide divisjoni staabiülema andmeil tal oli Panikoviči mõisast kuni Mustajõe umbes 10—15 polku, nende hulgas 165., 7., 83., 91, 48., 49., 92. ja 94. kütipolgud ja 5. Eesti kommunistlik polk. Peale selle suurtüki- ja ratsavägi.

Mustajõe joonel rinnet pidav Läti Volmari polk taandus ilma nimetamisväärse vastupanuta ning jättis rindeosa lahti, ilma et sellest isegi naabreid oleks informeerinud.

21. aprillil soomusrongide divisjoni ülem kapten Irv andis oma alluvaile osadele operatiivkäsu, mille järgi 22. aprillil kell 0300 divisjoni parempoolne grupp alam-kapten Laamani üldjuhatusel pidi tungima üle Mustajõe silla Mõniste mõisa kaudu sügavale vaenlase seljataha, vasakpoolne grupp jääma paigale, ning soomusrong nr. 1 leitnant Nepsi juhatusel kaitsma Võru jaama ja linna.

Parempoolse grupi osad alul tungisid peale suure hooga, kuid hiljem see vaibus, sest 2. ratsapolk, kelle ülesanne oli vallutada Stradda, oli sattunud tiibtule alla ja lahinguta põgenenud üle Mõniste silla. Ratsapolgu taganemise tõttu jooksis üle silla ka varusolev lätlaste osa, osa soomlasi ja 3. polgu mehi.

Kujunenud olukorra tõttu 23. aprillil parempoolne grupp ei saanud jätkata pealetungi, vaid l. soomusrong nr. 3 desant, Kalevlaste Maleva ja Võru kaitsepataljoni 1. rood suure vaevaga suutsid püsida Mõniste mõisas. Meie soomusrongid aga vaenlase ägeda tule tõttu olid sunnitud Mõniste jaamast taanduma.

Kasaritsa lahing 23. apr. 1919. a.

21. aprillil vaenlane Võru all jõudis Uue-Nursi, Vana-Kasaritsa joonele. Võru jõudnud soomusrongilt nr. 1 väljasaadetud luurajad päeva jooksul toimetasid luuret Vana-Kasaritsa ja Mõisamäe, Kalaste suundades. Öhtul saadeti rongilt valvetõke Reppo tallu,

22. aprillil vaenlane lähenes Võru—Petseri raudteele (Võru jaamale) 3—4 km kaugusele, ähvardades vallutada Võru linna.

Võrus oli ärevus ja hirm suur, mida veelgi suurendasid põgenikkude ja liinilt äratulnud üksikute ratsanikkude õudusjutud.

Ka 2. brigaadi staabi meeoleolu Võrus oli ltn. Nepsi telegrammi järele õige vilets.

Arvestades kriitilist olukorda Võru all, 22. apr. kell 2040 Ülemjuhataja telegraferis 2. diviisi ülemale polkovnik Puskarile ja soomusrongide divisjoni ülemale kapten Irvele:

„Pruukige kõikide soomusrongide jõudu, et Võrut kaitsata ja vaenlane Võru alt tagasi lüüa. Võrut mingil tingimusel ära anda ei tohi.“

Samal päeval kell 2220 telegraferis Võrust leitn. Neps: „Vaenlane tungis kell 1700 meie valverühma peale Tulba ja Puiga külade vahelisel maanteel ja sundis selle taganema. Elanikkude jutu järele liikunud vaenlasel 300 meest 6 kuulipildujaga Soe külast Vana-Kasaritsa mõisa, kuhu ka täna veel üks polk vaenlase jalaväge tulnud. Vaenlane asub Vatsa, Issako, Totsi ja Lüsi külates, mida meie praegu pommitame. Meie seisukohad: Verre, Lalla ja Uus-Kasaritsa. Vaenlase patarei seisab Sodi ja Kallase külade vahel.“

Ülemjuhataja direktiivi kohaselt Võrut mingil tingimusel käest anda ei tohtinud. Olemasolevate vähete jõududega aga passiivsele kaitsele loota oleks olnud eeslik. Tuli asuda vastupealetungile.

23. aprillil (Asutava Kogu kokkutuleku päeval) soomusrong nr. 1 peaaegu kogu meeskond nende ridade kirjutaja juhatusel asus vaenlase Võru alt tagasi-tõrjumise ülesande täitmisele.

Välja tulid: dessantpataljon, luurajate komando ja kuulipildurite komando terve koosseisus, patarei ja tehnika komando vaba meeskond ning isegi majandus-ülem leitn. O. Kurvits ja adjutant lipnik Kits kirjutajatega. See oli suurim desant, mis Vabadussõjas rongilt väljas käis.

Vaenlase asukohad olid mul teada, sest eelmisel päeval ja ööl Härmäel valvetõkkes olles toimetasin isiklikult luuret.

Rongi ülemalt ltn. Nepsilt valvetõkkes olles sain kirjaliku käsu minu vahetamiseks saadetud kooliõpilaste rühmale tee-

nistus valvetõkkes üle anda ja oma mees-
tega ühineda dessandiga, kes liigub maan-
teed mööda Võru jaamast Uue-Kasaritsa
poole. Võtta dessandi üldjuhtimine oma
peale ja tungida vaenlasele peale.

Et pealetungi piire ei ajas ega ruumis
polnud määratud, siis võisid toimida täie-
likult oma äranägemise järgi.

Teelahkmel kinnisel maastikul põhja-
pool Uue-Kasaritsa mõisat võtsin dessandi
vastu, tegin jaotuse ning andsin roodude
ja komandode ülemaile korraldused pea-
letungiks.

Lähennemiskorras kõige ette määrasin
luurajate komando, kelle järel astmena
vasakul orgu mööda liikus ülddessant.
Peepmäe talu juures luurajatel oli esi-
mene kokkupõrge vaenlasega (v. pilt
nr. 1), kus enamlasil oli ülesseatud kaks
r.-kuulipildujat. Luurajad hoogsalt pea-
le tungides löid siin ilma dessandi abita
vaenlase taganema. Enamlased jätsid
maha mitu kasti püssipadruneid. Luura-
jate pealetungi toetasid meie kuulipildu-
jad, nii et kuulipildujate jahutusvesi hak-
kas keema.

B. Korolev'i maale. Pilt nr. 1.

Peepmäe talu vallutamine 23. apr. 1919. a.

Edasi dessant tungis Issako küla suu-
nas. Issako talu juures langes minu ala-
line lähim lahingukaaslane — luurajate
komando ütle mata vahva veltveebel Au-
gust Kallas (v. pilt nr. 2), kelle juhatada
selles lahingus andsin luurajate komando.
Seni teda Sõjajumal hoidis ainult kergesti
haavata saamisega, kuid siin, oma sünni-
koha läheduses, enne koduõue valluta-
mist lasi langeda.

Ägedam lahing oli Issako külast läbi
jõudes metsa serval, kus enamlased visalt
vastu pannes kaotasid palju surnutena ja
haavatutena (ühte hauda siia metsa äärde
on maetud 13 enamlaste laipa) ning jätsid

maha kolm korras kuulipildujat ühes las-
kemoonaga. Enamlastelt võetud kuulipil-
dujate juures olid suured virnad padruni-
kesti. Metsas oli juhtumeid, kus puuotsa
roninud enamlasti lasti maha.

B. Korolev'i maale. Pilt nr. 2.

Veltv. Aug. Kallase langemine 23. apr. 1919. a.
Issako talu juures.

Taganevat vaenlast jälitades dessant
tungis edasi kuni Lülle mäeni, kust
Vana-Kasaritsa edasi-tagasi jooksjad
enamlased paistsid selgesti silma.

Dessant kogu aeg oli väga heas pea-
letungi hoos, ja ka siin oli valmis tungima
edasi Vana-Kasaritsani. Pannes aga tä-
hele, et sel puhul meist läänepool asuva-
tesse maastikuvoltidesse peitunud enam-
laste suur ahelik jääb meie seljataha, pea-

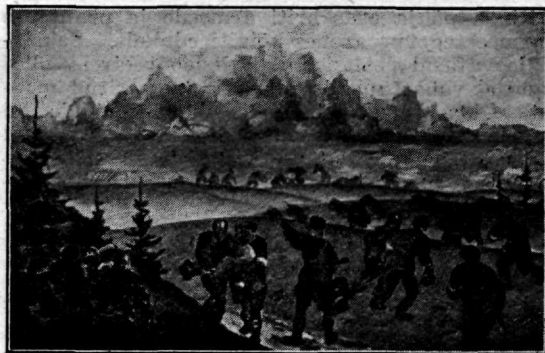

tasin dessandi Lüllemäel, ning asetasin kaitsele ühe osa dessandist ja r-kuulipildujad rindega läände, teise osa rindega edelasse Vana-Kasaritsa suunas (v. skeem). Seljataguse julgestamiseks määrasin jao.

Dessant-parajasti sai asunud positsioonile, kui läänepoolt umbes 250 m kaugusest enamlased avasid tule dessandi pihta ja kraavis asuv enamlaste ahelik jooksis dessandi peale tormi. Et dessant juba oli asunud positsioonile, siis kuulipilduja- ja püssitulega löödi enamlaste pealetung kaotustega punastele tagasi (v. pilt nr. 3). Selgus, et ägedalt pealetungijad olid punaväe sõjakooli kasvandikud (kursandid).

Et dessandil polnud ülesandeks jääda kiiluna vaenlase keskele, siis tegin korralduse osade kaupa varjatult positsioonilt lahkumiseks. Aramineku varjamiseks kohalolevail osadel lasksin aeg-ajalt ägedalt tulistada vaenlase asukohti. Sedaviisi läkski korda lahkuda positsioonilt täiesti vaenlasele märkamatuks ja kaotusteta.

Päevase lahingu jooksul saime sõja-saagiks kolm korras r. kuulipildujat hulga lindikastidega, üle 30 püssi, mitu kasti püssipadruneid ja mõned vangid, kellede eludega lõpparve oli peetud Võru jaamas enne minu rongile tagasijõudmist.

B. Korolevi maale. Pilt nr. 3.

Enamlaste rünnaku tagasilöömine Lüllemäel
23. apr. 1919. a.

Enamlaste kaotus surnutena ja haavatutena oli üle 50 mehe.

Meie kaotused olid langenutena veltv. A. Kallas ja õppur-sõdurid Hugo Laeva ja Joh. Ein. Haavata said lipnik K. Hansen, sõdurid Bruno Anderson, Nicolai Olem, Laas Vant, Joh. Tart ja Josep Pöld.

Kasaritsa lahinguga paisati enamlaste read Võru all segi ja likvideeriti otsekohene hädaoht Võru—Petseri raudteele ja Võru linnale.

Marssal Foch'i seniavaldamata mälestusi.*)

29. Liiduvägede üldine pealetung.

Liitlaste vägede tervenemist kõige laiemas ulatuses märkisid 18. juulil 1918. a. alanud võidurikkad vastupealetungid ja vähemaulatuslikud ise alustatud edukad pealetungi-operatsioonid. Foch võis alata suurtes joontes ettevalmistust 24. juuli 1918 memuaaris (mälestuskirjas) mainitud suurt ja sõjale lõppu toovat pealetungi. 26. septembrit märgib Foch loopoperatsiooni algpäevana. Suur operatsioon ise jagunevat kahte ossa: 1. osa — 26. sept. — 15. oktoobrini 1918, mis sisaldab prantsus-briti vägede pealetungi suuri episoode Saint-Quentini, Cambrai rindel ja Flandrias (põhjapool Lys'i jõe). Suure operatsiooni see periood lõppes kuulsa „Hindenburgi Positsiooni“ vallutamisega, mis oli seni paistnud ületamata tõkkena liiduvägede ees. Alates 15. oktoobrist sõda muutis oma senise ilme, sündmuste käik võttis kiirema tempo, kui alul seda oletati liiduvägede ülemjuhatuses. Foch oma mälestustes märgib suure pealetungi käiku: Väed tungisid võidukalt edasi 350-kilomeetrilisel rindel

*) L'illustration — 28. veebr. 1931 avaldatud mälestuste osa kokkuvõte.

Vt. „Sõdur“ nr. nr. 5—14 — 1931.

Põhjamerest kuni Meuse'i jõeni. Liitlaste väed teotsedes igauks omas suunas olid kõigiti ettevalmistatud vallutama vastase tugevaid positsioone, tugevat vastupanu.

Suure operatsiooni lahinguväljade maastik operatsiooni arenedes võttis pealetungijale tunduvalt soodsama iseloomu liiduvägede paremalt tiivat pahema poole, järk-järgult alanedes ja muutudes tasandikuks. Nii et Euroopa saatus lahendus uuesti Flandria lagendikul kuni Waterloo'ni, nagu umbes sajand tagasi Napoleoni sõdades.

Foch peatub üksikasjalisemalt perioodil 10.—17. oktoobrini, mil sakslased panid veel visalt vastu omil tugevail „neitsilikel“ seljatasuil positsioonel. Kuid kõigele vaatamata saavutati liitlaste tegevuse igas suunas ja igas armees edu.

30. Sakslaste üldine taandumine.

Fochilt 10. oktoobril antud direktiivides ette nähtud ülesannete teostamine arenes edukamalt põhjapool Oise'i jõe briti-prantsuse rinde osas. 19. oktoobriks olid armeed jõudnud antud märkideni. 19. okt. Foch orienteeris armeesid uuesti uute eesmärkide ja märkide suhtes. Liiduarmeede paremale tiivale anti aga üldmürgiks Mézières.

Rinde põhja osas briti armeede ja prantsuse 1. armee tegevus arenes kõigiti edukalt. Sakslased loovutasid positsiooni positsiooni järele, olles sunnitud vastastama laiad alad okupeeritud maadest. Üldse vasak tiib jõudis oktoobri lõpuks nii kaugele, et võis alata ettevalmistusi Aisne'i jõe positsioonide vallutamiseks. Liiduvägede parem tiib — ameeriklased ja prantsuse 4. armee — esialgu stoppas.

31. Clemenceau kavatses kindral Pershing'it „limožeerida“*).

Ameerika 1. armee oktoobri keskpaiku peale kolmenädalasi võitlusi oli oma vasaku tiivaga jõudnud Grandpré defileeni ja keskkohaga Romagnesous-Montfaucon'i kõrgustikele. Üldiselt aga lõunast Argonne'idele tõus ja teotsemine siin põhja suunas teinud Ameerika vägede juhataste raskusi. Peateede võrk selles raionis on korraldatud läänest itta, tarvillikude ühenduste puudumine lõunast põhja tegi raskusi operatsiooni edukale arengule. Teede ehitamine nõudis aega ja materjale. Üldiselt mõjutanud teolud halvavalt selles raionis teotsevate ameerika väeosade varustamisele. Selle asemel, et segada siin vahele prantsuse varustuse ja tagalakorraldamise asutiste abiga, Foch jätnud olukorra lahendamise Ameerika vägede ülemjuhataja kindral Pershingi enese hooleks, et säilitada ameeriklastele selles rinde osas täielik autonoomsus tegevuses. Kõrvaltvaatajad aga saanud mulje, nagu ei suudaks Ameerika vägede ülemjuhatus püsida ülesande täitmise kõrgusel ja seega halvab kogu edu, mis võideti kätte suurte pingutustega rinde teistes osades.

Foch toob ära oma mälestustes Clemenceau kirja adresseeritud Fochile, mis iseloomustab Prantsuse Valitsuse juhi vaateid Ameerika vägede kõrgemale juhatastele.

Clemenceau oma kirjas kriipsutab kõikjal alla suurt usaldust ja lugupidamist Foch'i kui kõrgema väejuhi vastu. Ühtlasi Clemenceau ei poolda Fochi heatahtlikku suhtumist Kindral Pershing'ile kui väejuhile. Ta soovib tungivalt, et Foch kasutaks ära president Wilson'i lugupidamise ja usalduse ja „limožeeriks“ Pershingi, sest: „...Põhja-Ameerika Ühendriikide president on paljud korrad deklareerinud, et ta on valmis heakskiitma kõiki teie seisundeid sõjalistes küsimustes...“ Clemenceau arvates peaks kord ka Fochil lõppema kannatus.

Kuid Foch, nähes mõndagi puudust Ameerika väejuhatustes, ei leidnud võimalikuks ja tarvillikuks segada nii radikaalselt asjade käiku, nagu seda soovitas Clemenceau. Foch võttis kaitsta oma alluvat juhti ja vägesid. Ta saatis 23. oktoobril Clemenceaule vastuse, milles tõi üksikasjaliku Ameerika vägede dislokatsiooni. Dislokatsiooni tabelist selgus, et 43 Ameerika diviisist, on lahingutes 30 diviisi; lahingusolevatest (30 div.) on 10 jaotatud prantsuse ja briti armeede vahel ja ainult 20 diviisi kindral Pershingi otse käsutuses, moodustades ameeriklaste autonoomse armee.

Foch selgitab vastuses Clemenceaule, et kriis on loomulik nähe armees, kes värskena sattub sellisesse võitlusesse kui Maailmasõda ja

*) „Limoger“ prantsuse sõjaväelaste keeles tähendab kedagi sundida taanduma ametkohalt; saatma viisakal kujul reservi, või määrama sarnasele kohale, kus ta tööd ei vajata tõsiselt. Ke.

seepärast ameeriklaste autonoomne armee ja Pershing peaks jääma. Kõige enam võiks vähendada kindral Pershingi käsutuses olevate diviiside (20 diviisi) arvu, andes diviise lisaks prantsuse-briti armeedele. Ei tohtivat iialgi unustada seda, mis on head korda saatnud ka raskusse sattunud väekoondis. Tulevat meeletada ameeriklaste edu 12. septembril Saint-Mihieli juures ja 26. sept. Argonne'ides; tulevat arvestada, et Pershingi käsutuses olevad ameerika diviisid lahingutes 26. sept. kuni 20. oktoobrini on kitsal rindel vaenlase tule läbi kaotanud 54.158 surnut. Ei saa nõuda kõikjal ühesugust edu, eriti siin, kus maastikuolud rasked ja vastase vastupanu visa.

32. Prantslaste-ameeriklaste pealetung.

Algas prantsuse 4. ja ameerika 1. armee ühine operatsioon Fochilt 21. okt. antud direktiivi põhjal. Foch, andes armeedele märgid, andis ühtlasi juhendid operatsiooni teostamiseks. Prantsuse 4. ja ameerika 1. armee juhatuselt esitatud operatsiooni teostamise kavade ei rahuldanud Foch'i, sest mõlemad juhatused olid kavatsenud teotseda liig ettevaatlikult, liig metoodiliselt. Kuigi metoodiline ja ettevaatlik teotsemine endistes oludes olnud mõistetav, kuid uues olukorras, kus naaberarmeed hoogsalt liikunud edasi, oli tarvis teotsemises kiiremat allüüri, sest: „Otsustavate eesmärkide taotlemisel — millised olid päevakorral — ja vaenlase vastu, kelle jõud kahanemas iga päevaga, on tarvis teotseda kiiresti, tungides ta asetusse nii sügavasti kui võimalik.“

Foch soovitanud vanematele väejuhtidele loobuda positsioon sõja võtetest ja kasutada manööversõja teotsemiseviise. Pétain pooldanud metoodilist teotsemist — märgist märgini, tulejõu täieliku äraakutamisega.

Vastolusid tegevuse meetodites arvestades, Foch 1. nov. 1918 avaldanud direktiivi, mis pidi lepitava uued ja vanad vaated tegevuseviisides: „Järk-järguliste märkide määramine ei tohi kunagi siduda pealetungijat hoos ja vähendada šansse tungimiseks vaenlase kaugele tagalasse. Märkide määramine on õigustatud operatsiooni alul, vaenlase hästi organiseeritud vastupanu purustamisel. Kui aga on alanud jälitamine, siis kiire teotsemine on edu otsimisel peaprintsiibiks ning tegevuse üldisest suunast kinnipidamine peab valitsema juhi mõtet ja tahet täielikult. Vaenlast ei tohi lasta enam lahtil... Sellest hetkest alates iga üksus arvestagu vaid oma suunda; edu kasutamises ta teotsegu julturnult, oma tegevust naabrite tegevusega kooskõlastamata.“

1. novembrist alustas ameerika 1. armee edukat pealetungi, teda vasemalt toetas prantsuse 4. armee. Vastase vastupanu selles rinde osas murti hiilgavalt. Edu arendati viibimata: ameeriklaste-prantslaste kombineeritud tegevus arenes Sedan—Mézières'i suunas hästi.

Foch saatnud edu puhul sooja tervituse kindral Pershingile, milles rõhutanud, et saavutatud edu võlgneb ameerika vägede „juhataste kõrgele kvaliteedile ja vägede energiale ning vahvusele“, ühtlasi soovitanud saavutatud edu hoogsalt arendada Meuse (Maasi) ülemjooksu aladesse.

33. Pealetungioperatsiooni ettevalmistusi Lothringisse.

Sakslased, et soodustada oma paremal tiival ja tsentrumis löödud armeede taandumist, otustasid visalt kaitsta Meuse'i jõe paremat kallast. Foch andis käsu murda siin vastase vastupanu, atakeerides teda üldsuunas Longwy—Luxembourg ühestküljest ja Sarre'i (Saari) piirkond teisest küljest. See operatsioon pidi teostuma kiiresti, sest vaenlasel oli operatsiooni kavatsuse momendil 127 diviisi läänepool Meuse'i ja ainult 27 diviisi Meuse'ist idapool. Vaenlane oli lahingutega seotud, ümberpaigutused raskendatud.

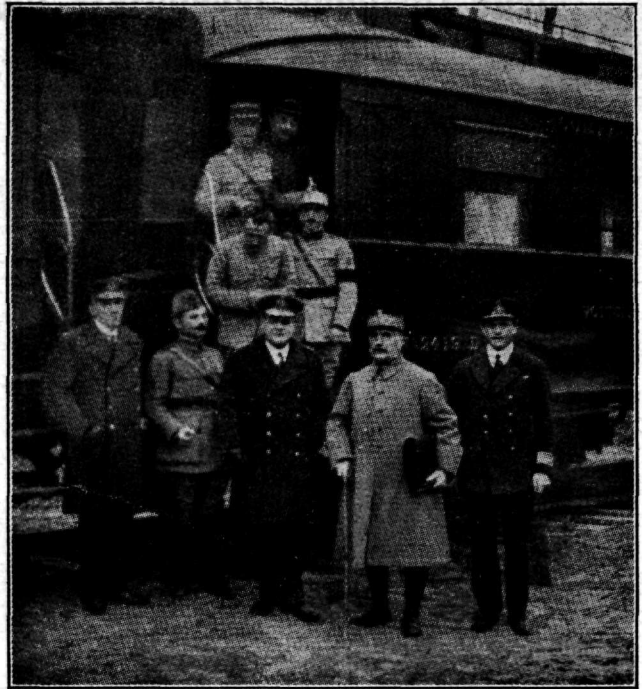
Mõningad lahkarmised Foch'i ja Prantsuse vägede ülemjuhataste staabi vahel olukorra hindes suhtes kavatsetavas operatsioonis: Lepitakse kokku operatsiooni alata 15. novembri ümber üldsuunas Saint-Avold, Sarrebrück. See operatsioon muuseas pidi andma suure moraalse võidu, sest siin kandus tegevus maalale, mida sakslased lugesid omaks.

27. okt. kindral Pétain andis Ida väegrupi juhile kindral Castelnaule instruksiooni, mis määras eelseisva operatsiooni eesmärgi, märgid ja abinõud teostamiseks. Operatsiooni teostamine usaldati 2 armeele: 8. armeele (kindral Gérard), mis asus juba kohal ja 10. armeele (kindral Mangin), mis pidi transporteeritama Aisne'ilt ja rindele asetatama ameerika 2. ja prantsuse 8. armee vahele. Operatsiooniks kavatseti koondada 20 diviisi (neist 4—5 ameerika diviisi), 10—12 välisuurtükiväe regumenti, 180—200 rasket patareid, 3 regumenti kergeid tanke, 2 rasketankide koondist, 1 ratsa korpus, 1 diviisi lennukväge. — Need olid jõud, millised Pétain määras eelseisvaks „manöövriks“!

30. okt. Castelneau andis omalt poolt korraldused operatsiooniks. Pétain nõudis suurema arvu ameerika diviiside osavõttu operatsioonist (10—12 diviisi), et osa (4 diviisi) määrata prantsuse 10. armee katteks Metz'i suunast.

Ameerika 1. armee edu tõttu Mézières'i, Sedan'i suunas võis loota ameeriklaste laialulatuks osavõttu eelseisvast operatsioonist. Foch saatis vastavad ettepanekud kindral Pershingile. Samal ajal Foch leppis kokku Poola vabatahtlikkude armee juhataja kindral Halleriga, kes soovis aktiivselt võtta osa eelseisvast operatsioonist.

Kõigi juhtide aktiivsuse tõttu Lothringi operatsiooni ettevalmistus arenes väga edukalt. Operatsioon pidi algama 14. novembril jõudude koosseisus: 28 jal. diviisi, 3 ratsa diviisi, ca 600 tanki, ca 1000 mitmesugust kahurtoru. Selliste jõududega pealetung pidi teostuma 30-kilomeetrilises rinde osas, kuna 350 km rindel oli juba edukalt võitluses. Seda jõudude koondist ei oleks sakslased tekinud olukorras suutnud tõkestada. Oleks alanud marss Reinile üldsuunas Berliin. See pealetung oleks toonud tingimata rahu.

Marssal Foch'i triumph: maailma rahu portfellis . . .

Marssal Foch 11. nov. 1918 ruttab rongiga Pariisi, et esitada valitsusele poolteft allkirjutatud vahe- rahu leping.

Lothringi-operatsiooni ei olnud enam tarvis teostada. Ööl 6/7. nov. 1918 kell 0030 saabus Fochile Saksa Ülemjuhatuselt esimene raadio-telegramm vaherahu asjus. Vaherahu saksa delegatsioon väljus Spa'st 7. nov.; 8. novembril kell 0900 esimene kohtamine prantslaste vagun-büroos. Läbirääkimised, millistes sakslaste delegaatidelt pandi mängu kõik mõistus ja tunded, kestsid 10/11. novembri ööni. 11. nov. kell 0215 Fochi käsul kindral Weygand andis sakslastele edasi vaherahu tingimuste lõp-liku teksti, millele pooled alla kirjutasid 11. nov. kell 0510; kella 1100-ks 11. nov. lõpetati vaenulik tegevus rindel, saabus vaikus pärast 51 kuud kestnud sõjamüra.

Fochi ülesanne oli täidetud. Ta lõpetab mälestused, sest edaspidine asjadekäik — rahuläbirääkimised, rahuleping ja selle teostamine — ei kuulu enam niivõrt tema valdkonda, et ta distsiplineeritud sõdurina siin aktiivselt vahele segaseks. (Lõpp.) Ke.

Vene ratsaväe tegevusest Ida-Preisimaal augustis 1914. *)

Vene ratsaväe tegevus 16.—18. VIII 1914. a. Ida-Preisimaal näitab, et tal puudus tegevuse plaan, initsiatiiv, ning ei seisnud oma ülesannete kõrgusel. Üksikute juhtumiste kirjeldamine oleks üleliigne, sest neid tunne sõjaajaloost. Ei saa aga mainimata jätta mõningate andmete ja korralduste üleslugemist, mis saadatud kindral Rennenkampfi poolt ratsakorpuse juhatajale Han Nahitsevanskile.

Stalupoennen'i lahingust vene ratsavägi üldse osa ei võtnud. Ta leppis vaid mõdaminekuga 1. Saksa ratsadiviisi tiivadelt, sundides sellega viimast taandumisele. Sel puhul sai Han Nahitsevanski armee juhatajalt järgmise etteheite: „Jalavägi võitles veriselt. Teie ratsaväe tegevus lahingus 17. VIII oli täitsa saamatu. Ratsaväe kohus oli aidata jalaväge mitte ainult enda näitamisega tiivadelt, vaid vaenlase seljataha minekuga, vaatamata kõigile rännak-raskustele. Käsen Teil olla epergilisem ja liikuvam ning tuletan meelde, et ainult Teie 48 toru vaenlase seljataga suudab anda meile suure ülekaalu.“ (Sõnad toodud Ameerika Cavalery Journal oktoobrikuu 1927. a. järgi). Nimetamise väärt on siin asjaolu, et vene ratsavägi liikus sel päeval edasi ainult 15 km. Lahingust mitte-osavõtmist vabandas aga hiljem rännakväsimusega.

Suuremaks lahinguks vene ratsaväele oli tegevus 4. jalaväe Landwehri rügemendi vastu 19. VIII Kauscheni all. Kolm diviisi tungisid peale rindelt, kuna aga üks läks haarama sakslaste põhjapoolsemat tiiba. Niipalju, kui preislaste pataljon olevat kaitsel hiilganud oma oskuse ja meelegiindlusega, niivõrra näidanud vene ratsavägi üles oma juhtide saamatust ja lahingväärtusetust. Alles peale 4-tunnilist rindelahingu pidamist suudeti teha otsus vastase tiivade haaramiseks. Selle otsuse täitmiseks määrati 2. ja 3. ratsadiviisid. Nimetatud lahingus sakslaste pataljoni kaotused: 13 ohv. ja

219 sõdurit haavatute ja surnutena, 2 suurtükki, 4 kasti, 20 vangi. Venelaste kaotused: 46 ohv., 329 sõdurit. Jälitamist ette ei võetud, põhjendades seda laskemoona puudusega.

Sama päeva õhtuks jõudis oma jalaväele appi saksa 1. ratsadiviis. Ta pealetung oli kiire, hoogne; sundis vene ratsaväe tagasitõmbuma loode suunas. Selles lahingus kaotasid venelased 7 kahurit, mille vaikiavad surnuks kõik Vene allikad.

Lahing Kauscheni all on näide ratsaväe halva lahingu pidamisest. Vene armee ülem kindr. Rennenkampfi iseloomustab seda järgmiste sõnadega: „Olen veendumisel, et lahing ei annud vähemaidki tagajärgi. Kuidas on võimalik, et kindral, kes juhtis ratsadiviisi, ei näinud ette, et edukaks tiivade haaramise lahinguks on vajalik kogu patareide tulejõu ärakasutamine. Vaenlane oleks hävitatud, oleks ta saanud löögi, mida mõlemalt tiivalt oleks toetanud flankeeriv kahurituli. Diviis oleks pidanud kaasa võtma kõik oma torud, võttis aga 12-st olemasolevast 2 tk.! Kaotuses on süüdi ainult härrad — diviiside ülemad.“

Saksa ratsavägi näitas üles aga vastupidist. Olles ise arvulisest vaenlasest nõrgem, oskas ta kiiresti hinnata vastase ratsaväe nõrka lahingvõimet. Seda näeme kujukalt 20. VIII, kus 1. saksa ratsadiviis, omal algatusel, läheb vene ratsakorpuse nina alt läbi, et võtta osa sügavast löögist Gumbinnen'i all võitleva vene jalaväe seljatagusse. See julge tegu on saanud kiitva kriitika osaliseks ka pärast Maailmasõda ilmunud Saksa ametlikus (Reichsarchivwerk I ja II) väljaandes. Kokkuvõetult näeme, et saksa ratsaväe tegevus sellel ajajärgul andis positiivseid tulemusi, mis väljenduvad kiires otsuses võtmises, suures teotahtes ja juhtide energias. Venelastelt sellejuures näide, kuidas ei tohi ratsaväest juhtida. Peab mainima, et vene ratsaväest ja tema suurest lahinguväärtusest loodi sõdades palju legende. Tegelikult näitas ta end väga kahvatult ja ta vahvus jäigi legendiks.

J. A—a.

*) Deutsche Wehr, Berlin — 1929.

Sõjakirjandust.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 35 — 18. III 1931.

Mälestusi rahvahäältest ülem-Sileesias 10 aasta eest. See häältestus olevat olnud Saksamaa jõuetuse ärakasutamine.

Kindralmajor v. Frankenberg u. Proschlitz: Euroopa merejõudude probleeme. Baltimeri olnud enne Maailmasõda Saksa meri („mare germanicum“), praegusel ajal olevat ta poliitiliste vastolude pinge keskkohaks. Kõiges kurjas on süüdi, muidugi, Poola. Autor korrutab ka legendi Saare- ja Hiiumaa rentimise kavatsusist inglaste poolt 1925. a. Vastolud vahemere valitsemises. Dardanellide kui poliitilise faktori tähtsuse langus pärast Maailmasõda.

Leitnant v. Zeszchvitz: Tankide rühnakust Villers Cotterêts' metsa piirkonnas. Ootamatusest 18. juunil 1918: Kui tankid ei saavutanud neilt oodatud resultate, siis seda saksa jalaväe, kaevikahurväe ja pioneeride tübliduse tõttu, kes enastohvrdavalt teotesdes võimaldasid korraliku taandumise hävitamiseks määratud positsioonidest.

Kaitsekultuurist. Kas drill või kasvatus? Tänapäeva vastus on: mõlemad, kumbagi ei tohi viia liialduseni.

Üheaastasteenistus ja sõjaline ettevalmistus Prantsusmaal. Sakslaste arvates prantslased liialdavad oma muresid riigikaitse alal peale üheaastase sundteenistuse maksmapanekut. Kultuurrahvale jätkuvat aastast sundteenistusest.

Major Buhle: Võimete katsetest. Käsitatakse sõjahobuse valikut.

Ratsaväe kindral v. Poseck: Ausammassaksa sõjahobusele. (Pildiga). Reihsheeri elust. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust.

K.

„Deutsche Wehr“ nr. 13. — 3. apr. 1931.

Saksa riigikaitse saatusest. Praegune riigikaitse korraldus ei rahuldavat sakslasi: „Keeldutakse meie õigusi rahuldamast, seame õiguse jalule omal jõul...“ seest: „...riigikaitse korraldamise võimes on riigi olemasolu alused.“

„Kas vajab Saksamaa merejõude?“ Vastus jaatav.

Werner Beumelburg: Rahu alustööd. Kihutusartikkel. Olevat tarvis kõigutada seni-seid Versailles'i rahulepinguga loodud rahu tugeid, olevat vaja selleks muuta saksa sise- ja välispoliitikat. Senisele „talle-kannatusele“ tulevat teha lõpp.

Major Dr. K. Hesse: Reichswehr ja sõjaajakirjad. Noorsool tulevat koonduda „Deutsche Wehr“i ümber, kes näitavat sõjalises mõtlemises õige tee.

Kindral-leitn. Spemann: Suurtükiväe liikuvusvõimest. Kiirust, liikuvust tulevat kõigjal õhutada, sest tulevikusõja üheks suurimaks erinevuseks Maailmasõjast olevat jõudude suur liikuvus, kiire tegevuse tempo.

Kindral-leitn. Fleck: Flankeerimisest. Näiteid Maailmasõjast.

Kindr.-leitn. von Blomberg: Põhja-Ameerika Ühendriikide riigikaitse korraldusest. Organiseerimine ajaloolise ülevaatega, Maailmasõja kogemuste kasutamisest, sõjalisest ettevalmistusest kesk- ja kõrgemates õppeasutustes; sõjatehnika rikkusest.

Mereväe-kapt. Lindau: Ristleja „Karlsruhe“ga“ välisvetes 1930. aastal.

Ohvitseride väeliikide vahelise staashist. Autor ratsaväe ohvitserina ei poolda ratsaväe ohvitseride pikemaajalist staasheerimist ratsahobusteta väeliikides: võivat võrduda omast väeliigist.

Kindral von Mudra 80. sünnipäevaks.

Osas „Must kunst!“ käsitellakse suurtükiväe laskeküsimusi lasketehnika seisukohast.

„Deutsche Wehr“, alates nr. 13-ga, on muutnud oma suunda ja sisu. Uude toimetusse kuuluvad major Georg Soldan, kindral-leitnant Georg Brandt, kontr-admiral Reinhold Gadow.

„Deutsche Wehr“i“ senine tagasihoidlik sõja-asjanduslik toon on käesoleva (nr. 13) numbriga muutunud karedamaks: esikohale on asetatud rida agressiivse iseloomuga agitatsiooni artikleid. K.

SOOME.

„Suomen Sotilas“ nr. 7/8 — 1931.

1) „Saksa riik 60 aastane.“ — Lõpuliikult ühendatud riigina sai Saksamaa, kantsler Bismarcki suurteena, oma alguse a. 1871, pärast võidukat sõda Prantsusmaaga. Saksa keiserrügi pidulik manifestatsioon sündis samal aastal jaanuarikuu 18. päeval.

2) „Rahvatõusu katse Lõuna-Soomes Soome sõja ajal 1808.—09. a.“ — Vene võõrariigi surve

ja vägivald lõpetas lõpuks rahva kannatuse ja viis rahva vastuhakkamisele, mis siiski ebaõnnestus.

3) „Kuidas Roland sai auleegioni risti.“ — Tõsiustust Prantsuse-Saksa sõjast.

4) „Maailma suurim vallutaja.“ — 700 a. tagasi surnud — 13-000 hingelise metsiku hõimkonna pealikust 720 rahvuse kardetud valitsejaks tõusnud — Dzhingis-khani elust, võitudest ja surmast.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 7—8. — 1931.

Vähemlaste „Liidu büroo“ protsessi puhul. Selgitatakse kuis sotsiaaldemokraadid-vähemlased olevat ettevalmistanud interventsiooni..

Uuel etaabil. Senine juhtimine punaväes olnud puudulik: palju teoretiseerimist, palju targutamist paberil, vähe konkreetset. Tulevikus pidavat juht õpetades arvestama konkreetset, olles ise eestegijaks.

Sõjaväe väljaõppe osas: Jõe forsseerimise plaan-tabel. Üksik suurtükk kaitseel soomusmasinatega vastu. Üksiku suurtüki kasutamise kinniselt positsioonilt. Tegevusest komandopunktides. Esimesi tulemusi fotoõppe alalt. Juhi individuaalsest ettevalmistusest. Suuskurite ettevalmistusest.

G. Raush: Kood lippudega signaliseerimiseks. See väike artikkel-leitnis väärilis tähelepanu sidepidamise ja juhtimise seisukohalt väikestes (kompanii ja allapool) üksustes. (Joonis.)

Sõjakoollide osas: Suureulatusega taktikalistest õppustest sõjakoolide tingimustes.

Metoodika õpetusest kehalise kasvatuse juhtimiseks.

Partei-politilises osas: Küsimusi parteilise kasvatuse ümberkorraldamises. Kuis meie korraldusi me ümber. Õppusi uutel alustel ja teisi artikleid. Ikka ja ikka leiavad poliitilised juhid, et nende töö punaväes ei kann soovitavalt vilja. Seepärast selles kui eelmisteski numbrites leidub artikleid-retsepte asja parandamiseks sama sisu teises vormis pakumiseks. On sealjuures unustatud aga Krõlovi „Kvarteti“ moraal: moosekantide ümberistumine üksi ei tõsta kvarteti muusikalist väärtust. Arvestatagu vähegi ka neid keda „upropagandeerida“ tahetakse, siis kaob loidus, millest kurdetakse.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 9. 25. 3. 1931.

Nõukogude VI kongressi itooge. N.-Venet ähvardavat sõjaohu, seepärast tulevat kõvendada sõjalist valmisolekut.

„Vojennõi Vestnik“ reorganiseerimisest. Punaväes olevat ilmunud seni ajakirju ja ajalehti paralleel-sisuga, näiteks „Krasnaja Zvezda“ ja „Voj. Vestnik“ j. t.

Vojennõi Vestnikus tulevat edaspidi elustada sõjateoreetilist mõtet, valgustades sõjanduse üldprobleeme ja punaväe väljaõppe konkreetseid küsimusi.

Sõjaväe väljaõppe osas: Pataljoni pealetung. Raudteede kaitse õhuvaenlase vastu (skeem). Laskeõppe küsimusi. Voori küsimusi talveoludes. Bussoli statiivi ratsionaliseerimisest.

Sõjakoollide osas: Ettevalmistusest vahekohtu-teenistuseks.

Partei-politilises osas: Rünna- kute sõjatehnika kasuks. Raadio ja kino sõjalise ettevalmistuse käsutusse. Kino piltide sisu tulevat sõdurmassile peale etendust selgitada.

Raadio on juba edukalt agitatsiooni vahendina tegevuses.

Osas — Välisriikide sõjaväed: Ohukaitse küsimusi. Relvad ja nende kasutamise ohukaitseks. Kokkuvõtlikud tabelid ohukaitse relvade alal. K.

Bibliograafia.

Raamat

kadunud kindral-majoor J. Undist.

Kindral J. Undi surma aastapäevaks valmis ning ilmus müügile umbes 150-leheküljeline mälestusraamat: „Kindral Johan Unt. Jooni elust ja tegevusest“. Raamatu on koostanud Vabaduseristi Vendade Ühenduse Tallinna osakonna poolt seks valitud 7-liikmeline komisjon.

Raamatu esimene osa sisaldab eluloolise kirjelduse kindral J. Undi lapsepõlvest, kooliõpilase aastatest, teenistusest Vene sõjaväes, osavõtust Jaapani- ja Maailmasõjast, siirdumisest Eesti vägedesse, 2. rügemendi formeerimisest, tegevusest Viru väerindel, Tallinnas kaitseliidu ülemana, diviisi- ja garnisoniülemena, seltskondlikust tööst mitmesugustes kaitsevälaliste organisatsioonides ja ühingutes; üksikasjalisemalt on kirjeldatud ta elu lõpupäevi ja matuseid.

Teise ossa on paigutatud mälestisi kadunu koolivendadelt, sõpradelt ja kirjutisi tema surma puhul tuntud seltskonna tegelastelt ning kaitsevälastelt. Raamatu lõpus on toodud terve rida dokumente, muuseas kirjavahetus 1917. aastast, mis valgustab J. Undi ületuleku küsi-

must vene sõjaväest rahvuslikkudesse väeosadesse.

Illustratsiooniks eluloo juurde on 35 pilti; huvitavamatenä olgu nimetatud fotod kadunu isast, Tarvastu ja Viljandi koolimajadest, kus J. Unt õppinud, kadunust vene ohvitserina, grupp eesti ohvitseri ja üliõpilasi 1903. aastast, kindral J. Undist väeosade külastamisel, ta matustest j. n. e.

Välimuselt lihtis raamat (nagu oli kadunu ise) annab kujuka ülevaate ühe meie vanema kaitsevälalase elukäigust. Ta on dokument vaesest talutarest võrsunud mehest, kes tänu oma iseloomule ja usinale tööle, jõudis kõrgematele kohtadele meie kaitseväes. Elulooline kirjeldus, eriti aga kaasaegsete mälestised, toovad esile väga reljeefselt kindral J. Undi süm- paatse, tööka ja sõbraliku kuju. Sellisena, nagu ta tegelikult oli.

Komisjon on suutnud hoiduda kirjeldustes liigsetest ülistussõnadest; seega ei ole midagi kaotanud J. Undi isik, küll aga on võitnud raamatu usutavus ning loetavus.

Huvitavat, sisukat mälestusraamatut võib soovitada kõigile. Ter.

Sport.

III diviisi spordikomisjon.

Sportlist tegevust Tallinna, Viljandi ja Pärnu garnisonides juhib III diviisi spordikomisjon, kelle esimeheks on kapten Vassil ja koosseisu kuuluvad diviisi kõikide väeosade kehalise kasvata- vuse instruktorid. Spordikomisjoni üldkoosolek peeti 31. märtsil s. a. Ohvitseride Keskkogu ka- siinos. Võeti vastu 1931./32. a. tegevuse kava ja eelarve.

Vastuvõetud kava kohaselt peetakse mai kuus kõigis garnisonis ohvitseride ja üleajateenijate kogude vaheline jao orienteerumisjooks rakmetes ühes laskmisega. 8.—10. augustini s. a. peetakse Tallinnas väeosadevahelised sõjalis- ja spordi- võistlused. 28. augustil on 25 km rühma-rännak ühes laskmisega. Novembri kuul algavad Vil- jandi ja Pärnu garnisonides ohvitseride ja üle- ajateenijate kogude vahelised käsipallivõistlused. Jaanuari kuul algavad Tallinna garnisonis (III diviisi koosseisu kuuluvate väeosade) ohvitseride ja üleajateenijate kogude vahelised käsipalli- võistlused. Veebruari kuul peetakse diviisi suu- satamisvõistlusi üleriiklikkude suusatamisvõist- luste kavaga.

Peale kavas tähendatud võistluste peetakse rida jalgpallivõistlusi Tallinna spordiseltside, õppeasutiste ja meriväe meeskondadega. III di- viisi esitab koondatud meeskond, kuhu kuulub palju pealinna jalgpallituse. E—dt.

Sport Pärnu garnisonis.

Sportlist tegevust Pärnu garnisonis juhib garnisoniülema poolt määratud spordikomisjon, kuhu kuuluvad 9. pataljonist majoor E. Saal (esi- mees), kapten H. Tomson (abiesimees) ja leit- nant M. Elendt (esimehe k.t. ja asjaajaja) ning 6. pataljonist leitnant F. Mölder (varahoidja) ja leitnant E. Karjel (laekahoidja). 1930./31. te- gevuse aasta möödudes võib spordikomisjon ja kogu garnisoni sportlaskond rõõmuga tagasi vaa- data tehtud töö peale. Harjutustest ja võistlus- test osavõtjate arv on kasvanud järjekindlalt; tööd on tehtud hea tahtmisega. On peetud 15 mitmesugust võistlust 602 osavõtjaga. Kõik harjutused ja võistlused möödusid ladusalt ja vahejuhtumisteta. Võistlustel parandati 20 gar- nisoni rekordi. Parimaks garnisoni sportlaseks osutus noorem-leitnant Karl Kerjan (9. patal- jon), kelle nimel ka seisab 17 garnisoni rekordi.

Samuti on tublit tööd spordialal teinud mõle- mad väeosad, kus spordijuhtideks on leitnant Mölder (6 pataljon) ja leitnant Elendt (9. pat.).

Neil päevil koostati spordikomisjoni 1931./32. tegevuse aasta kava, milline eelmisest palju hu- vitavam ja mitmekesisem on. Sportlaskond ootab igatsusega päevi, mil saab end spordi arendamiseks tööle rakendada. Seks õnne, jõudu ja tervist! E.-dt.

Male.

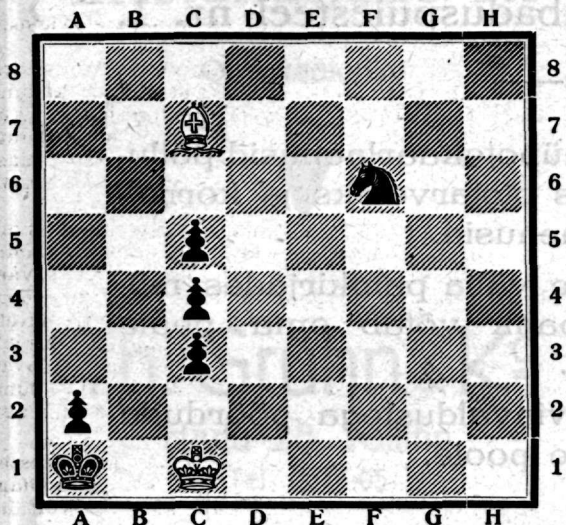
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Ülesanne nr. 83.

Kokku seadnud prof. G. Halumbirek (Viinis).

Mustad.

Valged.

Valged: Kc1, Oc7.

Mustad: Kal, Rf6, Ea2, c3, c4 ja c5.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Trükkivead.

Viimases malenurgas („Sõdur“ nr. 9/10) peab esimeses reas küsimismärk muidugi ära jääma; 11. mustade samm peab olema e7—e6; 33. mustade samm peab olema h7—h6.

Dr. A. Kraemer'i ülesande nr. 82 lahendus.

1. Re3—d1, e5—e4, 2. Rd1—c3, e4—e3, 3. Rc3—e2 ja 4. Re2—g3 annab matt. 1. (Re3—d1), g6—g5, 2. Rd1—c3, 3. Rc3—e4 jne.

Järgmine partii mängiti Narva kaitseväelaste ajateenijate maleturniiril detsembris 1930. a. Valgete juht selles partiis oli Tallinna väikmalemeister rm. Gunnar Friedemann, kes sai sel turniiril esimese auhinna.

1. e2—e4, e7—e5, 2. Rb1—c3, Rg8—f6, 3. f2—f4, e5:f4, 4. e4—e5, Rf6—g8, 5. Rg1—f3, Of8—c5, 6. d2—d4, Oc5—b6, 7. Of1—c4, Rb8—c6, 8. Oc1:f4, h7—h6, 9. O—O, a7—a6, 10. Kgl—h1, Ld8—e7, 11. d4—d5, Rc6—a7, 12. d5—d6, Le7—d8, 13. Ld1—d5. Mustad andsid alla.

Cehhoslovakkia ohvitseride maleturniir lõpes hiljuti. Tulemus oli: I auh. sai kol.-leitn. malemeister Karel Hromadka; II ja III auh. jagati kol.-leitn. A. Pokorny ja res.-kapt. dr. K. Treybal'i vahel. Järgnesid: lipn. dr. Reimoser, lipn. Pelikan ja lipn. Prucha jne.

Veaparandus.

„Sõdur“ nr. 13/14 lhk. 420 teine rida ülalt (teisel veerul) on „VSP keskkomiteele“, peab aga olema „VKP (b) keskkomiteele“. Samal veerul 30. reas on „VKP (6)“, peab olema jälle „VKP (b)“.

SISUSTIK: O. Sternbeck. Kui võsa varjab metsa. (Vastuseks meie laskeõpetuse ja laskevõistluste süsteemi arvustajatele). — T. Latviya uus sõjaminister kolonel Ed. Laimins. Ed. Laaman. Landeswehr ja liitriigid. — Eesti-Poola Ühingu peakoosolek. — H. S. Suurriikide laevastikud desarmeerimise tähe all. — Öhu- ja gaasikaitse alalt: a) Võitlus lennukite vastu öhukaitse kuulipildujate abil. — Taktika alalt: a) Taktikaline ülesanne nr. 3. b) Taandumine ja taandumismanööver. — A. H. Maastiku organiseerimisest suurtükiväes. — A. K. Öine lahing RKKA eeskirjades. — Kl. N.S.V. Liidu uus sõjaväeteenistuse seadus. — G. K. Partei-politilised organid RKKA-s ja nende tegevusest. — P. Villemi. Võru kaitsmisest aprillis 1919. — Ke. Marssal Foch'i seniavaldamata mälestusi. — J. A. Vene ratsaväe tegevusest Ida-Preisimaal aug. 1914. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sport.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

**Eesti valmisriiete-
ja kaleviäri**

„LYON“

**Harju tänav nr. 39,
(Kuld Lõvi vastas).**

Meie üleriided sobivad hästi ja valmistatakse parimaist riidesortidest. **I klassi nais- ja meesrätsepatöökoda.** Suurim valik **naistemantleid** elegantsemais lõikes, **karusnahku, karusnahkmantleid.** Rikkalik valik **ülkondi, palituid ja jopesid** meestele.

Sõjaväele vormiriideid. — Inglis treanscoat

Soodsad maksutingimused. Hinnad õiglasel ja võistlemata odavad Teenimine aus ja korralik.

Austusega **R. Bormann & A. Kuul.**

Eesti Maapank

Asukoht Tallinnas, Vabaduspuiesteel nr. 1.

Annab talude pantimisel hüpotekaarlaenusid põllumajanduslikkudeks otstarveteks ja korraldab asunikkude laenusid.

Hüpotekaarlaenud antakse välja pantkirjades, millede müügi Maapank võtab oma peale laenusajate arvel.

Pantkirjade ostmise sooviavaldustega pöörduda Maapanga juhatuse poole.

Kaitseväelastele puhtvillased tugevad riided:

ülikonna kalev,
diagonaalriie,
palituriie,
pluuseriie,
veekindel villane
süve-mantliriie.

Valmistab kõrges headuses

Narva Kalevi Manufaktuur

Hõlgis paremates riideärides saadaval.

Kullasepa-, kella-
ja
kristallasjade äri

Oma töökojad

Th. Grün & K^o

Harju 28, Tallinn
Tel. (2)17-05

O. ü. Højgaard & Schultz
Eestis

Insenerid ja ettevõtjad.

ERIALA:

Raudbetoon konstruktsioonid kõrge- ja sügavehitustes, hüdrotehnilised ja raudteede ehitused.

TALLINN, Vabadusplats 1.

Telefon 8-23.

Telegrammi aadr: „CONTRACTOR“

Saapakreemi ja küünlatööstus

Hans Vichmann

Tallinnas, Paldiski mnt. 20.
Telefon 434-64.

Soovitab eriti kaitseväge osadele:

Saapakreemi

„Neva“

Veesaapamääret

„Kalamees“

Metallipuhast. pulbrit

„Vola“

Peale selle valmistab tööstus veel mitmed teised saapakreemid ja määrded ning küünlad mitmes suuruses.

Ilmusid trükist

Kaitseväge staabi VI osakonna väljaandel:

Kindral Johan Unt.

Jõoni elust ja tegevusest.

Hind 1 kr. 25 s.

Sisemäärustik —

muudatustega, mis kinnitatud Vabariigi Valitsuse otsusega 6. märtsist 1931. a.

Hind 1 kroon.

Jalaväge eeskiri II osa.

Jalavägi lahingus. Teine trükk.

Hind 1 kroon.

Kodumaa vabrikute riidekauplus

Heinrich Tofer

Tallinn, S. Karja 15. (Müürivahe nurgal). Telefon 18-03.

Igasugused villased ja puuvillased riided.

Kaitseväelastele:

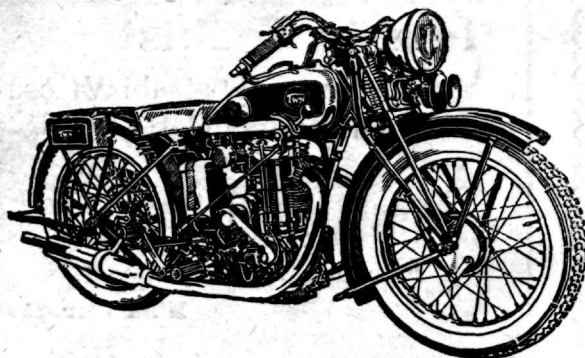
Diagonaalsi.

patituriiet ning teisi

suvi- ja talivormi-riideid

mitmes headuses.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Jalgrattad

kõrgemas täienduses:

WANDERER

BRENNABOR

SWIFT

HOPPER

T. W. N. TRIUMPH B. S. A.

iga maitsele õige mootorratas

alates 175 ccm kahetaktilisest kuni 1000 ccm
kahetsilindrilliseni.

Hinnad alates Kr. 650.—

Nõudke katalooge. Kerged maksutingimused.

Lier & Rossbaum, Tallinn, Viru t. 7. Postkast 282.

